EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢII FILOZOFICE S PETERSBURG ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII JURNAL, bazat pr N Ya Grotom și A A Abrikosov AN XIX Editat de L M Lopatin Cartea a V-a ( ) NOIEMBRIE-DECEMBRIE- MOSCOVA Tzhpo-itografiya a Parteneriatului I N Kushierev și co str Pimenovskaya, suspin hom Biblioteca "Runivers" CONŢINUT Pagină Originea răului și sensul istoriei (Sfârşit) PE Berdiaev Nietzsche ca moralist (Sfârşit) V F Chizha Criza conștiinței juridice moderne (Sfârşit) P I Novgorodtsev Justificarea socialismului în Fichte B Vysheslavtsev Platon în interpretarea lui P Natorp V Zenkovsky Critică și bibliografie I Recenzie de cărți Soziologie Untersuehungen ueber die Formen der Verge- sellschaftung Von Georg Simmel Leipz S Kotlyarevsky Studii de filozofie morală din secolul al XIX-lea Traducere cu French, editat de N Solovyov și I Lindemann M P Blonsky Karl Groos Die Spiele der Tiere Zweite umgearbeitete Auflage Jena V Karavaeva II Pliant bibliografic Societatea Psihologică din Moscova (Înregistrările întâlnirilor) Materiale pentru statistica jurnalului Anunturi Biblioteca "Runivers" Originea răului și sensul istoriei) Despre istoria creștină și creștinismul istoric Că Hristos a răsturnat întreaga istorie a lumii este un Fap pe care întreaga lume este forțată să-l recunoască, lumea nu este doar creștină în conștiința ei, ci și străină lui Hristos și ostilă Lui Hristos a vrăjit lumea, a hipnotizat; De la El a venit nebunia, de neînțeles păgânilor până astăzi Omenirea, parcă, a înnebunit, dintr-o minte păgână, naturală, a fost captivată de persoana misterioasă a lui Hristos, refuzată în numele acestei persoane de la toate binecuvântările iluzorii ale culturii antice Potrivit expresiei minunate a lui Rozanov, Iisus a fost atât de dulce încât întreaga lume a rânced Înainte de Cel mai Dulce Isus, totul în lume și-a pierdut farmecul, a devenit insipid Un fel de răsturnare cosmică a avut loc în istoria lumii, a început o socotire cu adevărat nouă, iar cei care văd în El doar un om, chiar și cel mai extraordinar, nu pot explica acest minunat rol al lui Isus Iar întreaga lume creștină botezată, chiar după ce a pierdut cea mai înaltă conștiință religioasă a celui care a fost Isus, în elementul ei mistic simte că în El se ascunde o mare taină, că cea mai mare problemă a istoriei lumii este legată de El Lăsați-i să-l compare mental pe Hristos cu Buddha, Socrate sau Mahomet, dar în profunzime ei simt că nu odată cu venirea lui Hristos compoziția cosmică a lumii s-a schimbat, ci o forță care nu este a acestei lumi a intrat în lume, că este trans- Întrebări de filosofie, carte - Biblioteca "Runivers" NIKOLAY BERDYAEV valorosul a devenit imanent Cei mai pozitivi istorici știu că după Hristos axa istoriei lumii și-a schimbat direcția; Hristos a devenit tema istoriei lumii Conștiința păcatului și conștiința mântuirii în Hristos în "Mărturisirea" Sfântului Augustin a fost nașterea unui om nou Întreaga țesătură a ființei umane a devenit diferită de vechea țesătură păgână puterea istoriei Hristos istoria lumea a mers, nu pe calea celei mai mici rezistențe, așa cum doresc să gândească istoricii pozitivi, ci pe calea celei mai mari rezistențe, pe calea rezistenței față de întreaga ordine păcătoasă a naturii, existența omenirii în timp a devenit, așa cum au fost, împlinirea acestui sens Istoria creștină a eșuat, creștinismul nu s-a realizat în istorie, dar acest eșec în sine, însuși eșecul creștinismului însuși este instructiv pentru înțelegerea sensului religios al istoriei, susține adevărul profețiilor creștine În istoria creștină, sfinții creștini, care alcătuiesc adevărata Biserică a lui Hristos, și-au îndeplinit marea lor ispravă de lepădare de sine și biruință ascetică asupra naturii Dar toată lumea "creștină" nu a acceptat cu adevărat creștinismul, a rămas totuși păgână Istoria

creștină a fost o înțelegere cu păgânismul, un compromis cu această lume, iar din acest compromis s-a născut "statul creștin" și întreaga "viață creștină" " Istoria creștină a fost o trecere printr-un șir de ispite, acele ispite diabolice care au fost respinse de Hristos în pustiu: ispita împărăției acestei lumi, ispita unui miracol și ispita pâinii Ispitele istoriei creștine au fost reflectată în creștinismul istoric, care s-a dovedit a fi un compromis al religiilor autentice ale lui Hristos cu împărăția prințului acestei lumi , de formă ascetică, potrivit Biblioteca "Runivers" ORIGINEA RĂULUI ȘI SENSUL ISTORIEI exploatarea era prea în afara acestei lumi și, prin urmare, nu putea crea o altă lume Evul Mediu, care va fi o lecție veșnică pentru noi și la ale cărui multe aspecte trebuie să ne întoarcem neobosit, este deosebit de instructiv în combinarea unui vis ceresc cu forța pământească a acestei lumi, care încă zăcea în rău Răscumpărarea continuă, așa cum spunea, a închis misterul creator al cosmosului, iar omenirea a fost toată unită cu carnea pieritoare a acestei lumi, pe care a blestemat-o în conștiința sa ascetică Evul Mediu este cea mai misterioasă și încântătoare epocă a istoriei lumii, plină de antiteze și contradicții Evul Mediu nu este o epocă de barbarie și întuneric; această viziune veche a fost mult timp abandonată de istoricii culturali, dimpotrivă, aceasta este o eră de mare tensiune a spiritului, mare dor pentru munca absolută, neobosită a gândirii, aceasta este o eră a culturală și creativă, dar nu a zilei creativitate, ci a culturii nocturne Conștiința nocturnă a Evului Mediu era plină de intuiții, iar în celelalte puncte ale sale Evul Mediu s-a apropiat de nespus Epoca nu este doar cea mai ascetică, ci și cea mai senzuală, negând voluptatea pământească și afirmând senzualitatea cerească, dând naștere în egală măsură idealului de călugăr și idealului de cavaler, anarhia feudală și Sfântul Imperiu Roman, lumea-tăgăduirea bisericii și stăpânirea lumii a aceleiași biserici, isprava ascetică a monahismului și cultul cavaleresc al frumoaselor Doamne, această epocă a ascuțit dualismul în toate sferele vieții și a pus probleme nerezolvate în fața omenirii viitoare: în primul rând, problema introducerii întregii realități în incinta bisericii, transformarea vieții umane într-o teocrație Sufletul Evului Mediu este un sentiment de tandrețe față de Domnul, fidelitate cavalerească față de Dumnezeu, Hristos și Fecioara Maria, care au devenit obiectul iubirii În numele misticului smerenia a ridicat oameni din templele gotice din Evul Mediu, aspirând spre cer, au plecat într-o cruciadă pentru a elibera Sfântul Mormânt, au cântat cântece și au scris filozofic tratate, a creat un cult minunat, plin de frumusețe, dragoste eu Biblioteca "Runivers" NIKOLAY BERDYAEV au bătut o doamnă frumoasă Sufletul Evului Mediu este feminin, supus lui Dumnezeu, se predă lui Hristos și, prin urmare, este un curajos cavaleresc în campania sa împotriva dușmanilor Domnului Romanticii s-au întors mereu și se vor întoarce în Evul Mediu, văd acolo o langourare înrudită Oh, știm foarte bine că oamenii medievali erau adesea plini de grosolănie și cruzime, că teocrația medievală a fost o substituție a puterii umane cu puterea lui Dumnezeu, că inchiziția și superstiția sunt asociate cu aceste secole, dar toate acestea nu fac decât să sublinieze dualitatea și caracter complex al epocii Evul Mediu era îndreptat spre cer, în conștiința lor religioasă au blestemat pământul, iar pământul a rămas păgân, însăși împărăția cerurilor de pe pământ a devenit păgână pământească Idealul cavalerismului feudal, ca și cel al Sfântului Imperiu Roman, era un amestec ciudat de păgânism și creștinism Epoca, impregnată de conștiința păcătoșeniei iubirii, a fost erotică până în

adâncul temeliilor sale, a creat cultul Madonei și îndrăgostirea de Hristos, a adus cultul frumoasei doamne mai aproape de feminitatea eternă a lumii suflet Toată lumea cunoaște întunericul și ignoranța anilor de mijloc ai omenirii Dar se poate spune că epoca a fost atemporalitate filosofică și întuneric, în mijlocul cărora a apărut John Scott Erigena, iar la final Meister Eckert? Era epoca lui Dante și Toma d'Aquino necultă? Toată cultura antică a intrat în Evul Mediu, sufletul lumii a trăit și s-a dezvoltat în aceste secole calomniate Un sentiment tensionat al personalității, mântuirea personală (în rândul monahismului) și onoarea personală (în rândul cavalerismului) a fost stabilit într-o eră care este considerată în mod obișnuit a fi o perioadă de înrobire completă a individului Baza sistemului feudal a fost începutul individului, iar socializarea și burghezizarea ulterioară a lumii au șters culorile individualității Ororile medievale au trecut irevocabil, sălbăticia medievală a pătruns adânc în trecut, frumusețea medievală, cultura medievală, Biblioteca "Runivers" ORIGINEA RĂULUI ȘI SENSUL ISTORIEI intensitatea languirii spirituale ne face semn până astăzi Filosofia viitorului va avea mai multe în comun cu filosofia medievală decât cu filosofia modernă, noua viață socială cu teocrația, noua viață religioasă va fi, parcă, o restaurare a Evului Mediu, dar eliberată de dualism, traducând langoarea în realitate De ce idealurile Evului Mediu au eșuat, nu au fost realizate, de ce a venit epoca unei noi apostazii, a umanismului laic, a renașterii păgânismului și apoi a venit pozitivismul și construcția socială pozitivă? De ce marea idee sfântă a teocrației, Cetatea lui Dumnezeu, a devenit urâtă de noua umanitate, de ce a refuzat să tânjească după rai, de ce nu a ieșit nimic cu o experiență grandioasă pentru a creștina lumea fără urmă? De ce toate speranțele noii umanități contravin viselor din Evul Mediu? Cum se poate apăra sensul religios al istoriei dacă o astfel de prăbușire a avut loc în epoca cea mai religioasă în care omenirea și-a pierdut dorința de a organiza viața religios și de a direcționa religios istoria? Această tragedie a istoriei creștine își are rădăcinile în faptul că religia creștină nu era încă o revelație completă, că nu venise încă timpul pentru dezvăluirea unei antropologii religioase pozitive și pozitive, a adevărului monist despre soarta pământească a omenirii În religia lui Hristos, Dumnezeu-omul a fost dat și adevărul despre cerul personal- nu se termină niciodată, dacă nu există sfârșit; sensul istoriei; pii este mișcarea spre final, spre finalizare, spre deznodământ ' Conștiința religioasă vede în istorie o tragedie care; a avut un început și va avea un sfârșit În tra- Biblioteca "Runivers" ORIGINEA RĂULUI ȘI SENSUL ISTORIEI / ■ hedia este o serie de acte și în ele se pregătește catastrofa finală, catastrofa atotsolutivă În religia socialismului, acest ultim cuvânt al doctrinei progresului, există un sfârșit Socialismul crede că lumea veche se va prăbuși, că judecata finală va fi pronunțată asupra vechiului rău, că va veni o stare perfectă pe pământ, împărăția adevărului uman, că oamenii vor fi ca zeii Catastrofa socială globală a apariției unui paradis socialist este o idee religioasă a sfârșitului istoriei întors pe dos, începutul a ceva supraistoric În mintea lor, socialiștii susțin că progresul va fi nesfârșit; dar în elementul lor ei afirmă sfârșitul, sfârșitul socialist al istoriei, exodul, mântuirea omenirii de toate necazurile și relele, îndumnezeirea omenirii Această așteptare a sfârșitului este întregul patos al socialismului Apariția religiei progresului și socialismului exacerbează problema religios-eshatologică, pune în fața conștiinței creștine problema sensului religios al istoriei și desăvârșirea ei, servește ca o renaștere

religioasă asociată cu promisiunile și profețiile Apocalipsa, revelația Sf Ioan, și există o carte creștină în care sunt cuprinse profețiile sfârșitului profețiile caliptice vorbesc despre viitoarea împărțire a lumii, despre formarea la sfârșitul istoriei atât a împărăției prințului acestei lumi, cât și a împărăției lui Hristos Viitorul este dual, în el trebuie despărțit în cele din urmă răul de bine Sensul istoriei, conform Apocalipsei, constă în eliberarea forțelor umane pentru lupta finală dintre bine și rău, Hristos și Antihrist Biserica trebuie să se pregătească în lume, căci la sfârșit "a venit nunta Mielului și soția lui Yeh o s-a pregătit" Cel mai semnificativ lucru din Apocalipsă este profeția despre venirea împărăției de o mie de ani a lui Hristos pe pământ - chiliasmul Speranța chiliastică este baza oricărei speranțe pentru apariția împărăției lui Dumnezeu pe pământ, a împărăției adevărului pe pământ Biblioteca "Runivers" NIKOLAY BERDYAEV acest pământ Toate utopiile socialiste, speranțe pentru apariția perfecțiunii viitoare, pentru rezultatul bun al progresului, sunt o experiență psihologică și o transformare psihologică a chiliasmului Religia socialistă este chiliasm invers și, în legătură cu acesta, adevăratul chiliasm trebuie să renaște Toți progresiștii cred că progresul trebuie să se termine cu bine, trebuie să ducă la un rezultat bun, la perfecțiunea pământească Această speranță chiliastică, dar lipsită de toate temeliile, de toate rădăcinile Progresiștii așteaptă venirea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ, dar au încetat să creadă în Dumnezeu Iar progresiştii nu puteau inventa nimic decât ceea ce făcea parte din profeţiile apocaliptice, ci o parte ruptă de tot şi, prin urmare, lipsită de lumina cea mai înaltă În fiecare "maximalism" revoluționar (în sensul cel mai larg al cuvântului) există un chiliasm inconștient, o falsă așteptare religioasă Dar maximalismul social ia de obicei forma unei respingeri a istoriei Procesul nu numai al mântuirii lumii, ci și al mântuirii personale este realizat de istorie, deoarece soarta individului depinde de soarta lumii Mântuirea nu este o afacere solitară, izolată de univers, nu poate fi rezultatul imersiunii personale Persoana mântuitoare este destinată să trăiască în cosmosul divin, în lumea transfigurată, iar speranța mântuirii este speranța învierii generale, învierea cărnii lumii Se fac progrese pentru toți oamenii, generațiile trecute, prezente și viitoare, pentru fiecare lamă a vieții Lucrarea mântuirii este o lucrare universală, iar calea mântuirii este calea istoriei universale Mântuirea este victoria asupra sursei primare a corupției mondiale, smulgerea rădăcinii răului; mântuirea este o transformare completă a întregii ființe, nașterea într-o viață nouă a însăși mama lumii A fi mântuit nu înseamnă > "a muri pentru această lume și a merge în altă lume, a fi mântuit" înseamnă a transforma această lume pentru ca moartea să nu stăpânească asupra ei, astfel încât toate viețuitoarele să învie în ea 'Ĩ Biblioteca "Runivers " ORIGINEA RĂULUI ȘI SENSUL ISTORIEI Mântuirea este o chestiune de viață și nu de moarte, o chestiune de această lume și nu de alta Elementele acestei lumi trebuie să fie pregătite pentru eternitate, carnea acestei lumi și fiecare făptură din această lume trebuie să devină nepieritoare Victoria asupra morții și învierii lumii este câștigată doar de istoria lumii și va apărea abia la sfârșitul ei Este prea clar pentru o conștiință religioasă completă că mântuirea este o chestiune de viață istorică mondială, lucrare istorică mondială asupra cărnii acestei lumi, pregătirea istorică mondială pentru înviere și nu o trecere individuală într-o altă lume prin intermediul moartea, prin ieșire din viața istorică Religia lui Hristos ne cheamă la lupta pentru viață, la biruința lumii asupra morții, la cucerirea învierii

prin istorie Persoana religioasă ar trebui să prețuiască viața mai mult decât cea nereligioasă și ar trebui să urască moartea mai mult Í Toate forțele distructive mortale ale naturii au fost concepute în păcat și este necesar să le lupți ca cu răul Instinctul de autoconservare și de afirmare a vieții este un instinct sănătos din punct de vedere religios Din punct de vedere religios, o persoană trebuie să se protejeze pe sine și viața sa de forțele malefice, să adune forțe vitale pentru participarea la lucrarea de mântuire realizată de istoria lumii Idealizarea morții este o ispită și un păcat O persoană este responsabilă pentru viața sa în fața lui Dumnezeu și trebuie să dezvolte darurile primite de sus Demnitatea unei persoane se află în viața sa și nu în moarte, în unirea spiritului cu trupul și nu în separarea spiritului de trup, în unirea destinului individual al individului cu cel istoric soarta lumii, și nu în separarea destinului personal de lume Și în acea formă particulară a luptei pentru viață pe care o afirmă pozitivismul, există un adevăr pozitiv, care se transformă în minciună numai atunci când se pretinde a fi suprem Toate modalitățile tehnice, economice, politice, medicale și de altă natură de a contracara forțele malefice în lumina conștiinței religioase nu sunt aruncate, ci doar implementate Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" NIKOLAY BERDYAEV Cel mai înalt punct al istoriei creștine - isprava ascetică a sfinților Bisericii lui Hristos, isprava tăgăduirii de sine și a biruinței asupra naturii, doar la suprafață contrazice ideea de istorie, în această ispravă - doar un mod aparent în afara procesului istoriei Isprava sfinților pustnici și pustnici a avut propria sa misiune istorică pozitivă și semnificația ei cosmică, universală Sfinții asceți trebuiau să sfideze ordinea naturală a naturii, trebuiau să-și facă experiența individuală a victoriei asupra izvorului răului, experiența suferinței active, nu pasive, pentru ca istoria lumii să poată continua și să se termine Victoria naturii care zace în rău, biruința ororii vieții și oroarea morții au fost demonstrate experimental de sfinții creștini În însăși natura lumii, ceva s-a schimbat după isprava ascetică a misticismului creștin răsăritean; lumea s-a pregătit pentru calea universală a învierii Sfinții creștini, aparent ieșiți din istorie, au creat în mod invizibil istoria S-a format biserica sfinților, centrul tainic al sufletului lumii întorcându-se la Dumnezeu Conștiința religioasă a creștinismului istoric nu conținea sensul religios al istoriei, dar aceasta era misiunea sa istorică Istoria a trebuit tăgăduită pentru ca sensul istoriei să fie realizat; trebuia să treacă prin negarea lumii pentru a afirma lumea religios Dar isprava ascetică a sfinților a fost deja îndeplinită, deja epuizată, nu se mai poate repeta în Forma în care s-a înfăptuit înainte Monahismul de astăzi nu mai este o faptă ascetică a sfinților, ci o formă urâtă a unui mod de viață degenerat Creștinismul însuși aproape că a încetat să mai existe, a devenit o convenție, a devenit o înșelăciune, o relicvă cotidiană Este imposibil să reînnoiești creștinismul prin întoarcerea la vechi, la negarea ascetică a istoriei și a lumii Intrăm într-o eră a unei crize religioase mondiale, iar dezvoltarea conștiinței religioase poate continua doar în legătură cu un apel pozitiv; neem la istorie și lume Misiunea religioasă a epocii noastre Biblioteca "Runivers" ORIGINEA RĂULUI ȘI SENSUL ISTORIEI nu mai este o negare a istoriei, ci noua ei afirmare; nu mai este o negare a lumii, ci noua ei afirmare Conștiința religioasă însăși este completată cu o revelație despre semnificația istoriei lumii, o nouă antropologie religioasă Dezvoltarea nu ucide nimic, nu distruge nimic, dar conține inevitabil un element conservator >

Dezvoltarea protejează moștenirea atemporală a trecutului, continuă munca trecutului, dezvăluie conținutul seminței, semănat nu numai în adâncul secolelor, ci și în adâncul eternității Dezvoltarea nu este o negație a trecutului, ci este afirmarea a ceea ce îi este inerent, dezvăluirea elementelor eterne ale ființei, desfășurarea calităților originare care se aflau într-o stare potențială Prin urmare, în procesul de dezvoltare, conservatorismul și progresivitatea se îmbină inevitabil: coepa de a fi câștigat înapoi în trecut este protejată, iar recucerirea de noi sfere ale ființei continuă, linia dezvăluirii se întinde mai departe ; ¡ Împreună cu aceasta, procesul de dezvoltare este un proces de muncă , Dezvoltarea se dă cu greu, costă mult efort și nu se realizează prin exaltare visătoare Procesul de dezvoltare este dureros de lent și există părți inevitabile ale acestuia; ofensatoare prin prozaică și meschinărie Procesul neutru de umanizare a omenirii trebuie finalizat până la capăt, pe baza stării natural-animale, ele-eliberarea mentală a forțelor umane, punerea inițială a personalității umane pe picioare Atunci doar cineva se poate aștepta la un rezultat supraomenesc Acest ■ caracter de muncă al dezvoltării şi natura neutră a umanităţii este foarte important de înţeles pentru înţelegerea religioasă a istoriei Oamenii de conștiință religioasă cad cu ușurință în tentația de a nega istoria, pentru ei sensul dezvoltării muncii a culturii și al procesului de umanizare neutru din punct de vedere religios este închis Noua conștiință religioasă trebuie să înțeleagă marele sens al lucrării istorice Dar a înțelege religios progresul istoric înseamnă a vedea dualitatea viitorului, care pro- * Biblioteca "Runivers" NIKOLAY BERDYAEV gressişti Progresiștii înțeleg istoria ca o îmbunătățire, ca o îmbunătățire nesfârșită a acestei lumi, distrugerea relelor trecutului și nașterea binelui viitorului Teoriile pozitiviste ale progresului privesc întotdeauna răul ca pe o categorie a trecutului, iar binele ca pe o categorie a viitorului Progresul trebuie să distrugă în cele din urmă tot răul în viitor și să aducă această lume la o stare de perfecțiune Teoria progresului în conștiința obișnuită este fără tragedie, este o teorie frumoasă, care, deși afirmă calea suferintă și sângeroasă a istoriei, crede totuși că totul merge spre bine în această lume cea mai bună Bifurcarea acestei lumi în elemente bune și rele, creșterea nu numai a binelui, ci și a răului, nu este observată de conștiința progresivă obișnuită Progresiștii văd scopul extern al istoriei și nu observă dramatismul ei intern, care devine din ce în ce mai acută Numai în lumina conștiinței religioase se poate vedea dualitatea destinului istoric al omenirii, se poate vedea următoarea împărțire a lumii în binele final și răul final, se poate vedea sfârșitul tragic și transcendent al istoriei, și nu prosperul și imanentă Sensul istoriei lumii nu este într-un aranjament prosper, nu în întărirea acestei lumi pentru veacuri, nu în atingerea acelei perfecțiuni care ar face această lume fără sfârșit în timp, ci în aducerea acestei lumi la sfârșit, în exacerbarea lumii tragedie, în eliberarea acele forțe umane care sunt chemate să ço-certifică alegerea finală între două regate, între bine și rău (în sensul religios al cuvântului) Conștiința religioasă vede o tragedie în istorie, care ¡[trebuie să se încheie cu un dezastru Tragedia nu se termină niciodată în bunăstare: rezultatul tragediei este întotdeauna transă, centenent, există întotdeauna sfârșitul ultim al imanentului; "dezvoltarea acestor forţe, trecerea la alta Sarcina istoriei este în victoria asupra sursei răului, și nu în prosperitate Dar, pentru ca răul să fie învins, fereastra lui trebuie să fie dezvăluită o adevărată nesemnificație; trebuie adus înainte Biblioteca "Runivers" ORIGINEA RĂULUI ȘI SENSUL

ISTORIEI dexteritatea în forma sa finală Fie ca toate promisiunile șarpelui antic și calea șarpelui să se adeverească, atunci falsitatea acestor promisiuni va fi dezvăluită Pentru libertatea de alegere, omenirea trebuie: I) să se ridice pe picioare, să-și întărească elementul uman și) să vadă tărâmul adevărului și tărâmul minciunii, Forma finală a promisiunii binelui și a răului Prima condiție este atinsă prin progresul umanist neutru, prin eliberarea elementară a omenirii; este un câmp comun pe care lucrează atât forțele lui Dumnezeu, cât și forțele diavolului și pe care se va da bătălia finală A doua condiție este descoperirea prin progresul istoric a forțelor supraomenești, întâlnirea promisiunilor lui Dumnezeu cu promisiunile diavolului Totul în lume trebuie adus până la capăt, expus, de conștiința universală, toate aceste mișcări nu poartă încă un caracter universal În istoria lumii omenirii și în întreaga cultură a omenirii, au trebuit să se întâmple multe înainte să devină posibilă intrarea într-o nouă epocă religioasă Gânditorii individuali, misticii individuali și sectele individuale ar putea simți și realiza multe, dar vorbim despre epoci istorice mondiale și Biblioteca "Runivers" ORIGINEA RĂULUI ȘI SENSUL ISTORIEI epoca religioasă a Sf Duhul încă nu putea veni, nu numai în secolul al XIII-lea, ci și în secolul al XIX-lea, vremurile și datele nu veniseră încă Despre epoca Sf Se poate vorbi despre spirit doar condiționat, deoarece nu poate exista o religie specială a Sf Spirit O religie completă, care conține plenitudinea revelației, este religia Sf Treime Al Treilea Testament va fi doar împlinirea Testamentului lui Hristos G Umanitatea modernă se confruntă cu o criză gravă; zis: toate contradicțiile au escaladat până la ultimul punct, iar așteptarea unei catastrofe sociale globale este la un fir de păr separată de așteptarea unei catastrofe religioase/religioase Socialism și anarhism, decadență și misticism și deziluzie în știință și golul ultimei filozofii, un sentiment de personalitate și conștiință fără precedent inevitabil, aspirațiile noii societăți - toate acestea duc la un fel de pre- și faptă, la o soluție încă misterioasă Cultura europeană face pași repezi către limita auto-îndumnezeirii umane, către o nouă religie fără zeu, către un zeu pământesc care îi înrobește deja pe toți și care este în sfârșit venerat Sunt vremuri de atâta angoasă a spiritului, atât de dor de o rezolvare religioasă care să-și susțină gloria literară în epoca celui de-al doilea Imperiu Liberalismul era într-o stare de decădere și s-a retras înaintea succeselor crescânde ale socialismului de stat Dintre cele mai recente lucrări, animate de ideile indie au fost numite expresia "adevăratului liberalism" și, în spiritul concepțiilor engleze, s-a realizat ideea că restrângerea libertății, inevitabilă cu astfel de reforme, are scopul de a exalta "libertatea reală" și "apropierea idealului de egalitate" (S) După o nouă înfrângere a Partidului Liber gândirii în principalele sale grupuri, la alegerile Reichstag din , s-au auzit din nou voci despre o "revizuire a liberalismului" De exemplu, o broșură este dedicată acestei probleme: Julianus, Die Révision des Liberalismus Berlin : se vorbește despre un "adevărat, adevărat liberalism", un "nou ideal", a cărui realizare practică este condiția renașterii liberalismului în spiritul solidarității (SS , ,) Cel mai curios este că orga lui Barthes "Die Nation", fondată la începutul anilor ' pentru a combate politica socială și socialismul de stat, a început să publice articole precum P Arndt, Socialer Liberalismus cu afirmații precum următoarele: ung der modernen Socialpolitik" (nr , august , S) Barthes însuși a început să declare un schimbarea perspectivei (ibid S) Spiritul noii ere s-a

reflectat și în studiile teoretice, în care încep să apară și afirmații despre necesitatea îmbinării momentelor liberale și sociale, vezi de exemplu articol: "Vorländer, in Zeitschrift fur Philosophie und philosophische Kritik" Bd ( ), S , într-un articol despre sociologia lui Spencer și v Schubert-Soldern, în Zeitschrift fur die gesammte Staatswissenschaft * Bd LXII ( ), într-un articol intitulat: "Die Grund-principien des Liberalismus in erkenntnistheoretischer Beleuchtung", SS -) Lucrarea ulterioară a lui Laboulet, Questions constitutionnelles, a apărut în ; principalele sale lucrări, precum Prévost-Paradol, aparțin anilor șaizeci ' Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV vizualism, Michel a putut evidenția doar două cărți, dintre care una, Fundațiile dreptului lui Bossir ( ), era prea superficială, iar cealaltă, Dreptul individual și statul lui Bödan ( ), era "toate impregnate de sentimentul crizei în curs de desfășurare și este întipărit de tristețe la vederea adunării obstacolelor și amenințărilor îndreptate împotriva principiilor dragi autorului Crezând că principala cauză a crizei constă în ruperea școlii liberale cu apriorismul filozofic, Henri Michel însuși a căutat o ieșire într-o sinteză filosofică care să arate calea către renașterea marelui individualism al secolului al XVIII-lea Michel a considerat posibil să recunoască filosofia morală a lui Renouvier ca o astfel de sinteză Cu toate acestea, din explicațiile lui Michel, se poate deduce că sarcina timpului prezent nu este reînnoirea filozofică a doctrinei secolului al XVIII-lea, ci continuarea și continuarea ei dezvoltare, respectiv, cu spiritul noului secol Atât Renouvier, cât și el au dorința de a extinde conceptul de libertate cu unele elemente preluate din socialism, de a da o anumită sinteză a individualismului și socialismului, ideilor liberale și democratice Evident, o astfel de sinteză, realizată în mod consecvent, presupune nu numai renașterea apriorismului filozofic, ci și dezvoltarea internă a conceptelor de bază ale individualismului - conceptele de egalitate și libertate și, odată cu aceasta, pornind de la ele și principiul personalității Să presupunem că toate acestea au fost la început în doctrina secolului al XVIII-lea; dar tocmai pentru că acolo s-au ascuns consecințele în temelia lor, întregul sistem de vederi se remarca prin spiritul de unitate armonioasă care caracterizează etapele inițiale ale dezvoltării Mișcarea ulterioară a gândirii, deducând consecințele din baza lor, a relevat nu numai apartenența lor la o anumită unitate, ci și diferența și contradicția lor Michelle habar n-are *) Vezi Henri Michel, L'idee de l'Ktat Paris, LV La crise actuelle des idees sociales et politiques p Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE cu claritatea cuvenită, că individualismul epocii noastre, în comparație cu individualismul secolului al XVIII-lea, este o nouă etapă în dezvoltarea conceptelor anterioare Între timp, în politica practică a Franței de la sfârșitul secolului al XIX-lea a avut loc aceeași revoluție care a marcat sfârșitul acestui secol pentru Anglia Încă din , Lorenz Stein, pe baza unui studiu al mișcării sociale franceze, a exprimat ideea că a sosit momentul să se pună problema ecuației sociale, după ce marea revoluție a secolului precedent a rezolvat problema ecuația politică Această instrucțiune a lui Stein a rămas multă vreme o profeție neîmplinită și, în ciuda dezvoltării ideilor socialiste, care s-au declarat hotărât atât în anii , cât și în anii , la începutul anilor nouăzeci, Clemenceau mai putea spune: "după douăzeci de ani de libertate, fără a fi în măsură să invocăm în scuze vreun tiran-asupritor, ne aflăm încă, se pare, sub stăpânirea spiritului burghez fatal, în raport cu care Ludovic Filip și Napoleon al III-lea nu erau decât unelte ") Începând

cu anii optzeci, doar prima experiență în domeniul legislației sociale și politica liberalilor englezi, care au venit cu îndrăzneală cu proiecte de reformă în epoca ministerului liberal din - , păreau în Franța un model de invidiat) vechiul principiu al neintervenției statului Totuși, chiar și cei mai radicali dintre ei, reprezentați de actualul minister Clemenceau, după cum vom vedea mai jos, au procedat și pornesc din) Lorenz Stein, Der Socialismus und Communistnus des heutigen Frankreichs) Clemenceau, La mêlée sociale Huitième mille Paris (prima ediție a apărut în) R Vezi capitolele în general: Pourquoi? şi Parce-que Pp- -) Vezi Clemenceau, ibid p ; "Mais Lord Rosebery est sans doute un réformateur bien hardi pour les "vieilles femmes", care, d'après M Ernest Daudet, disposent de nos destinées" Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV idei de individualism La fel ca liberalismul englez, liberalismul francez, rămânând fidel principiului personalității, a trecut într-o nouă etapă de dezvoltare Întorsătura în politica practică, în legătură cu schimbarea generală a condițiilor care caracterizează existența celei de-a treia republici, nu a putut decât să se reflecte în dezvoltarea ideilor Trecuseră doar șapte ani de la publicarea cărții lui Henri Michel, când în presa franceză a izbucnit o polemică aprinsă despre limitele libertății și fundamentele liberalismului în legătură cu chestiunea măsurilor guvernamentale împotriva congregațiilor Din paginile ziarelor, disputele care au urmat au fost transferate către savanți și reviste filozofice și datorăm acestui caz faptul că avem în literatura de specialitate o serie de articole care acoperă situația liberalismului francez modern *) Pentru a o caracteriza, Voi folosi articolele interesante plasate în IÇ și în jurnalul: "Revue de Métaphysique et de Morale" Aparținând unor autori diverși, nu în toate fiind de acord între ele, aceste articole subliniază cu atât mai clar asemănarea lor în principal și în principal găsim în ele, cu toate lor diferențe, o bază comună Aceștia sunt oamenii unei noi generații, crescuți cu noi forme de viață și care percep idei noi dintr-o atmosferă comună Ceea ce nu am găsit la Henri Michel este conștiința că însuși conceptul de libertate a experimentat o o anumită evoluție este exprimată clar de acești autori Este interesant să le luăm în ansamblul opiniilor lor pentru a trage general *) Pentru a evita neînțelegerile, trebuie să fac rezerva că în Franța conceptul de "liberalism" nu acoperă niciun program de partid, ca în Anglia Așadar, în prezentarea următoare, vorbim despre liberalism, ca o tendință politică generală care emană din principii individualiste și acceptabilă din punctul de vedere al tuturor partidelor care împărtășesc aceste principii Tocmai acesta este sensul înțeles de autorii săi, la care mă refer mai jos Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE liberalismul tsuzsky Aceasta nu va fi o caracteristică a școlii, deoarece scriitorii enumerați aparțin unor direcții diferite; dar va fi ceva mai mult, o caracteristică a unui nou curent de viață, care se manifestă la diverse persoane, sub influența unei întorsături generale de gândire Primul lucru care pare interesant de remarcat aici este comunitatea poziției inițiale care unește toți autorii: toți sunt de acord că liberalismul este în criză Toate articolele lor poartă același titlu: "La crise du libéralisme* Dar toți autorii sunt de asemenea de acord că această criză nu este moartea liberalismului în general: este căderea unui liberalism în altul, vechiul nou Acel liberalism pe care ei îl numesc este pe moarte: le vieux libéralisme V, l'antique libéralisme) Dar în locul lui se naște unul nou, corespunzător cerințelor democratice ale vremii În conflictul de idei în curs, se dezvăluie "simptomele naturale ale evoluției

democratice și ale noilor cuceriri ale libertății" Criza modernă a liberalismului nu este doar o ciocnire a ideii de libertate cu principiul puterii: "este înrădăcinată mai profund - în evoluția însăși ideii de libertate în lupta diferitelor definiții care se pot face cu privire la această idee"') Prin urmare, prăbușirea vechiului partid liberal nu este prăbușirea liberalismului; dimpotrivă, noile revendicări nu pleacă, ci întăresc cauza libertăţii *) "Proclamând libertatea politică și civilă, sau egalitatea tuturor în fața legii, Revoluția Franceză a distrus, fără îndoială, cele mai urâte și mai evidente forme de nedreptate și tiranie feudală și monarhică vechi liberal) Parodi, La crise du liberalisme Rev de Met et de Mor L ₽ -) Lanson, A propos de la crise du libéralisme, ibid p ') Parodi, c pp , - Jacob, La crise du liberalisme, Rev de Met et de Mor T P *) Lanson, A propos de la crise du libéralisme, c pp - , q Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV partidul a ajuns apoi la concluzia că aceasta ar asigura tuturor o libertate deplină și inviolabilă, care, ca esență metafizică necondiționată, poate fi realizată deodată A fost necesar să se renunțe la această iluzie grosolană și de mult nu se mai închipuie că noaptea de august a readus oamenii la o stare de natură himerică"') Eroarea vechiului liberalism a constat în optimismul și fatalismul cu care se uită la lupta continuă a vieții Dar acum "Fără îndoială că toată lumea și-a dat seama, mai mult sau mai puțin clar, că competiția dintre indivizi egali, așa cum sugerează doctrină, nu a fost întotdeauna altceva decât un mit Niciodată, din punct de vedere economic, nu a fost indivizii au fost văzuți luptând neînarmați și lăsați în puterea lor; întotdeauna unii intrau într-o luptă cu un scut și o suliță, în timp ce alții aveau doar mâinile lor" * *) Individualismul în vechiul sens al cuvântului este "împărăția" a celor puternici, strălucirea libertății celor puternici" "Sub ochii binevoitori ai statului, fiecare își ia partea, împinge, zdrobește, apucă ce poate"?) Conform cerințelor noului liberalism, statul nu trebuie să rămână neutru: "ar trebui să se amestece în relațiile sociale și reglementează anumite categorii de acțiuni care anterior erau prevăzute arbitrariului dual individual" "În această formă, restrictivă și restrictivă, activitatea statului rămâne, totuși, liberală în scopul și rezultatele sale" Un stat liber nu este o stare în care cei puternici fac ceea ce vor, cât mai bine; este o stare de dreptate în care societatea restrânge libertatea unora pentru a păstra libertatea tuturor !) Parodi p p) Bouglê, La crise du libéralisme, Cp Parodi, cp Lanson, c , p - ') Parodi, c , p ; Lanson, c , p Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE Vedem că, în această distincție între vechiul și noul liberalism, scriitorii francezi repetă definiții care ne sunt deja familiare din caracterizarea anterioară a concepțiilor engleze moderne Din dezvoltarea ulterioară a opiniilor lor, putem concluziona că noul concept de libertate pe care îl propun coincide cu definiția liberalilor englezi De asemenea, ei iau libertatea "într-un sens mai larg și, ca să spunem așa, mai puțin istoric", în afara definițiilor tradiționale ale partidului liberal, dar ca baza oricărui partid care încearcă să realizeze libertatea cât mai larg posibil, care dorește pentru a face liber și uman fiecare membru al genului uman "Poate părea că acest nou liberalism ia uneori în ansamblu pentru mijloace, că este preocupat de înțelegerea juridică a libertății și a formelor ei, care este înțelegerea filozofică și aceasta de către public implementată și, în sfârșit, că respectă caprișeurile și fanteziile individului, pentru că el pune deasupra lor drepturile persoanei umane - Întreaga problemă, ca și misterul

dualității în ideea de libertate, este aceasta: este măsurat gradul de libertate într-o societate dată prin maximul de drepturi acordate teoretic indivizilor, chiar dacă de fapt aceste drepturi ar fi putut fi exercitate de o minoritate privilegiată, sau gradul este măsurat cea mai mare sumă de drepturi și oportunități reale, garantate în mod egal tuturor" *) "De la o înțelegere pur externă și fariseică a libertății și egalității s-a făcut o tranziție la o înțelegere mai completă și mai profundă: și anume, la ideea unei realizări holistice a personalității umane în fiecare ființă umană"*)) Parodi, p , pp -) Parodi, p , p * Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV toate J) - aceasta este cererea noului liberalism, care caută să sublinieze în această cerere nu recunoașterea formală a libertății, ci implementarea ei efectivă Astfel, din nou aici sunt reproduse aceleași definiții pe care le-am întâlnit cu scriitorii englezi Cum acolo libertatea și-a primit expansiunea sub influența ideii de egalitate, tot așa și aici evoluția conceptului de libertate, despre care vorbesc autorii francezi, este rezultatul unui proces democratic de egalizare Ei nu pot accepta libertatea, în cuvintele unuia dintre ei, "fără universalitate, adică fără egalitate și dreptate"*) și în respectul acestui principiu văd atât baza, cât și scopul călăuzitor al activității statului În sfârșit, trebuie subliniată încă o asemănare foarte importantă între liberalii englezi și francezi ai timpului nostru: în ambii găsim aceeași conștiință a complexității infinite a noului ideal de libertate Ajungând la un ideal mai complet și mai profund decât fosta înțelegere "externă și fariseică" a libertății, scriitorii francezi se grăbesc să adauge: care se contopește cu ideile de dreptate însăși și rațiunea perfectă" ·) Este interesant de observat că aceste cuvinte aparțin lui Parodi, cel dintre autorii pe care i-am citat, care se remarcă prin cea mai mare certitudine și hotărâre în dezvoltarea noilor concepte Și mai modest este exprimat de un alt membru al personalului Revistei Filosofice, !) Lapie, La "crise du libéralisme Rev de Mèt et de Mor T P $ Lanson, c , p) Lanson, c , p a) Parodi, c , p Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE care a scris pe același subiect - Iacov El este gata să creadă că criza modernă a liberalismului există chiar în conștiința liberală (dans la conscience même du libéral) "În aproape fiecare dintre noi trăiesc doi oameni, un teoretician, din ce în ce mai îndrăzneți proporțional cu felul în care el filosofează cu o libertate din ce în ce mai mare și omul de acțiune, din ce în ce mai modest în așteptările sale imediate, pe măsură ce ajunge să cunoască o lume mai tangibilă, această materie rezistând ideii, așa cum spuneau Platon și Aristotel ѣмъ care ni se pare fezabilă, și aceasta se aplică atât relațiilor economice cât și celor spirituale În ordinea economică, lucrând cât putem de bine pentru a pregăti condițiile care vor face posibilă o societate mai bună, trebuie să ne ferim de a împinge grosolan societatea existentă, deoarece, fiind una dintre cele mai bune pătrunzătoare în mințile timpului nostru, Jaurès, a declarat adesea, "nu există niciun mecanism perfect ajustat și capabil să ofere poporului un comunism gata făcut" și pentru că, după cum a mai spus el, "nu sunt mijloacele de acțiune care nu sunt suficiente proletariatului, dar proletariatului îi lipsesc mijloacele de acțiune " La fel, în lumea spirituală, în domeniul educației, folosind cea mai bună energie a minții și a inimii noastre pentru a forma minți libere și ferme, care, prin superioritatea vieții lor morale, vor dovedi inutilitatea spiritualului stăpânirea bisericii, nu trebuie să facem eforturi pentru a smulge din influența această biserică a familiei, rămânând devotați ei" ')· Nu este greu de citit în cuvintele lui Iacov aceeași teamă pe

care, așa cum am văzut mai devreme, o exprimă și Samuel: aceasta este teama de a trece linia dincolo de care măsurile care vizează instaurarea libertății se vor transforma în libertate *) Iacov, p , pp - Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV colaps Din însăși esența acestor măsuri, menite să creeze condiții pentru dezvoltarea libertății, cu ajutorul unei anumite ecuații de poziții, decurge pericolul de a duce această ecuație mai departe decât este permis și cerut de ideea de libertate Și între timp, dacă ecuația pozițiilor nu ar trebui să treacă în acea egalitate materială, a cărei imagine este atât de înfricoșător de viu desenată de Babe, ea nu poate merge mai departe decât punctul de plecare În timp ce facilitează exercitarea libertății, ea nu ar trebui să-și ucidă energia creatoare și manifestările sale individuale Reprezentanții liberalismului modern simt marile dificultăți pe care o nouă înțelegere a libertății le aduce cu ea și în aceasta, așa cum subliniază pe bună dreptate Jacob, se află criza inevitabilă inerentă conștiinței însăși liberale · Politica guvernului francez în lupta sa împotriva clericalismului a prezentat tocmai un astfel de caz în care pericolul indicat al noului liberalism a fost dezvăluit în mod clar Dacă vechiul liberalism, care a susținut cu ardoare libertatea, a apărat-o împotriva statului, a cărui intervenție în viață nu avea încredere, liberalismul modern, pentru a-și realiza idealul de libertate, necesită asistență de stat, pe care o consideră benefică Pe această bază a încrederii în stat se creează o stare de spirit care exprimă ideea inutilității principiului liberal în sine, considerându-l, așa cum spune Vougle, "cochetarie tardivă " Acest principiu ar putea fi util pentru a ajuta "poporul" rupe frânul tradițiilor de autoritate; dar acum, când oamenii sunt stăpâni pe ei înșiși, când sarcina lor este să se "organizeze" și nu doar să se emancipeze, libertatea de a gândi fără restricții și limite ar fi mai degrabă o constrângere Ar face viața imposibilă pentru o nouă societate *) este de la sine înțeles că !) Buglé, c , p Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE că liberalii care susțin închiderea asociațiilor bisericești și școlilor nu vorbeau acea limbă, dar limba lor nu este mai puțin interesantă Rămânând din punctul de vedere al liberalismului, ei au vrut să justifice aceste măsuri guvernamentale cu revendicările de libertate; dar aici s-a scos la iveală întreaga complexitate a poziţiei pe care o ocupaseră "O societate liberală", au spus ei, "nu își poate inspira propriul credo; nu poate suprima, condamna sau reduce la tăcere vreo doctrină; trebuie să facă posibilă descoperirea fiecărei credințe, dar trebuie să facă posibilă și o comparație între credințe și o alegere între ele " Fiind de acord cu Formula, care cerea ca oamenilor să li se permită să vorbească liber, să gândească și să se lumineze unul pe altul prin mijlocul unui schimb general de gânduri, ei au adăugat la acesta condiția: "cu condiția ca oamenii să devină mai întâi capabili să gândească și să se certe și să vadă unde este lumina" *) Presupunând că influența bisericii, în introducerea învățăturilor sale în sufletele tinere, le privează de libertatea necesară de gândire și îi împiedică să facă comparații și să aleagă între diferite sisteme de gândire, liberalii au cerut intervenția statului în organizarea educaţia şi controlul în consecinţă al şcolii Dar împiedicând învățătura Bisericii pentru a emancipa gândirea universal, extinzând în acest domeniu cererea de libertate egală pentru toți, nu au luat în considerare în acest caz întrebarea "unde este lumina?" pentru a face poporul liber? să spun, dar tocmai aceasta este poziţia în care s-au aflat liberalii francezi în disputa lor cu clericalismul !) Parodi, p , pp , Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV infailibilitate, ajungând la

uitarea principiului însuși al libertății Apărarea nevoii fiecărui individ de a recunoaște asupra sa o anumită legătură intelectuală și morală, Paroli remarcă: "în fiecare moment al evoluției umane există un anumit corp de idei, sentimente și reguli de practică care ne apar ca achiziții mai mult sau mai puțin definite ale trecutului; nu este nevoie să-i provoci înaintea copiilor, pentru că nu prezintă probleme mai acute nici pentru persoana matură, nici pentru epoca în care este chemat să trăiască Este, parcă, o comoară a experienței universale, rodul cooperării unanime și consensuale a tuturor celor care au trăit și au gândit înaintea noastră pe glob: trebuie să oferim copilului posibilitatea de a o folosi și nu să-l încurajăm să risipească "Considerând că este necesar ca educația să fie construită pe acest fundament cultural, pe care el îl consideră drept gândire seculară liberă, Paroly prevede totuși obiecția că și această gândire poate fi considerată discutabilă Dar asta ar însemna, poate, a merge împotriva Faptele: din punctul de vedere al științei speculative, nu există altceva decât un tezaur de idei testate și având o probabilitate echivalentă cu certitudinea; iar din punctul de vedere al acțiunii, dacă fundamentul și justificarea datoriei este produsul eternului dispute , atunci marile Forme ale aplicării sale, în ciuda tuturor, sunt subiect de acord, suficient pentru ca în fiecare epocă să poată fi predată fără îngrijorare serioasă și insuflată în fiecare persoană în parte Este suficient ca educația laică să rămână o disciplină eliberatoare, astfel încât nu a inspirat ca adevăr și dogmă nicio opinie socială dubioasă (socialement douteuse), adică unul care reprezintă Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE un punct de discuție sau cercetare pentru o societate reală" O Până acum am vorbit despre copiii cărora trebuie să li se învețe gândirea liberă Dar dacă părinții nu sunt de acord cu asta? Parodia, din punctul de vedere al unei singure culturi infailibile a liber-gândirii seculare, răspunde la aceasta fără prea multă ezitare "Dacă este de netăgăduit că dezvoltarea minții și emanciparea individului sunt, parcă, condiția și primul mijloc pentru orice efort îndreptat spre realizarea aspirațiilor societății moderne, nu este aceasta de ajuns? Ce tată ar îndrăzni să recunoască deschis, chiar dacă l-ar gândi în adâncul inimii, că nu-i pasă copilului său de cultura rațiunii, de obiceiul de a gândi înainte de a acționa, de sinceritatea intelectuală, de o directă și senzație sănătoasă? Și atunci, cu ce drept și-ar impune un tată de familie copiilor săi, ar impune statului înțelegerea îngustă și egoistă a fericirii sau a bunăstării individuale? Dacă avem un alt ideal pentru umanitate, nu ar fi dreptul nostru de a răspândi în mod pașnic idei și propagandă deschisă și loială să tulburăm acest egoism, să zguduim această inerție, să confundăm și chiar să scandalizăm aceste conștiințe, care nu se tem de nimic în măsura trezirii forța în cele din urmă vulgaritatea burgheză și indiferența față de gândire, de a șovăi și de a face o alegere?" * *) Citind acest pasaj, ne amintim involuntar de celebra frază a lui Rousseau: pe le forcera d'être libre, el va fi obligat să fie liber Folosind acest cuvânt "a forța să gândească" (forcer à la pensée), Parodi însuși simte că situația s-a dovedit a fi dubioasă Se grăbește să facă o rezervă că nu înseamnă "mijloace de oprimare politică, nouă pregătire" , despotism negativ și cleric) Parodi, Encore la crise du liberalisme T P Str - *) Ibid , pp - Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV "lisma inversată"; nu vrea decât propagandă pașnică Am văzut, totuși, ce limbaj energic vorbește această propagandă "pașnică" Este imposibil să nu vedem că în spatele acesteia se află o dușmănie acută și nevoia de a lupta împotriva catolicismului,

"ale căror succese și cuceriri de la începutul secolului al XIX-lea până în zilele noastre sunt, fără îndoială, constante, amenințătoare " ar fi imprudente și poate fi naiv la dezarmare" *)· Dar dacă liberalismul este chemat să-i aducă pe toți la un singur sistem de cultură, să-i egalizeze pe toți în condițiile dezvoltării lor spirituale, ce va fi cu originalitatea indivizilor, cu dreptul lor la dezvoltarea originară? Paroli are un răspuns foarte clar și în această privință: "a fi tu însuți", spune el, "și chiar și pur și simplu a fi un individ cu un caracter liber dezvoltat, asta nu înseamnă în niciun caz a te izola de propriul soi, de comunitatea sânge și minte care ne fac să ne implicăm în toți oamenii; nu înseamnă să ne rupem toate legăturile cu cu societatea în care trăim și cu societatea care ne-a creat, cu creativitatea colectivă a rasei și a genului, cu marea totalitate a întregii omeniri O astfel de afirmație nu ar fi doar excesivă sau himerică; de fapt, n-ar avea sens, ar fi absurd " Această pretenție de individualism "anarhic și contradictoriu", Paroly pune în contrast un sistem de educație bazat pe legături intelectuale și morale, care "prin introducerea individului în eforturile veacurile trecute, fă-l moștenitorul lor, "Cu alte cuvinte, cauza civilizației nu ar trebui să o ia de la capăt, de jos în sus, pentru fiecare generație și pentru fiecare extraterestru nou de pe planeta noastră": întotdeauna, în fiecare *) Ibid , pp - Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE epoca, puteți găsi un set de anumite achiziții din trecut, care nu sunt supuse disputei ') Am subliniat mai sus *) cum cererea de libertate, realizată consecvent, duce la un protest împotriva egalității, împotriva unei culturi democratice egalizatoare Acum am ajuns la celălalt capăt al acestui lanț dialectic complex și vedem cum cererea de egalitate, realizată consecvent și și-a găsit completarea în ideea unei culturi unice și egale pentru toți, stă la baza unui protest împotriva libertate, în sensul unei dezvoltări deosebite și originale a individualității A fi tu însuți, a fi o persoană cu un caracter liber dezvoltat, potrivit scriitorului francez, este posibil doar pe baza acelei totalități de achiziții incontestabile ale trecutului, care sunt unite în sistemul culturii dominante Dar aici se uită dreptul moral al individului de a se rupe de ordinea existentă, de spiritul trecutului, de cultura dominantă, de a-i supune criticii și judecății, de a-i face noi cerințe, dezvăluind conștiinței personale în străduinţa sa pentru cel mai înalt adevăr În definițiile Poporului, atât de rotunjit și complet, atât de liber desfășurat sub condeiul lui ușor, sunt uitate contradicțiile care despart cultura și imposibilitatea rezultată de a construi un sistem de libertate pe baza unei tradiții culturale care să-i unească pe toți Și este ciudat să spunem că sunt uitați tocmai pentru că le-a văzut înainte de luptă; ele sunt eliminate în construcţia teoretică pentru a fi eliminate în practica vieţii Paroli vede două Frances în război, deux Francés ostili, diviziunea dintre care devine din ce în ce mai profundă și mai amenințătoare Pe de o parte, susţine el, clasele populare renunţă treptat la religios *) Parodi, p , pp -) Vezi "Q Phil și psych a, carte , p Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV credințe, și împreună cu cele din morala și disciplina tradițională; iar pe de altă parte, "pe motive pur practice, ca urmare a prejudecăților de clasă și a egoismului", burghezia vine din nou la biserică, întorcându-și din ce în ce mai mult simpatiile și regretele spre trecut Observând această dezbinare, Parodi, ca mulți oamenii din conducerea sa, unesc toată Franța într-o cultură unică și egală pentru toți Este nevoie de "efort persistent pentru a oferi burgheziei noastre reacționale și indiferente

un suflet comun și preocupări comune cu poporul, un sentiment de aceleași dificultăți și probleme, același ideal de adevăr și dreptate" ') Această cerere de "suflet comun" este foarte caracteristică tuturor francezilor Ar fi greu de găsit o expresie mai coerentă pentru eforturile instinctive ale unei culturi democratice egalitariste În cuvintele sale aprinse, el exprimă doar cu mai multă certitudine ceea ce este în aer , care este repetat de mulți Bugle, care a contrastat succint și priceput în articolul său despre criza liberalismului toate argumentele pro și contra sistemului unui învățământ laic unificat, transmite, printre altele, argumente interesante ale susținătorilor acestui sistem * Subliniind că unitatea este necesară pentru existența fiecărei societăți și dezvoltă ideea condițiilor acestei unități, ei spun: "pentru a-și organiza mișcarea, societatea are nevoie de un singur centru Dacă indivizii, acela alcătuiește-l, coordonat cam o dată !) Parodi, p , pp -) După cum spune Bougle, în pregătirea articolului său, a citit: "chestionare și documente referitoare la libertatea de gândire și discursuri rostite în Camera Deputaților pentru și împotriva legii asociațiilor, pro și împotriva libertății de predare", vezi articol, s , p Notă Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE centre personale, dacă ar recunoaște puteri antagonice, dacă, într-un cuvânt, s-ar forma un stat în cadrul unui stat, societatea ar risca să fie sfâșiată, dispersată și scindată De aceea, pentru realizarea perfectă a unității sociale, la asemănarea și subordonarea membrilor săi trebuie adăugată și concentrarea "Dacă s-ar realiza idealul liberal, conform căruia fiecare individ ar gândi pentru el însuși și și-ar avea propriul său idei, ar fi distrugerea unanimității care singur permite membrilor individuali să se înțeleagă și să se ajute reciproc Fiecare care gândește pentru sine este același cu fiecare care trăiește pentru sine Orice acțiune comună devine imposibilă acolo unde triumfă acest individualism intelectual: pandemoniul babilonian" J) În acest raționament, bazat pe ideea de concentrare care unește și egalizează totul, înseși fundamentele individualismului sunt negate Lupta pentru unitatea culturii, care a complicat dezvoltarea ideilor noului liberalism în Franța, i-a determinat pe unii să nege libertatea în numele egalității și unității Vin din nou în minte celebrele lozinci ale lui Rousseau Când liderii francezi moderni vorbesc despre nevoia de concentrare și unitate morală, ei repetă, fără să bănuiască, ideile principale ale Contractului social Încă o dată, intuițiile inspirate ale lui Rousseau aruncă o lumină strălucitoare asupra fenomenelor vieții politice și sunt ele însele luminate de ele Visul lui Rousseau ca societatea să rămână unită, pașnică și armonioasă - "pour que la société fût paisible et que l'harmonie se maintint" - a atins punctul culminant în cererea sa ca totul în societate să fie redus la un singur centru împotriva *) Buglé, c , pp - Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV f> un discurs despre un sfârșit cu un început, așa cum se spune de obicei, când Rousseau, după ce și-a început tratatul în numele libertății, a încheiat prin a-l lăuda pe Hobbes drept "singurul autor creștin care a văzut atât răul, cât și mijloacele pentru vindecarea lui" (L IV, eh VIII) Pentru Rousseau - din punctul de vedere al înțelegerii sale asupra individului și a libertății - era destul de consistent să insistăm, cu Hobbes, "ca totul să fie redus la o unitate politică, fără de care nici statul nici guvernul nu va fi vreodată bine organizat" Căci, după cum citim în continuare, "tot ceea ce încalcă unitatea socială nu este bun la nimic; toate instituțiile care aduc o persoană în contradicție cu sine însuși nu sunt bune "Se poate aduce societatea

și o persoană la unitate numai cu ajutorul supunerii tuturor unei singure voințe comune, în care fiecare membru al societății găsește cea mai pură expresie a voinței sale personale, ca una și egală pentru toată esența umană comună * De aici protestele ascuțite împotriva religiei creștine, care distrage atenția omului de la pământ, împotriva organizării independente a clerului, care creează, oriunde există, două puteri suverane Rousseau a realizat că fără o astfel de unificare morală nu s-ar realiza armonia dorită, că fără ea viața socială, ca și acum, ar fi plină de contradicții putere seculară din spiritual Susținătorii statului laic, pentru a aduce la capăt) Consider că opinia pe care am exprimat-o mai sus asupra ideii de voință generală la Rousseau își găsește confirmarea finală în capitolul "despre religia civilă" (L IV, cap VIII) În același timp, cu ajutorul acestui punct de vedere, este ușor de explicat și acest capitol enigmatic, care, conform interpretării tradiționale, este considerat a fi contrar principiilor originale ale tratatului Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE cauza victoriei, ei nu au văzut deseori alt rezultat decât acela de a înzestra statul cu aceeași autoritate morală, stabilind armonie în relații prin crearea armoniei sufletelor Era un fel de reproducere a idealului teocratic medieval într-o nouă imagine a unui stat laic Aici se repetă același vis ispititor pentru a calma atât societatea, cât și omul, aducându-i la cea mai înaltă unitate a spiritului, distrugând ceea ce îi pune în contradicție cu ei înșiși Când aceste idei sunt din nou în aer în Franța modernă: "l'unité morale du pays", "la laïcité intégrale", vedem gândurile lui Rousseau despre religia civilă prinde viață în fața ochilor noștri, pătrund în documentele parlamentare, ne străduim să treacă în realitatea * Și nu este semnificativ faptul că cel mai recent comentator al Contractului Social, Bolavon, este complet impregnat de ideile sale și exprimă convingerea că aceste idei sunt în ajunul renașterii lor *) Caracterizând foarte corect sinteza lui Rousseau drept "reconcilierea libertății individuale cu libertatea politică cu ajutorul ideii de egalitate", Bolavon recomandă studiul "Contratului social" tuturor celor "inspirați de spiritul democratic" ideile lui Rousseau, el nu a fost suficient de impregnat de experiența secolului al XIX-lea, care a scos la iveală toată insuficiența acestei sinteze, nu reușește să înțeleagă că ideea de egalitate nu împacă atât libertatea individuală cu libertatea politică, cât le contopeşte într-una singură cerinţe de concentrare şi unitate morală) Vezi în special raportul lui Tesar, unul dintre precursorii legilor lui Iχ-omba Journal officiel, document parlem , Senat, sess ordin) Vezi JJ Rousseau, Du Contrat social Noua ediție de Georges Beaulav on Paris, pp - Cu privire la principiile religiei civile, Bolavon exprimă o îndoială timidă (p , nota); dar ideile pe care le susține nu duc decât la o altă formă a aceleiași religie Biblioteca "Runivers" I NOVGOROTSEV a răsunat vocea adevăratului liberalism, ridicându-se în apărarea drepturilor individului Fără îndoială, au spus unii, formarea unui stat în cadrul unui stat este un pericol de moarte împotriva căruia trebuie luptat Dar este necesar să distrugem societățile private pentru asta? "Cei mai mari teoreticieni politici ai noștri de la Benjamin Constant la Tocqueville ne-au reamintit: acolo unde în fața puterii centrale nu se găsește altceva decât praf uman, calea către despotism este liberă"*), adică de la guvern, adică de la partid în putere, restabilirea unității noastre morale Din moment ce unitatea este spontană, unitatea prin libertate este rodnică, în măsura în care unitatea este forțată, unitatea prin putere, este zadarnică și, parcă, blestemată stare de a

restabili unitatea sufletelor - prin forţa, la nevoie - înseamnă a preda statului mitra şi ştafeta, înseamnă a o transforma în biserică nu va fi, poate, nici mai puţin dogmatic şi nici mai puţin intolerant decât înainte") !) Beuglé, c , p) Ibid , p Idei similare au fost exprimate în literatura franceză și de alți scriitori Astfel, de exemplu, o critică plină de spirit a eforturilor contemporane pentru "unitatea morală a țării" poate fi găsită în cartea lui Emile Faguet, Le Liberalisme Paris, pp - Venerabilul academician, desigur, își exacerbează prea mult polemica împotriva sistemului francez, argumentând că în Franța nu există deloc libertate (La France est un pays républicain, qui n'a aucune liberté*, p , cp p p) și că francezii nu au nicio luptă pentru liberalism în sânge (p); dar critica lui la adresa restricţiilor asupra libertăţii de predare este bine întemeiată Este imposibil să nu menționăm aici și o serie de articole publicate în jurnal: "Revue politique et parlementaire*, pentru și Cele dintre ele, care se află în ultimul volum al revistei pentru , sub titlul: La crise de l'"Anticcléricalisme *, încep cu o referire directă la articolele pe care le-am citat din Revue de Métaphysique et de Morale * In acest Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE Nu se mai poate adăuga mare lucru la aceste cuvinte elocvente și persuasive Fără îndoială, unificarea indivizilor în societate este cerută nu numai de principiul unității statului, ci și de condițiile dezvoltării culturale Fiecare sistem de cultură presupune un proces de muncă în comun, cooperare comună și creativitate colectivă, iar în acest sens, fiecare sistem de cultură este includerea indivizilor într-un lanț comun, subordonarea eforturilor private unei unități mai înalte de scopuri comune Dar de aici rezultă că în această mișcare înainte participanții la munca culturală trebuie să mărșăluiască în pas, ca soldații în rânduri, supunând unei porunci comune? Unitatea muncii culturale izvorăște nu din uniformitatea eforturilor similare, ci din multe curente complexe și variate, uneori contradictorii și contracarându-se, dar în general găsindu-și unificarea în dezvoltarea succesivă a istoriei A crea "sufletul comun" al națiunii, așa cum spune Paroly, înseamnă a presupune că întregul colectiv îl poate avea, sau cel puțin că fiecare poate recunoaște ca fiind al său sufletul pe care conducătorii vor să-l sufle în el Dar, să spunem împreună cu autorii ruși care au scris recent atât de bine pe tema relației dintre personalitate și cultură, "dacă indivizii se pot uni în anumite privințe, își pot armoniza dorințele, acțiunile și idealurile, atunci nu își pot delega întregul suflet oricui, nu pot înstrăina nimănui fără urmă tot dreptul lor la creativitatea culturală și toate forțele pentru aceasta Cel mai înțelept guvernare nu concentrează în sine întreaga cultură a vremii sale și nu epuizează toată bogăția culturală conținută și născută în sufletele schimburilor personale de opinii au luat parte asemenea figuri marcante precum Dupuy, Goblet, Buisson, Denys Cocliin Aceste articole nu adaugă însă nimic nou la formularea acelor dezacorduri fundamentale, care ne sunt cunoscute din explicațiile angajaților revistei de filosofie Întrebări de filosofie, carte) Biblioteca "Runivers" p NOVGOROTSEV știri Cultura colectivă a oamenilor și a omenirii este întotdeauna mai înaltă, mai plină și mai bogată decât cultura conducătorilor, iar această cultură comună, în însăși esența materiei, se poate maturiza și dezvolta numai prin fermentație neorganizată, prin ciocnirea forțelor spirituale și aspirații Disciplina, organizarea și ordonarea părții de creativitate culturală care îi este supusă, în același timp aruncă în aceasta din urmă tot ceea ce nu corespunde sarcinii sale, adică îl îngustează și îl face mai

slab Pentru ca ea să nu moară și să se stingă, are nevoie de spațiu și libertate, este necesar ca prin această dezvoltare liberă să hrănească și să reînnoiască și acea parte din sine care este supusă ordinii și organizării Am vorbit mai sus despre antagonismul dintre nevoile dezvoltării individuale ale persoanelor și cursul general al dezvoltării culturale Acum ne întâlnim din nou cu acest antagonism Colaboratorii Jurnalului Francez, ale căror opinii le-am exprimat, nu susțin măsurile guvernării lor, ci mai ales tendințele de nivelare ale unei culturi care se străduiește să creeze un suflet comun între toți Ne confruntăm aici nu numai cu latura periculoasă a noului liberalism, care se dezvoltă pe baza unei democratizări atotcuprinzătoare, dar, în același timp, cu aceasta, există și o profundă contradicție vitală înrădăcinată în condițiile generale ale omului progres, în legile generale ale culturii În efortul de unitate morală și concentrare, despre care am vorbit mai sus, statul joacă un rol reflectat, deși puternic: aici este o luptă între două culturi, provocând în noua democrație guvernantă o sete de victorie, o nevoie de depășire și domina Se creează astfel o utopie a unității morale atotpătrunzătoare a națiunii, în care, în final, individul este sacrificat unui ideal abstract Auzim din nou exclamația lui Rousseau: on le forcera !) Articol de IL Struve şi S Frank: "Eseuri de filosofie a culturii*· în Zhurn "Polyarnaya Zvezda** nr Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE d'être libre, iar pentru minţile anxioase această exclamaţie poate părea ameninţătoare pentru viitorul dezvoltării umane Totuși, aici trebuie să repetăm ceea ce am spus mai înainte Așa cum temerile lui Mill cu privire la o monotonie chineză care se apropie de Europa s-au dovedit a fi false, la fel și aceste amenințări de a aduce pe toată lumea la unitatea unei înțelegeri universal obligatorii a adevărului și dreptății se vor dovedi fără îndoială a fi goale Teoreticienii înflăcărați pot crea în imaginația lor o himeră a unanimității universale sub stăpânirea unui nou stat democratic, dar acest clericalism invers va fi cu atât mai puțin capabil să stabilească în lume o supunere neîndoielnică decât acel clericalism real, care a fost infinit mai puternic și a avut real putere asupra sufletelor Statul nu are puterea de a distruge legile dezvoltării culturale de care suferă individul în efortul său de izolare, dar nici nu are puterea de a eradica acest efort al individului pentru dezvoltarea individuală, pentru acest efort, așa cum noi vorbit despre asta mai devreme, nu este doar o nevoie indestructibilă a sufletului uman, ci și o consecință inevitabilă a culturii VII În dezvoltarea ideilor noului individualism francez, am lăsat până acum nemarcată încă o trăsătură esențială a acestuia, care trebuie acum prezentată și subliniată pentru a trece la o prezentare ulterioară În observațiile de mai sus ale scriitorilor francezi despre complexitatea noilor probleme politice, se exprimă convingerea că mijloacele politicii se întâlnesc în viață cu cele mai mari dificultăți: în vederile obișnuite și credințele stabilite, în agregatul acelor proprietăți care compun imagine spirituală a unei persoane într-o anumită eră de dezvoltare, starea de Ură Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV parcurge o barieră de netrecut în calea implementării noilor sarcini Prin urmare, a fost firesc să concluzionăm că pentru implementarea acestor sarcini nu este suficient să se emită noi legi și să se transforme legislația existentă: este necesară reeducarea unei persoane în spiritul noilor idei sociale Și într-adevăr, studiind ideile politice ale Franței moderne, ajungem la concluzia că ideea necesității de a pregăti oamenii prin educație pentru noi forme de viață devine acum un ghid pentru cele mai diverse

partide politice În , în timpul celebrei dispute cu Jaurès din Camera Deputaților, Clemenceau a rostit cuvinte care constituie, s-ar putea spune, credo-ul politicii franceze moderne Obiectând ideea unei recreări instantanee a societății prin noi instituții, el a spus: "conceptele tale păcătuiesc fatal într-un singur punct: persoana de care vei avea nevoie pentru a realiza societatea ta nu există încă, chiar dacă teoriile tale s-au realizat Iar când va apărea acest om nou, dacă este sortit să existe, el se va folosi de propria sa minte și se va aranja după propria sa discreție, nu în conformitate cu calea pe care i-ai destinat-o tu Vă asumați direct creația viitorului; creăm un om care va crea viitorul; miracolul nostru este mult mai mare decât al tău Nu fabricăm un om special pentru ordinea noastră socială; îl luăm așa cum este, așa cum a ieșit din peștera primordială, cu cruzimea, cu bunătatea, cu egoismul și altruismul lui, cu suferința personală și cu suferința pe care o provoacă semenilor Îl luăm cu toate slăbiciunile, contradicțiile, bâjbându-i mai bine drumul către necunoscut, și îl luminăm, cultivăm, stârpim răul din el și îl întărim în bine, îl eliberăm și îl conducem pe calea dreptății superioare eliberarea rămâne goală Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE sunetul din spate Ar putea dobândi putere pentru o zi și în curând să se vadă aruncată în abis; toate reformele noastre ar fi de scurtă durată dacă nu am reuși să perfecționăm, să-l îmbunătățim pe om, să-i insuflem sentimente democratice *) Exprimând aceste idei, Clemenceau le-a pus în legătură cu principiile individualismului proclamate de Revoluția Franceză Așa cum s-au proclamat atunci drepturile omului, libertatea și dominația individului, tot așa acum "idealul este frumusețea individului, înflorirea sa magnifică într-un mediu social care guvernează individul numai în scopul dezvoltării sale " "Idealul nostru" ", i-a spus lui Jaurès, "înălță omul, realitatea, și nu un vis, în timp ce te închizi, târând omul cu tine, în câmpul îngust al absolutismului colectiv anonim" *) Această convingere, că în primul rând este necesară îmbunătățirea unei persoane, se regăsește astăzi în diverse expresii la cei mai diverși scriitori Anatole Leroy-Beaulieu a exprimat bine această convingere generală în următoarele cuvinte: "Pentru a îmbunătăți situația politică a poporului, este necesar să se reformeze și să se îmbunătățească nu numai instituțiile acestuia, ci mai ales oamenii, cetățenii, poporul însuși" s Acest slogan: "avant tout les hommes , les citoyens, le peuple lui-même" este repetat în egală măsură de politicienii practici și de gânditorii abstracti La Clemenceau am văzut acest slogan ca idee de bază a politicii guvernamentale, la Seil, Filosoful liber gândirii moderne, îl găsim Journal officiel du juin Chambre des deputés sesiune ordinare P Vezi traducerea revistei "Rusă Gând* decembrie -pentru) miercuri cu aceasta, definiţia sa principală în eseurile jurnalistice: "La mêlée sociale* Paris , p : "Je prétends que toute l'organisation sociale doit aboutir á cette fin unique: l'homme dans son complet épanouissement Je prétends' que l'État social est fait pour l'individu, non l'individu pour l'État social*) Séances et travaux de l'Académie des sciences morales et politiques T XLIX P Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV sub forma adevărului călăuzitor al conştiinţei morale Când vorbește despre necesitatea de a afirma cauza libertății în sinea lui, de a se crea pe sine, ridicându-se la demnitatea persoanei umane,) nu face decât să repete însăși ideea pe care în opera sa: "Education ou révolution" a exprimat-o prin cuvinte pe care democrația trebuie în primul rând să le crească Ideea semnificației educației publice nu este nouă în literatura politică franceză De pe vremea lui Tocqueville, a fost

repetat de mai multe ori de către scriitorii care au prevăzut inevitabilitatea democrației și au dorit să-i dea cea mai bună direcție Cu mult înainte de Seail, celebrul scriitor liberal Vachereau vorbea despre educație ca fiind sloganul la care se reduc toate condițiile morale ale unei societăți democratice Dar în zilele noastre, această idee a necesității de educație pentru a crea forme sociale mai perfecte a primit o semnificație specială în legătură cu extinderea ulterioară a programului politic De când reformele sociale s-au mutat din domeniul viselor teoretice în domeniul implementării practice și pe măsură ce orizonturile de viitor care se deschideau treptat au dezvăluit nu numai succese strălucitoare, ci și cele mai mari dificultăți pe care le urmăreau, a devenit din ce în ce mai clar pentru susținători de progres social că mijloacele politice singure și dreptul de a nu depăși aceste dificultăți A devenit clar că aceste noi sarcini ale statului de drept, mai mult decât oricare altele, necesită întărire și sprijin din partea factorilor morali, a mijloacelor de educație și a tot felul de moduri de influență socială asupra minții și caracterelor oamenilor care trebuie să creeze un societatea perfectă prin eforturi libere ale voinţei Propunerea "avant tout les hommes, les citoyens, le peuple lui-même" a primit aici o forță deosebită *) Gabriel Séailles, Les affirmations de la conscience moderne, j-me ed Paris pp -) cm Schatz, Individualismul economic și social p Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE Dar poate că în nicio altă învățătură franceză modernă această idee a necesității de a educa oamenii în spiritul datoriei publice nu a găsit o expresie atât de vie ca în doctrina solidarității Acest cuvânt a devenit un simbol pe scurt al evoluției pe care a suferit-o gândirea politică franceză în ultimul secol, rezultat al experienței făcute în acest timp și baza programului care urmează să fie realizat Însuși termenul de "solidaritate" a fost folosit de mult în literatura franceză: poate fi găsit în Say și Bastiat, Proudhon și Leroux Baudrillard a aplicat acest termen fenomenelor economice și a vorbit despre "solidaritate economică", Comte l-a introdus în sociologie În vremuri mai recente, Marion, Gide și Durkheim au supus conceptul de solidaritate unei analize mai precise în domeniile filozofiei morale, economiei politice și sociologiei Dar abia din , de când a apărut cărțica lui Bourgeois "Solidaritatea", legând sensul științific al acestui concept de nevoile urgente ale vieții, fostul termen abstract a devenit un slogan vital și a primit cea mai largă răspândire În timpul expoziției din de la Paris, a avut loc primul congres de educație socială, adunat sub steagul ideii de solidaritate) În IQOI, pentru prima dată, au fost organizate prelegeri speciale despre "filozofia solidarităţii" la Școala Superioară de Științe Sociale *) În prezent, există "deja o vastă literatură pe această temă și *) Indicații mai detaliate despre istoria termenului "solidaritate" sunt date în articolele: D'Eichtal, Solidarité sociale et solidarisme în Rev - politique et parlem T XXXVII, pp - și Bouglé, L'évolution du solidarisme în același jurnal Vol XXXV, pp -) Lucrările acestui congres au constituit un volum amplu: Congrès international de l'Ëducation sociale - Septembre Paris) Aceste prelegeri au fost publicate sub titlul: Essai d'une philosophie de la solidarité (École des Hautes Études Sociales, -) Am avut la îndemână a doua ediție - Paris , p Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV sloganul în sine a pătruns larg în circulația generală a conceptelor; după cum mărturisește Duguit, este repetat astăzi de fiecare politician din sat Cu toate acestea, citind tratate și articole franceze dedicate clarificării conceptului de solidaritate, nu este imediat posibil să ne

formați o idee exactă a filosofiei și sensul practic al acestui concept *) Avem impresia că aici se propune ceva cu adevărat nou și important, care nu era în vechea doctrină individualistă, ci ce anume este, trebuie dedus și stabilit prin compararea ideii de solidaritate cu curentele generale ale timp Definițiile acestei idei de către principalii ei reprezentanți, ca, de exemplu, de către Bourgeois și Duguit, rămân la fel de confuze și contradictorii ca și pe vremea lui Comte Într-adevăr, ce poate fi înțeles când, pe de o parte, ni se spune că solidaritatea este un fapt și că consecințele acestui fapt Въ своемъ новомъ трудѣ: Drept social, drept individual și transformări ale statului Paris P) Pentru cunoașterea laturii practice a doctrinei solidarității, sunt de cea mai mare importanță rapoartele și procesele-verbale ale congresului din , culese în publicația sus-menționată: Congrès international de l'Éducation Sociale'* Un rezumat al lucrărilor congresului în publicația oficială: Congrès international de l'Éducation Sociale - Proces-verbal sommaire Par M-me Anna-M Yon-Lamperiere Paris Extrase din dezbaterile congresului referitoare la raportul burghez, precum și raportul în sine, sunt publicate în anexele la ultimele ediții ale tratatului: Solidarité (a apărut acum ediția a VI-a din) Din literatura critică despre solidarism, studiile lui Bugle par a fi mai valoroase: articolul menționat al său din Rev polit, et parlem ( ), capitolul III în La Démocratie devant la science ( ): Libre concurrence et solidarisme, colecție de articole: Solìda-risme et libéralisme și mai ales o lucrare ulterioară: Le Solidarisme (Paris) Culegere: Essai d'une philosophie de le Solidarité - Conférences et discussions présidées par Léon Bourgeois, Alfred Croiset - nu reprezintă nimic solid, deși are un anumit interes în clarificarea esenței doctrinei Lucrările apărute în : Duprat, La solidarité sociale, ses causes, son évolution, ses conséquences și Fleurant, Sur la solidarité - sunt mai degrabă de natura ghidurilor elementare decât de cercetare științifică, care a avut loc la Bordeaux în în toamna anului , nu am putut să-l primesc la timp Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE regula de conduită este insuflată omului de forța lucrurilor (par ia force même des choses), iar pe de altă parte, acea solidaritate este o datorie încă nerealizată nici în doctrine, nici în instituții Sau ce se poate deduce din afirmațiile că solidaritatea este în același timp baza obiectivă a ideii de fraternitate și egalitate, un nou membru care trebuie introdus în vechea Formulă franceză alături de ideile de libertate, egalitate și fraternitate) Nu vom contrazice faptul că solidaritatea este un fapt Fără îndoială, ea reprezintă legea imperativă a vieții, care îi leagă pe oameni în mod egal și în virtutea asemănărilor lor, având în vedere diferențele lor, și se realizează în cursul lucrurilor, indiferent de dorințele lor bune și de îndatoririle morale Solidaritatea din ce în ce mai mare a omenirii, care unește popoarele cele mai îndepărtate cu legături inseparabile, este un fenomen care se afirmă, ca să spunem așa, de la sine, din necesitate și fără nicio chemare Dar dacă solidaritatea este și o datorie, pentru care oamenii mai trebuie să fie pregătiți cu ajutorul unui sistem educațional special și prin organizarea unor societăți speciale, atunci evident că acesta este ceva diferit și nou decât acel Fapt de solidaritate, pentru care nimeni nu trebuie să facă fii pregatit si care se realizeaza cu forta de lucruri Cu alte) Vezi definițiile lui Duguit, Le droit constitutionnel Paris 'J'J, > În cea mai recentă lucrare a sa (Le droit social, le droit individuel) Duguit abandonează termenul de solidaritate, deoarece a devenit prea bătut il n'y a pas de politicien de village qui ne parle

de la solidarité sociale, sans comprendre au reste la portée de ces mots-p) Preferă să folosească o nouă expresie: l'interdépendance sociale Această inovație cu greu poate fi considerată reușită, întrucât cuvântul interdependență subliniază dependența mai obiectivă a membrilor societății unii față de alții decât acea legătură morală, care este mult mai clar subliniată de termenul de solidaritate) Vezi la Bourgeois, în cartea sa: Solidarité Anexe (Ediția a șasea), p (despre] relația de solidaritate și fraternitate), (derivarea cererii de egalitate din ideea de solidaritate), totuși mai interesant decât tratatul în sine Biblioteca "Runivers" " p Novgorodtsev Pe de altă parte, admitem pe deplin că, în comparație cu vechea înțelegere a ideilor de libertate, egalitate și fraternitate, principiul solidarității conține câteva cerințe noi; dar dacă în același timp solidaritatea stă la baza egalității și a fraternității, ea are, așadar, ceva în comun cu ele Cu alte cuvinte, solidaritatea este un concept complex și cu mai multe laturi, iar pentru a înțelege ce este nou în ea, ca doctrină practică și modernă, este necesar să analizăm și să extragem din definițiile scriitorilor francezi ceea ce ei înșiși nu fac exprimați întotdeauna cu claritatea cuvenită Vom proceda prin evidențierea din doctrina solidarității acele elemente care ni se par fie nu noi, fie nu independente, care sunt inerente altor învățături și apar în legătură cu alte concepte Făcând această analiză, trebuie în primul rând să renunțăm din doctrina luată în considerare ideea acelei solidarități firești care se realizează între oameni prin forța lucrurilor, având în vedere simplul fapt că omul este un "animal social" Aceasta este o idee elementară, cunoscută de filozofia socială încă din timpul lui Aristotel, nu avea nevoie, desigur, de o nouă doctrină pentru justificarea ei, dar dacă ea însăși ar trebui să servească drept justificare pentru o nouă doctrină și este reprodusă în ea în acest scop, atunci trebuie spus că în această calitate este insuficientă: din Faptul Solidarității nu se poate deriva o datorie socială, oh Pe de altă parte, simpla împrejurare că această datorie trebuie predată prin educație și expusă prin doctrină arată că faptul solidarității naturale, determinat de forța lucrurilor, este în sine incapabil să producă rezultatul care pare a fi dezirabil din punct de vedere moral Și, într-adevăr, datoria socială nu este un produs al corelațiilor naturale care decurg din Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE a acestora, ca o consecință a cauzei sale; aceasta este o cerință a conștiinței morale, punându-și înainte sarcini care nu au fost încă realizate și nu sunt îndeplinite prin simpla forță a lucrurilor A afirma că această îndatorire decurge pentru fiecare din legătura lui firească cu ceilalți ar însemna a repeta vechea eroare a utilitarismului, care presupunea o coincidență constantă și firească a interesului personal cu cel general Limbajul energetic al nobililor susținători ai solidarismului care cere, de exemplu, eradicarea în oameni egoismul, ca manifestare a "cretinismului moral" j) arată că nu cantitatea de oameni nu este cantitatea de oameni și proprietățile de oameni , iar această neînțelegere a fost subliniată de mai multe ori în literatura franceză Seile, Bugle, Croiset, Malapert, Fleurant, Erhardt și alții au remarcat insuficiența doctrinei care derivă idealul social din relațiile de fapt *) Burghez el însuși, în dezvoltarea ulterioară a vederilor sale, a recunoscut diferența dintre solidaritate- Fapt și solidaritate-datorie) Congrès intera, de l'Education Sociale Paris P - dintr-un raport al lui Jules Payot) Seailles, Les affirmations de la conscience modeme Paris pp - Bougie, Le Solidarisme, pp - -Croiset în prefața la Essai d'une philosophie de la solidarité, pp VI - VIL -

Malapert într-o obiecție foarte reușită la doctrina Bourgeois, indicând retragerea sa din pământul solidarității naturale - Essai d'une phil de la solidarite, pp- - , cp pp - -Fleurant, Sur la solidarité, pp - , cp p -Ehrhardt, La crise actuelle de la philosophie du droit Paris pp -) Essai d'une phil de la solidaritate, p Cu toate acestea, nu se poate să nu spună că Bourgeois nu a obținut o claritate deplină asupra acestui punct, așa cum se poate observa din răspunsul său adresat adversarului său Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV expresie științifică, să o aprobe pe Faptele experienței Dar această aspirație, care nu este fezabilă din cauza naturii sarcinii, nu duce decât la o confuzie de concepte Revenind acum la un alt element care trebuie eliminat din doctrina luată în considerare, trebuie să atingem relația sa cu vechea Formulă a Libertății, Egalității și Fraternității În dezbaterea de la congresul educației sociale din , au apărut neînțelegeri cu privire la raportul lui Bourgeois pe această temă Vorbitorul a revenit la această întrebare de mai multe ori, dar ca urmare nu a explicat-o atât de mult, ci a derutat-o Să nu cerem acuratețea definițiilor științifice din scurtele dezbateri ale Congresului; dar dacă am vrea să găsim această exactitate în tratatul lui Bourgeois însuși, sau în vreo altă lucrare pe această temă, am fi totuși nemulțumiți Avem impresia că această întrebare nu este clarificată în doctrina franceză Explic prin aceasta, printre altele, faptul că unii susținători ai solidarismului tind să-l opună individualismului, de parcă nu ar exista o combinație posibilă între ei Acesta este punctul de vedere al lui Dugi Totuși, dintr-o comparație a diferitelor locuri din autorii francezi, se poate concluziona că sugestia lui Bourgeois că conceptul de solidaritate ar trebui adăugat la formula cu trei termeni este la fel de insuportabilă ca și cealaltă interpretare a lui, că ar trebui să înlocuiască conceptul de fraternitate Totalitatea acelor consecințe, pe care burghezul însuși le asociază cu noul slogan, nu se aplică nici unuia dintre membrii vechii Formule, ci tuturor în mod egal; şi de aceea tocmai acest slogan nu poate fi pus nici unul lângă ele, nici în locul unuia dintre ele: într-un anumit sens le acoperă pe toate*) Prin urmare, ni se pare că gândirea lui Bourgeois este mai corectă, deși exprimată de el în formă ,) Cf interpretare cu un singur caracter a ideii de frăție în Fleurant, Sur la solidarité Anexa De la fraternite P ■ Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE întrebare în prefață că cuvântul solidaritate servește ca un indiciu al evoluției gândirii universale Ea denotă expansiunea pe care au primit-o toate conceptele politice anterioare în timpul nostru Este deci necesar să se elimine din doctrina solidarităţii noţiunea că conceptul de solidaritate este un nou membru al vechii Formule, care i se poate adăuga mecanic, prin simpla adăugare a unui cuvânt Cert este că nici foștii membri nu au rămas neschimbați: schimbarea lor s-a petrecut sub influența acelei evoluții, pe care o denotă pe scurt sloganul de solidaritate Acele consecințe care sunt derivate din acest slogan, dacă pot fi reduse la el, ca simbol al evoluției generale gânduri, atunci în același timp ele trebuie limitate la termenii de bază ai egalității și libertății Liberalismul englez, după cum am văzut, și-a extins conceptele fără a recurge la termenul de solidaritate În același mod, noul liberalism francez, pe care l-am cunoscut din articolele colaboratorilor Revue de Métaphysique et de Morale, introduce noi cerințe în vechii termeni ai individualismului, de aceea nu se poate susține că solidaristul ia locul individualismului; dimpotrivă, noul individualism este impregnat de ideea de solidaritate și nu mai puțin solidarismul se opune vechii învățături individualiste De fapt, dacă

încercăm să aflăm exact ce consecințe practice derivă adepții solidarismului din doctrina lor, vom vedea că aceste consecințe, în măsura în care privesc sfera politică, se reduc în întregime la principiile individualiste ale egalității și libertății Dugi, de exemplu, consideră principalul avantaj al solidarismului că se pot deduce din acesta nu numai cerințe negative în raport cu statul, ci și pozitive: individualismul poate afirma doar obligația morală a statului de a acorda asistență, de a livra educație, a oferi Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV la muncă, în timp ce solidaristul oferă un temei legal pentru aceste obligații') Greșeala lui Duguit constă în faptul că ia individualismul în vechea sa formă, fără a-și asuma posibilitatea extinderii principiilor sale de bază, în timp ce această expansiune, după cum am văzut, este recunoscută după caz şi individualişti englezi şi francezi Noile definiții ale egalității și libertății fac posibilă deducerea din ele a obligațiilor juridice pozitive cu aceeași succesiune logică ca și cele negative și, în orice caz, nu mai puțin decât sunt derivate din principiul solidarității Dacă de la Dugas ne întoarcem la Bourgeois, vom fi și mai întăriți în opinia noastră La Congresul de educație socială din , Bourgeois și-a expus doctrina sub forma unor propuneri scurte și bine gândite, care, cu mici amendamente, au fost aprobate și de participanții la întâlnire Examinând aceste prevederi, vedem că noile cerințe, pe care vorbitorul le recunoaște ca decurgând din "Faptul Solidarității", se referă la extinderea conceptelor de justiție sau egalitate - care, după Bourgeois, este una și aceeași - și la extinderea corespunzătoare a conceptului de libertate Învățăm din prelegere și dezbatere că consecința practică a acestei extinderi este un program de reforme sociale * Când Bourgeois vorbește despre necesitatea creșterii totalității mijloacelor sociale prin care dreptatea se poate realiza mai deplin, nu are în vedere nimic altceva în afară de politica socială, asigurarea) Vezi Duguit, Droit constitutionnel, pp , În susținerea că obligațiile pozitive nu pot fi derivate din individualism, Duguit se referă la neoindividualismul lui Henri Michel (p) Am văzut că Mitel nu prea dă extensia necesară a individualismului, dar tocmai de aceea referirea la el nu este convingătoare) Burghez, pr Cu rr - , (despre egalitate)) Ibid , pp - , -Cf Vezi și colecția: Les applications sociales de la Solidarité Paris Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE acordând cetățenilor dreptul la o existență decentă și egalitatea punctului de plecare Toate acestea pot fi deduse din principiile individualismului Separând de doctrina solidarităţii acest element, care nu reprezintă apartenenţa sa independentă, obţinem în cele din urmă ceea ce îi constituie esenţa, principiul său călăuzitor şi ceea ce ne face posibil să dezvăluim caracterul modern al acestei doctrine, sensul ei interior şi larg diseminare Găsesc soluția pe care o caut în ultimele trei propuneri ale raportului lui Bourgeois, care suna: Nici un ordin legislativ nu ar fi suficient pentru a asigura plata exactă a datoriei sociale; în toate actele vieții este necesar consimțământul fiecăruia dintre noi A fi gata să consimți la toate actele de plată a unei obligații sociale înseamnă cu adevărat a fi membru al societății umane și o ființă socială Obiectul educației este de a crea în noi o ființă socială - "de créer en nous l'être social" *)) Ibid , p În Proceedings of the Congress aceste prevederi se regăsesc la p și dezbaterea asupra raportului lui Bourgeois este expusă mai pe deplin (pp -) - Analizând conceptul de solidaritate, am lăsat fără considerare ideea evident nereușită a lui Bourgeois la reduce obligaţiile care decurg din acest

concept de obligaţie la categoria datoriei juridice şi a raporturilor cvasi-contractuale La congresul de educație socială, această idee a fost întâmpinată cu nedumerire Buisson, opunându-l lui Bourgeois, a explicat bine că este ciudat să vorbim despre o datorie în sens legal dacă nu poate fi calculată cu exactitate și dacă indivizii cărora le este atribuită nu o plătesc ei înșiși, deoarece plata este făcută de societate (în cartea Burghezului - Anexe, p - , - , ,) Burghezii nu puteau răspunde nici la aceste obiecţii irefutabile ale lui Buisseau, nici la întrebarea năucită a unuia dintre membrii adunării; "Cine va obliga oamenii să plătească această datorie" (p) După cum era clar pentru mulți, nu era o datorie legală (dette), ci o obligație morală (devoir) de a contribui la progresul social Referitor la gândul nefericit, Bourgeois Schatz remarcă cu inteligență: "II n'est pas aisé de définir le contenu précis des obligations que nous avons contractées à notre insu, ni d'en get l'exécution H y faudrait une juridiction compétente Biblioteca "Runivers" p Novgorodtsev Conturând această sarcină specială pentru congresul de învățământ public, pe care participanții săi ar putea să o asume, aceste propuneri dezvăluie și esența mișcării care se desfășoară în zilele noastre sub steagul solidarității Explicația constă în faptul că numai Faptul de solidaritate nu generează în toată lumea o disponibilitate pentru reforme sociale Este nevoie de propagandă și predicare, sunt necesare congrese și societăți de educație socială care să pregătească oamenii pentru justiția superioară, să facă din ei ființe sociale Este necesar ca un sentiment de solidaritate să pătrundă în inima unei persoane, ca oamenii fericiți ai lumii să vină la acest sentiment, iar atunci problema socială să fie mai aproape de soluția ei *) În acest sens, burghezul spune că este este necesar să se adauge o declarație de îndatoriri la declarația de drepturi, că este necesar ca fiecare să fie impregnat cu conștiința datoriei sale în raport cu societatea) Statul modern, pentru a se proteja de răsturnările revoluţionare, trebuie să exercite dreptatea; atunci ura va tăcea și pacea va domni: "faisons la justice et la haine se taira; faisons la justice et la paix régnera") Dar afirmarea dreptății nu trebuie forțată: ea "presupune et désintéressée jusqu'ici inconnue" (L'individualisme économique et social, p) Comparaţi şi remarcile lui d'Eichtal, în legătură cu analiza articolelor - din Codul civil - Rev polit, et pari TJ XXXVII, pp - , observații similare de Ehrhardt, La crise actuelle de la philosophie du droit, pp - - Brunot vorbește în apărarea lui Bourgeois în doi^lad al academiei de morală și științe politice - Séances et travaux de l'Académie des sciences morales et politiques, , T LX, pp et suiv pp - Pentru schimbul monoton de opinii dintre Darlu și Andler în Revue de Métaph et de Morale TV -Pentru o tratare interesantă a motivelor care îi fac pe solidariști să caute definiții legale, vezi Bougie, Le solidarisme, cap III !) Clemenceau, La mêlée sociale, pp - , - , ,) Bourgeois, Solidarité, Anexe, p) Ibid , p Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE consimțământul tuturor la condițiile corecte ale vieții sociale " Aceasta este rădăcina problemei și, prin urmare, "problema socială este, în cele din urmă, problema educației" *) Realizarea unei societăți perfecte este o problemă eternă, deoarece bucla perfecțiunii se află în infinit *), dar este posibil să se abordeze soluția ei doar prin stabilirea în rândul oamenilor a unui sentiment de legătură comună și dependență reciprocă Este clar că la congresul de educație socială importanța centrală a revenit judecăților despre "mijloacele de răspândire a ideii de solidaritate prin educație și prin artele plastice" și despre

"aplicațiile practice ale ideii de solidaritate" Este clar că toate mijloacele educaționale, inclusiv muzica și sculptura, au fost propuse pentru a realiza un plan pentru o educație socială ideală în spiritul solidarității) La congres, un an mai târziu, Bourgeois a numit această idee de educație "primul gând al congresului și încheierea lui " transformări, au văzut că oamenii erau chiar mai puțin pregătiți pentru ele decât instituțiile, că sentimentele insuflate unei persoane de către cultura avea nevoie de o nouă expansiune și ascensiune la o nouă !) Ibid , pp i i-) Ibid , p) Vezi rapoartele și dezbaterile extrem de interesante de la congresul din în Congrès international de l'Education Sociale *) Burghezii arată pe bună dreptate că revoluția, având înființat o organizare corespunzătoare principiilor libertății și egalității, a considerat fraternitatea drept cel mai înalt sentiment, eludând intervenția dreptului pozitiv (Ibid , p) Din cercetările lui Olard știm că societățile înființate în epoca revoluției sub denumirea de frățieri (sociétés fraternelles) au avut ca scop doar propaganda principiilor democratice și, în principal, începutul votului universal Vezi Aulard, Histoire ro- Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV prin propagandă conectarea oamenilor au început să-i pregătească pentru un viitor mai bun Dar reînviind această idee, ei vor să-i dea un caracter nou, mai larg și, ca să spunem așa, mai pozitiv și mai practic Ideea de fraternitate avea o tentă subiectivă și intimă, indicând o apropiere asemănătoare familiei, un sentiment, parcă, de rudenie; în timp ce principiul solidarității urmărește să insufle oamenilor conștiința legăturii lor obiective, care decurge din faptele vieții sociale și din dictatele legii morale și, în consecință, este susceptibilă, deși într-o anumită măsură, de definiții obiective din norme de drept Societatea europeană desfășoară un plan practic de transformări sociale - nu exista sentimentul insuficienței principiilor pur juridice și nevoia de a le susține cu influența factorilor morali În acea epocă în care au ieșit în prim-plan sarcinile negative ale politicii, sarcinile de protecție externă a statului și a cetățenilor, părea că societatea își poate aranja perfect relațiile externe pe un singur temei juridic Atunci s-ar fi putut crea cu ușurință utopia lui Fichte, care a considerat posibilă înființarea unui sistem juridic atât de ferm, încât să rămână de nezdruncinat, chiar dacă în societate "nu exista deloc bunăvoință" litique de la revolution française, p et suiv -În ceea ce privește actele constituționale ale acestei epoci, termenul de "frație", din câte știu eu, se regăsește doar în Titlul I (Titul I) al constituției din și într-un articol similar din constituție din anul III (art) în legătură cu mențiunea despre presupusa înființare a festivalurilor naționale: "qu'il sera établi des fêtes nationales pour conserver le souvenir de la révolution française, entretenir la îraternité entre les citoyens* Duguit et Monnier, pp Pentru modul în care sloganul fraternité s-a întâlnit mai târziu, pe măsură ce revoluția s-a dezvoltat, cu obstacole în calea răspândirii ei, vezi recentul articol Aulard, La devise "liberté, égalité, fraternité*" "Revue polit, et littéraire* septembrie P x) cm Bourgeois, Solidarité, p - K Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE legături morale, societatea este condamnată la răsturnări, poate la moarte Această idee a corelării moderne a elementelor juridice și morale este foarte bine exprimată în cuvintele unui scriitor rus: "așa cum atotputernicia suveranității naționale necesită o contrabalansare în crearea unei zone inalienabile a drepturilor personale, tot așa acestea din urmă ar trebui limitate în mod liber la un sentiment de solidaritate: aria acestui sentiment este

întotdeauna mai largă decât aria dreptului și, cu cea mai largă înțelegere a sarcinilor sociale și juridice ale statului, nu se poate aștepta și chiar dorinta de disparitie a acestei diferente; numai normele morale neprotejate de puterea externă pot servi drept corector la normele de drept protejate de această putere, iar fără un astfel de corector, legea însăși, mai devreme sau mai târziu, sub influența noilor condiții sociale, este condamnată la distrugere Individualismul, care a respins orice principiu obligatoriu pentru viața comună a membrilor societății, deschide calea negării complete a drepturilor individului din partea societății o formă sau alta, oferindu-i extinderea și completarea mai ales atunci când studiază Gândirea politică franceză, se conștientizează că noul slogan "solidaritate" nu reprezintă pentru ea doar un "cuvânt nou sau un capriciu al limbii" Este suficient să citim măcar celebrele eseuri ale lui Clemenceau: mêlée sociale", pentru a vezi cât de profund și puternic simt mințile conducătoare ale Franței moderne imperfecțiunile ordinii ei sociale, doar mai ascuțit apărând sub parada exterioară a Formelor republicane Practicienii și teoreticienii exprimă la fel de clar convingerea că numai prin întărirea bazelor morale ale societății este posibil să se prevină complicațiile sociale) S A Kotlyarevsky într-un articol extrem de interesant: "Prerequisitions for Democracy", "Problems of Phil and Psych ", Vol , p - * Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV viața, care se poate dovedi a fi cu atât mai * periculoasă, cu atât sunt mai neașteptate "Un regim despotic și în decadență, sau un regim anarhist și sortit revoluției"'), - așa prezice înainte reprezentantul științei dreptului de stat și teoreticianul sobru Delandre, dacă societatea nu este lipită de legături mai puternice ale relațiilor morale De aici și predicarea solidarității și cererea de educație publică De aici și noul indiciu în gura scriitorilor politici pe care statul ar trebui să urmeze în raport cu cei nevoiași nu numai prescripțiile legii, ci și un sentiment de bunătate și compasiune) Deslandres, Criza științei politice Rev du droit pubi Paris p Pentru a aprecia profundul nemulțumire care pătrunde în judecățile francezilor moderni cu privire la instituțiile lor politice, trebuie să ne referim la un chestionar realizat în despre "criza parlamentarismului" tipărit pe paginile revistei "La Revue hebdomadaire" (articole Aynard, Thiébaud, Baudin, Denys Cochin, Fournière, Paul Bourget) ; Aceste chestionare vorbesc mult despre neajunsurile instituțiilor politice, dar în aceste judecăți despre "neputința parlamentară" se simte adesea neputința gândirii politice de a găsi o cale de ieșire din criza modernă Einar, mi se pare, foarte bine subliniat principalul lucru care poate fi citit în spatele tuturor acestor numeroase și variate judecăți: "notre politique est le miroir de notre état individuel et social La solution des questions qui nous tiennent dans l'angoisse et avant tout moral d'ordreCi, La Revue hebdomadaire aprilie p) CM напр Duguit, Dreptul social, dreptul individual și transformarea statului Paris P , (по поводу соціальнаго законодательства): "Dar trebuie să admitem sincer, doar legea interdependenței este neputincioasă aici Este nevoie de ceva mai mult; trebuie să fie milă pentru suferința umană Sentiment dobândit sau sentiment înnăscut, nu contează trebuie să-și găsească un loc în sistemul nostru politic pozitiv, care trebuie să cuprindă întregul om* -r Cp Clemenceau, La melee sociale -A opta mie Paris P : "Rezolvarea științifică a unei probleme sociale este un lucru frumos, dar nu suprimă lupta: o atenuează, o reglementează, o organizează Bunătatea merge mai departe: atinge inimile Cine știe ce sentimente ar face să răsară în inimile maselor bunătatea socială, bunătatea activă a unui

guvern, mergând la ei fără poliție sau arme, cu bunăvoință și dorința adevărată, profundă de a folosi toată forța dispusă să pună un pic mai multă dreptate Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE Cu greu este necesar să explicăm aici că aceste noi cerințe nu numai că nu zdruncina individualismul, ci doar îi conferă o nouă expansiune și completare Până la urmă, în cele din urmă, aceste cerințe se aplică în primul rând individului, simțului său moral și scopului său pe care îl stabilesc individului, exaltarea și succesul moral Burghezii consideră regula lui Kant, conform căreia o persoană trebuie privită întotdeauna ca un scop, și nu ca un mijloc, "maxima de bază a oricărei comuniuni solidare" Conceptul de personalitate umană este pentru el "fundamentul oricărei societăți adevărate "* Seail oferă o combinație uniformă și, în același timp, mai consistentă a solidaristului cu individualismul Din acest punct de vedere, un nou termen: solidaritate, subliniind că individul, pe lângă îndatoriri, repetă, desigur, un adevăr foarte vechi, căruia el dorește totuși să-i dea un sens nou, până acum vag recunoscut: să fie sloganul transformărilor sociale În acest sens, burghezul îl consideră este necesar să se adauge o declarație de îndatoriri la declarația de drepturi, dar aceasta nu dezvăluie decât un alt aspect al aceleiași idei de bază, pe de o parte, ea iese cu conștiința drepturilor sale, cu cerințele libertății și equals dans ce monde * Nu este aceeași idee exprimată de un alt politician Rosebery într-unul dintre discursurile sale rostite de când era prim-ministru (în): Eu unul nu voi dispera cândva să văd un ministru, prim sau de altă natură, care să nu facă scrupule din când în când să coboare de pe platforma partidului și să vorbească drept în inimile semenilor săi - compatrioți Th FG Coates Lord Rosebery, viața și discursurile sale Voi P, p t) Bourgeois, La solidarite, p) G Séailles, Les affirmations de la conscience moderne, articolul L'individualisme et la solidarité p et suiy De asemenea, se poate indica aici "interpretarea individualistă a solidarităţii" particulară pe care o găsim în Schatz (L'individualisme économique et social, pp , -) În cele din urmă, Bougle vede în solidarism doar o nouă etapă a individualismului - Rev poi T XXXV, p Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV stva; dar în societate aceste drepturi sunt asigurate prin recunoașterea lor reciprocă, aici vine momentul obligației, care crește și se extinde odată cu extinderea domeniului dreptului Doctrina solidarității, care afirmă relația persoanelor cu privire la îndatoririle lor unele față de altele, nu numai că dezvăluie în mod clar originea sa individualistă, dar, ca dispozitiv constructiv în fundamentarea dreptului și a statului, face posibilă în mod consecvent trasarea punctului de vedere al individualismului , că ne permite să deducem obligații sociale "nu din drepturi" prezentate nouă de o ființă superioară decât suntem noi, de societate sau de stat, ci pur și simplu din îndatoririle persoanelor în raport cu altele *) În acest sens, principiul solidarităţii se desprinde uşor şi logic din principiul personalităţii, iar în conştiinţa morală inerentă personalităţii găseşte fundamentarea necesară, pe care ar fi zadarnic să o căutam în faptele vieţii publice Dar într-un fel sau altul, fie în combinație filosofică cu individualismul, fie în afara acestei combinații, ideea de solidaritate, după cum am putut observa, subliniază și completează tabloul general al schimbărilor care au avut loc în gândirea politică a timpurilor moderne Privind aceste schimbări în totalitatea lor, vedem cât de mult s-a îndepărtat gândirea modernă de schemele armonice ale secolului al XVIII-lea Vechiul individualism, care promitea perspective strălucitoare și vesele în viitorul apropiat, a fost distrus; iar noile

vederi care au venit să-l înlocuiască deschid înainte nu armonia fericirii pământești, ci o cale lungă de eforturi complexe și de îmbunătățire treptată, al cărei scop ultim constă în infinit Principiul individualist de bază - conceptul de personalitate - a rămas de neclintit: am putea *) În burgheză, se întâlnesc uneori definiții adecvate, cum ar fi, de exemplu, p : "Ia réciprocité des dettes de chacun envers tous ce naît precis la solidarité" Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE să-l acopere în astfel de doctrine, care, aparent, vor să urmeze noi drumuri, rupând cu tradițiile individualismului Dar acele cerințe specifice care în timpul nostru sunt derivate din conceptul de personalitate au devenit extrem de complicate: dezvoltarea consecventă a principiilor inerente acestui concept a scos la iveală nu numai nelimitarea lor, ci și inconsecvența lor Statul s-a dovedit a fi neputincios să facă față acestor cerințe, nu numai imediat, ci și în viitorul apropiat Secolul al XVIII-lea și-a pus toate speranțele în corectarea statului și a instituțiilor sale, iar acum, parcă ca răspuns la aceste speranțe, care s-au dovedit a fi zadarnice, se aud voci: este necesar ca poporul însuși să se corecteze mai întâi - avant tout les hommes, íes citoyens, le peuple lui- meme Se pare că am revenit la vechea dilemă, exprimată în întrebarea: ce este mai important, oamenii sau instituțiile? Totuși, ar fi o greșeală să vedem în indicația modernă a semnificației învățământului public o simplă repetare a unui adevăr banal cunoscut de strămoșii strămoșilor noștri Acesta nu este rezultatul simplu al observațiilor obișnuite, convingerea zilnică a dependenței instituțiilor de oameni În noua repetiție a unei axiome cunoscute și anterioare, se simte experiența unei epoci fără precedent în complexitate, recunoașterea faptului că cele mai bune instituții și cei mai buni oameni nu vor duce la Perfecțiunea așteptată, dacă factorul principal al istoriei, constituind sufletul și corpul organismului social, oamenii în totalitatea lui, nu se ridică la noi deprinderi și sentimente morale Înseamnă asta că cei care exprimă astfel de opinii au devenit dezamăgiți de instituții, de lege, de stat? Cred că expunerea de mai sus face posibil să se răspundă negativ la aceasta Printre politicienii și scriitorii care au renunțat la credința în puterea magică a instituțiilor, ideea rămâne puternică că instituțiile cresc împreună Biblioteca "Runivers" p novgorodtsev cu oamenii, iar oamenii se îmbunătățesc împreună cu instituțiile Dar acestui gând i s-a alăturat o nouă conștiință, că instituțiile juridice prin ele însele nu sunt capabile să efectueze o transformare reală a societății și că trebuie să intre în combinație cu forțele morale pentru a-și atinge scopul În momentul celui mai înalt triumf al ideii de drept, statul a fost proclamat "zeu pământesc"; i-a fost recunoscut un rol excepțional și atotputernic în cauza progresului moral Experiența secolului al XIX-lea ne-a obligat să retragerea de la această viziune la o viziune mai modestă Factori morali Totuși, redusă de la înălțimea sa anterioară, pierzându-și semnificația divină, ea a păstrat valoarea practică a unei organizații necesare și oportune care oferă omenirii servicii elementare, dar indispensabile Chiar la începutul acestei lucrări, am comparat căutările gândirii politice moderne cu concluziile filosofiei antice grecești Acum avem un nou motiv să revenim la această comparație și să o continuăm Așa cum pe vremea lui Platon și Aristotel a fost înaintată ideea de învățământ public, care ar trebui să pregătească cei mai buni cetățeni care trăiesc în armonie cu statul, așa această idee este reînviată în zilele noastre Ideea este grozavă și fructuoasă! Dar, acceptând-o, trebuie să ne amintim adevăratul său sens și limitele

practice Ar fi înșelare de sine să vezi în ea o cheie magică care descuie toate ușile sau un cuvânt permisiv care indică o cale de ieșire din toate dificultățile O analiză mai atentă relevă în acest nou remediu aceleași contradicții care sunt inerente situației care urmează să fie corectată de el Într-adevăr, ce înseamnă această sarcină, care este definită de expresia franceză actuală "a face din ființă umană o ființă socială", "faire l'être social"? Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE Vor să spună prin aceasta că a sosit momentul să se împlinească testamentul lui Rousseau - "să schimbe natura umană, să transforme fiecare persoană, care în sine constituie un tot perfect și original, într-o parte a unui tot mai mare"? și elemente contradictorii a vieţii sociale?Dacă ar fi aşa, atunci ar fi necesar să spunem că rezolvarea problemei găsite în sine prezintă o sarcină şi mai dificilă o creştere a nivelului cultural al LRC, care se realizează printr-un proces lent de dezvoltarea generală, precum și un sistem planificat de afirmare în mintea fiecărei noi obiceiuri, gânduri și sentimente, se confruntă cu o serie întreagă de dificultăți de netrecut Cel mai bun sistem educațional își atinge scopurile doar lent și parțial și, în plus, numai acolo unde se urmărește cu insistență și consecvență și acolo unde întâlnește material educațional adecvat Ce se poate spune despre sistemul de învățământ public, care este supus unor inevitabile fluctuații din cauza schimbărilor de vedere ale liderilor, care necesită un cadru strâns de educatori pricepuți și care trebuie extins la întregul popor Nu ne vom limita aici la ceea ce este în general realizabil pe această cale - posibila răspândire a unor idei și reguli noi, în măsura în care este susținută de dezvoltarea generală a culturii și de influența puternică a mediului? A te aștepta ca educația publică să smulgă din natura umană sentimentele ei egoiste și eforturile egoiste, ar face miracolul renașterii omului, ar însemna să repeți vechea iluzie a secolului al XVIII-lea Dacă efectul de secole al predicării creștine, adresandu-se neobosit oamenilor, nu a distrus conflictele și contradicțiile dintre ei, ce altă predicare Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV căci el o va realiza Plantând semințe bune în inimile oamenilor și generând adesea miracole de pricepere morală, fiecare predică morală va întâlni înaintea ei pământ pietros și sterp, care, poate, este peste puterea umană de cultivat Dar ideea de învățământ public are și un alt aspect foarte important Se pune întrebarea, în ce relație este sarcina de a face o "ființă socială" dintr-o persoană cu nevoia de dezvoltare originală a persoanelor m, aceasta ar fi o sarcină nu numai de neatins, ci și greșită Chiar și acum în literatură se aud proteste puternice împotriva încercărilor de "socializare" a copilului prin educație, împotriva dorinței de a crea un "caracter colectiv" neschimbător în detrimentul dezvoltării individuale Între scriitorii francezi contemporani există voci puternice împotriva lui Gaston Richard, Palante, Schatz viguros apără principiul individualizării, arătându-i semnificația din punct de vedere social *) - Palante, speriat de eventuala hipertrofie a educației sociale, cere chiar și pentru o persoană un nou drept - "de a fi prost educat" Aceste proteste, ajungând uneori la extreme, mărturisesc în orice caz faptul că în societatea modernă, impregnată de spiritul eforturilor individualiste, este imposibil să se realizeze sistemul de învățământ public într-o direcție unilaterală Și în acest sistem însuși trebuie repetată aceeași luptă între principiile individualistului și al egalizării, care este inerentă întregului curs al culturii; altoire boo- t) G Richard, Sur les lois de la solidarité morale (în jurnal: Revue philosophique de la France et de l'Ëtranger

Paris, $ (LX) Pp - ^ " °-) - G Palante, Combat pour l'individu Paris, pp -tyi Schatz, L'Individualisme économique et social, pp - Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE regulile vieții sociale pentru viitorii cetățeni, acest sistem va trebui să țină cont de individualitatea lor și să susțină această individualitate Și de aici rezultă că centrul de greutate va trebui așezat nu atât pe funcționarea monotonă mecanic a regulilor sugerate, cât pe eforturile libere ale unei personalități dezvoltate Totuși, ultimul cuvânt trebuie să rămână cu libertatea, iar aceasta ridică din nou întreaga întrebare a celei mai bune aranjamente a societății prin activitatea liberă a omului Din tot ce s-a spus, se poate concluziona că noile lacune care se deschid în fața societății moderne nu elimină atât dificultățile existente, cât le atenuează Încă o dată suntem convinși de cât de adânc înrădăcinate sunt aceste dificultăți și cât de zadarnic ar fi să încercăm să le înlocuim cu armonia senină a consimțământului universal În orice caz, nu există nicio îndoială că pentru a realiza acele posibile schimbări care urmează, va fi necesară cooperarea celor mai bune părți ale naturii umane și efortul tuturor forțelor morale În același timp, acum putem aprecia pe deplin validitatea poziției exprimate mai devreme cu privire la limitele de influență ale organizațiilor politice și ale conducătorilor acestora Vorbind despre importanța partidelor, despre rolul principal al liderilor de partid de seamă, a trebuit să ne rezervăm că opinia publică poate fi îndreptată doar în măsura în care aceasta este în concordanță cu nevoile și instinctele ei mai profunde Toate cele mai recente evoluții ale gândirii politice ne convinge cu ce greutăți profunde, cu ce forțe evazive trebuie să socotească politicienii Această convingere este bine exprimată în cuvintele unuia dintre ei: "acțiunea politică este mai des arta de a urmări decât arta de a regi" *) Clemenceau, "La mêlée sociale p Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV VIII Concluzie Calea lungă de cercetare pe care am parcurs-o face posibil să răspundem la întrebarea pusă începutul acestei lucrări Care este criza conștiinței juridice moderne: prăbușirea completă a vechilor principii sau modificarea lor necesară? Am putut observa că principiile de bază - cele în numele cărora se făcuse înainte avansul, conceptul de personalitate, principiile egalității și libertății - au rămas în vigoare Dar fiind încă începuturile conducerii și ghidajului, au primit o nouă definiție și s-au extins în conținut În legătură cu aceasta, acele scheme simple și armonice, în care imaginația înflăcărată a epocii optimiste dorea să vadă rezolvarea contradicțiilor sociale, au suferit o prăbușire La începutul secolului al XX-lea, ei nu mai cred, ca la sfârșitul secolului al XVIII-lea, că statul are puterea de a face minuni Les miracles de la république, așa cum se spunea atunci, sunt cuvinte străine și de neînțeles pentru urechile moderne Viața politică a epocii noastre nu stă însă în fața unui morman de ruine și a unui abis de îndoieli, ci doar în fața complexității nemărginite a problemelor și a necesității unor eforturi extraordinare pentru rezolvarea lor Rezultatele finale ale acestor eforturi continuă până la infinit, dar, după cum am văzut, gândirea politică modernă nu vede în acest sens niciun motiv de disperare sau inacțiune Evoluția politică a secolului al XIX-lea, după cum am putut vedea, s-a desfășurat în două direcții: pe de o parte, credința în posibilitatea unei organizări statale perfecte și funcționale fără greșeală a scăzut treptat, pe de altă parte, funcțiile statului erau infinit extins Deși se cerea incomparabil mai mult de la stat, se credea mult mai puțin în el I s-a pus o povară enormă, ceea ce i-a deschis o nouă etapă de dezvoltare și, în același timp, i-a fost

îndepărtat aureola măreției de odinioară, ceea ce anunța în fața lui perspectivele strălucitoare ale satisfacției universale Pentru lu- Biblioteca "Runivers" CRIZA CONSTIINTEI JURIDICE MODERNE Practic, asta înseamnă doar o trecere de la vise la realitate și de aceea, cu toată dificultatea situației, ei nu văd dorința de a-și încrucișa mâinile și de a se retrage în fața incertitudinii viitorului Ei sunt mai degrabă înclinați să afirme că, dacă statul în general este acum mai puțin crezut decât înainte, în sensul că nu așteaptă de la el fericirea universală, dar statul modern, care a devenit mai aproape de oameni, este mai de încredere decât în starea trecutului și, ca urmare, mai puțin frică de a-și extinde sarcinile De bine sau de rău, dar în limitele accesibile lor, politicienii zilelor noastre lucrează cu energie pentru a rezolva problemele ridicate cu încrederea că sunt pe drumul cel bun, deși lent Cu toate acestea, este destul de firesc să se audă alte voci Dacă teoreticienii și susținătorii statului de drept îi recunosc impotența de a rezolva imediat și complet contradicțiile sociale, este surprinzător că criticii și oponenții săi vorbesc despre inadecvarea sa completă pentru scopurile ideale Dacă evoluția istorică a statului în raport cu cerințele individului dezvăluie incapacitatea acestuia de a satisface toate aceste cerințe, este de mirare că gândirea caută această satisfacție în idei despre alte forme de viață, că filantropii înfocați vor din nou să captiveze oamenii cu fericirea unui paradis socialist, libertatea unei vieți anarhice, independența federalismului profesional, isprava unei teocrații libere Dar la ce ne putem aștepta de la aceste diverse promisiuni și aspirații? În ce raport se găsesc ele cu căile istorice ale vieții de stat? Sunt ei înșiși pătrunși de vechea ardoare a speranței sau au fost și ei atinși de acțiunea corupătoare a criticii moderne? Este posibil să răspundem la aceste întrebări numai cu ajutorul unei examinări detaliate a ideilor menționate, în legătură cu studiul întrebării generale a temeiurilor și condițiilor de implementare a idealului social Aceasta va servi ca sarcină a următoarei părți a lucrării de față P Novgorodtsev Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " fundamentarea socialismului lui Fichte) În această prelegere, mi-am propus să aflu cum și în ce măsură principiile socialiste sunt justificate în sistemul filosofic al lui Fichte Deja în momentul ei istoric, această justificare ar trebui să trezească un interes sporit: lucrările lui Fichte apar în lume mai devreme decât lucrările fondatorilor socialismului francez și englez: Fourier, Saint-Simon, Owen, Thomson Avem în persoana lui Fichte, așadar, nu numai primul teoretician german al socialismului, ci și primul gânditor semnificativ în general, care a ieșit cu justificarea socialismului în noua filozofie Schmoller spune: "Ideile lui Fichte sunt generate de spiritul profetic al unui gânditor solitar" "De o jumătate de secol au fost latente, uitate și de necitit Dar cerealele morale ascunse în ele mai trebuiau să dea roade Aceste cuvinte ale lui Schmoller, la rândul lor, s-au dovedit a fi profetice: cei mai noi susținători ai socialismului încep să se îndrepte către filosofia idealistă, către Kant și Fichte, pentru a-și fundamenta principiile Socialismul lui Fichte merită mai mult de un interes istoric; el merită o atenție și o discuție filozofică fundamentală; si asta tocmai datorita acelui "granul moral" de care a mentionat Schmoller; ea constituie esența sa, principiul său inițial, principala sa diferență față de alte învățături socialiste) Conferință de probă susținută la Universitatea din Moscova la februarie) Schmoller Jahrbuch f Nationalok u stat bd I G Fichte Eine Studio Întrebări de filosofie, κιι , Biblioteca "Runivers" B VYSHESLAVTSEV Rațiunea

socialismului în rândul gânditorilor francezi și englezi este construită pe principiul eudemonist, pe principiul fericirii și al bunăstării Astfel, de exemplu, socialistul englez William Thomson dă tratatului său următorul titlu: "O anchetă asupra principiilor de distribuție a bogăției cele mai favorabile fericirii umane" Principiul eudemonist al lui Fourier iese și mai clar în evidență: el promite că va crește de de ori cantitatea de plăceri - "ving-tupler la somme des jouissances", promite că sistemul socialist va oferi plăceri spirituale și chiar gastronomice rafinate și numește această perioadă o istoria lumii care va veni cu triumful socialismului, "apogeul fericirii" Fichte are exact opusul: neagă eudemonismul, își derivă socialismul dintr-o concepție morală strictă, care necesită doar activitate, doar creativitate morală neîncetată și nu plăcere O altă diferență principală între Fichte și socialiștii timpurii sau utopici este că aceștia din urmă, în concepțiile lor filozofice, se află pe punctele de vedere ale celei mai crude metafizici precritice * Sombart spune: "Toți gânditorii cu minte socialistă până în anii ai secolului al XIX-lea s-a sprijinit pe același fundament metafizic - pe credința în bunătatea lui Dumnezeu (sau a naturii); Dumnezeu este bun, și de vreme ce El a creat lumea, atunci lumea este bună bun din fire; și toate acele sarcini de creare a unei ordini sociale perfecte, care par insolubile și de neatins, sunt de fapt rezolvate simplu și natural; este necesar doar cunoașterea naturii și abordarea stării naturale; în natura omului sunt deja stabilite acele forțe care vor duce la beatitudinea generală - atât raționalitatea cât și bunătatea Doar abaterile de la natură, nerațiune accidentală, împiedică această epocă de aur, această stare a naturii "Ordinea viitoare este în același timp "rezonabilă" și "naturală" Rațiunea îl duce pe om înapoi la firesc Sombart "Socialismul și mișcarea socială* Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN FICHTE stat nou! "Societatea va reveni la sinceritatea naturii sale", spune Proudhon O astfel de confuzie a cunoștințelor științifice cu speranțe metafizice, o confuzie a legilor a ceea ce există cu legile a ceea ce ar trebui să fie în conceptul de "natural", în conceptul de legi "infailibile" ale naturii, un astfel de optimism naiv, credință naivă în armonie prestabilită, este evident imposibil pentru un filozof care a apărut din Kant Nu înapoi, la imaginarul "natural! de stat, și înainte, la obiectivele ultime ale creativității raționale, el numește El nu își propune să se încreadă în înclinațiile naturale ale oamenilor și în legile naturale ale naturii bune; el cere eliberarea de aceste tendinţe şi de această natură, şi nu numai eliberare, ci şi subjugare, putere asupra lor Libertatea morală constă în faptul că rațiunea practică domnește asupra înclinațiilor naturale; progresul uman constă în aceasta, că rațiunea practică stăpânește asupra forțelor oarbe ale naturii Aceste concepte nu sunt fapte, ci scopuri finale, idealuri; iar pentru a ne îndrepta spre ele, pentru a ajunge la ele, nu este deloc nevoie să se pornească de la o credinţă optimistă în armonia naturală, ci dimpotrivă, de la critica cea mai strictă a existentei, de la critica faptului Dar pe lângă toate aceste diferențe fundamentale dintre Fichte și alți socialiști timpurii francezi și englezi, există o altă diferență, cea mai simplă și cea mai frapantă; fundamentarea socialismului în Fichte decurge din sistemul său filosofic; el dă justificarea socialismului în filosofia sa a regalității, în timp ce niciunul dintre rivalii săi nu are nimic asemănător unui sistem filozofic real; în fundamentarea socialismului lor, așa cum am văzut, se bazează pe premise metafizico-religioase luate în mod arbitrar și neconectate; în cel mai bun caz, unii dintre ei stau din punctul de

vedere al "bunului simț" Există însă o altă fundamentare a socialismului, tocmai) Morelli, de exemplu, își numește opera "Codul naturii" ( ) El dovedește că, dacă omul modern este supărat și nefericit, este doar pentru că s-a îndepărtat de natură, creând proprietate privată; trebuie doar să te întorci el la înclinaţii fireşti, adică să-i dea un sistem comunist Biblioteca "Runivers" B VYSHESLAVTSEV de asemenea, legat negativ de socialismul francez și englez, în același mod considerând acest din urmă neștiințific, și, mai mult, justificare, încercând să ofere un întreg sistem filozofic, o întreagă viziune asupra lumii Aceasta este justificarea lui Marx și Engels pentru socialism, atât de faimos și acum atât de răspândit Viziunea despre lume a lui Fichte, și apoi particularitățile socialismului său, pot fi deosebit de clar iluminate tocmai prin opunerea acesteia viziunii despre lume a lui Marx și Engels Această metodă este cu atât mai legitimă cu cât viziunea lui Fichte asupra lumii este încă mult mai puțin cunoscută decât viziunea marxistă asupra lumii și astfel vom trece de la cunoscut la necunoscut Marx și Engels deja în "Manifestul lor comunist" dau principalele prevederi ale filozofiei lor a istoriei, care, apoi, în alte lucrări sunt repetate și confirmate din nou: toată istoria este istoria luptei de clasă; formarea claselor este rezultatul unor relații economice de producție și distribuție, iar ele determină și relațiile de dominație Forțele imanente revoluționează necontenit producția și, odată cu ele, toate relațiile economice Domeniile ideale ale vieții umane - statul, biserica, artele, știința, morala - sunt pur și simplu expresii ale relațiilor de producție existente, o suprastructură peste fundamentul economic O astfel de viziune asupra lumii este definită foarte precis prin termenul de materialism istoric Își bazează construcțiile pe categoriile de cauzalitate și substanțialitate În același timp, baza procesului istoric, substanța sa, este o substanță materială; iar toate schimbările din această substanță se datorează legilor imuabile ale cauzalității Viziunea lui Fichte asupra lumii este diametral opusă Dacă marxismul este naturalism, filozofia naturii, atunci filosofia lui Fichte este idealism, filosofia libertății; dacă necesitatea istorică despre care vorbește marxismul este o necesitate cauzală, cauzală, atunci necesitatea pe care o stabilește Fichte este o necesitate morală, o necesitate a scopurilor pentru activitate liberă Dacă în marxism organizarea relaţiilor economice Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN FICHTE determină concepţiile ştiinţifice şi morale ale omului, apoi, dimpotrivă, la Fichte, morala şi ştiinţa determină organizarea economiei Pentru Fichte , statul, biserica, arta, știința și economia și relațiile de producție sunt expresii ale libertății, produse ale activității creatoare în funcție de scopuri Mai mult, această lume întreagă, strălucind cu o varietate de culori și forme, nu este altceva decât propria noastră creație, un produs al imaginației noastre creatoare; produsul nu este întâmplător și subiectiv, ci necesar și universal - unul pentru toți, natura naturală Şi noi creăm această lume nu pentru a o contempla pasiv și a o admira, ci pentru a acționa în ea, pentru a o transforma; îl producem ca material pentru creativitate liberă Astfel, spre deosebire de naturalism, care își bazează viziunea asupra lumii pe categoriile de cauzalitate și "substanțialitate", Fichte își construiește sistemul pe ideile de libertate și de scopul ultim Primul principiu al sistemului său este subiectul "Eu", "das Ich", ca activitate liber rațională El poate spune, ca și Faust: "Ini Anfang war die That" - "la început a fost acțiune", acțiunea liberă a subiectului Acum putem defini ce

înseamnă a fundamenta socialismul în sistemul filozofic al lui Fichte Pentru marxism, a justifica socialismul înseamnă a arăta că, din cauza inevitabilelor răsturnări economice, el apare în mod necesar ca o consecință în procesul istoric; Fără a-și încălca metoda, marxismul poate adăuga că această consecință este în interesul uneia dintre clasele aflate în competiție, interesele proletariatului Pentru Fichte, a justifica socialismul înseamnă a arăta că este un scop necesar creativității umane, necesar pentru că este singurul mijloc de a atinge alte scopuri superioare Fichte spune: "scopul vieții pământești a omenirii este acela de a-și aranja liber poziția în conformitate cu rațiunea" x) Un astfel de scop, un aranjament atât de liber, necesită socialism Nu este suficient pentru Fichte să arate că socialismul este în interesul claselor muncitoare sărace; după cum am văzut, nu este suficient ca el să arate măcar că socialismul este "Trăsături ale epocii moderne" Biblioteca "Runivers" B VYSHESLAVTSEV corespunde intereselor întregii omeniri, căci nu orice interes merită satisfacție; el poate recunoaşte socialismul numai dacă este postulat de un principiu moral; el fundamentează socialismul pe ideea de dreptate, pe principiul dreptului Socialismul lui nu este economic, ci legal Trebuie să o caracterizăm mai precis drept lege naturală Însă termenul de "lege naturală" are pentru Fichte un cu totul alt sens decât pentru scriitorii din secolul al XVIII-lea despre care am vorbit Aici nu vorbim despre înclinațiile și forțele naturale inerente naturii umane de către Providența însăși, ci aici vorbim despre acele norme juridice pe care mintea umană le construiește, criticând instituțiile juridice existente Din aceste norme aparțin postulatele socialiste: ele nu sunt normele dreptului pozitiv valabil, pentru că nu există niciun stat socialist nicăieri pe pământ - și, împreună cu asta, nu sunt doar norme morale, deoarece este o chestiune de stat și lege; Iată o astfel de regulă de drept, care încă nu există, dar trebuie să existe, Fichte numește drept natural, drept care decurge din rațiune, iar statul construit pe o astfel de lege ideală, el numește Verntmftstaat - starea rațiunii, opunând-o stare de fapt Pentru cineva care a stăpânit ideile de bază ale sistemului lui Fichte, devine imediat clar că legea naturală γ Fichte înseamnă "lege rezonabilă", sau legea ar trebui să fie În lucrarea sa ulterioară, în "System der Rechtslehre" din , Fichte exprimă categoric această idee: "Naturrecht, dh Vernunftrecht, und solite es heissen" "Legea naturală înseamnă drept rațional și ar trebui să fie numită așa" (X,) "Die Rechtslehre ist eine Analyse des Rechtsbegriffs a priori, als eines Soli " den Begriff des Rechts, als ein Soli, ohne die Frage nàch dem empirischen: wie ist's, oder wie kann es werden" (X,)) "Dezvoltăm conceptul de drept, Toate referințele și citatele sunt din IG Fichte: Sãmtliche Werke, lirsg VIH Fichte - Volumul și pagina sunt indicate Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN FICHTE ca ceva care ar trebui să fie, fără a întreba despre faptul empiric, cum este sau cum poate fi Din punctul de vedere al lui Fichte, socialismul nu poate fi fundamentat decât prin intermediul ideilor de drept natural, rezonabil, pentru că aici nu este vorba despre ceea ce există, ci despre ceea ce ar trebui să fie, nu despre starea de fapt, ci despre starea de fapt motiv Pentru a arăta în ce măsură Fichte apără socialismul, este cel mai convenabil să punem întrebarea în același mod în care o face Anton Menger în cartea sa Dreptul la produsul complet al muncii El spune: "scopurile ultime ale socialismului pot fi desemnate prin mai multe drepturi economice de bază", apoi subliniază ca atare postulate legale: i) dreptul la produsul deplin al muncii și) dreptul de a exista (al treilea postulat

- "dreptul la muncă" - așa cum recunoaște el însuși Menger este doar o modificare a dreptului de a exista) În diverse sisteme socialiste, unul sau altul prevalează; în același timp, ele apar în diverse combinații și li se oferă cel mai variat conținut pozitiv Prin urmare, este mult mai ușor să unim doctrinele socialiste pe ceea ce ele neagă decât pe ceea ce afirmă Dreptul la produsul integral al muncii neagă venitul necâștigat; produsul muncii mele nu poate fi confiscat de o altă persoană privată, un capitalist sau un proprietar de pământ; într-un cuvânt, negarea venitului necâștigat duce la refuzarea rentei terenului și a câștigurilor de capital, adică, la negarea proprietății private asupra pământului și a instrumentelor de producție Acest punct negativ este cea mai comună trăsătură a tuturor tipurilor de socialism modern "Această negare a venitului necâștigat", spune Menger, "este ideea revoluționară de bază a timpului nostru, la fel ca ideea de egalitate politică dominată în timpul Revoluției Franceze; pe această bază, este posibil să distingem partidele socialiste actuale de simplele partide ale reformei În ce raport se află Fichte cu aceste principii de bază ale socialismului? El neagă venitul necâștigat, recunoaște dreptul la produsul muncii și dreptul la subzistență Astfel, el este în întregime inclus în rândurile socialiștilor Biblioteca "Runivers" B VYSHESLAVTSEV Fundamentul venitului necâștigat este proprietatea privată, construcția legală romană a proprietății ca stăpânire absolută asupra unui lucru; iar Fichte atacă însăși temelia, proprietatea privată "sacră și inviolabilă" Oferă o construcție complet diferită a relațiilor de proprietate Se bazează pe conceptul de cultură, conceptul de progres social, conceptul de activitate comună planificată Lumea lucrurilor, lumea forțelor naturale - este o arenă pentru activitatea intenționată a omului; subordonează forțele elementare scopurilor sale, cultivă natura; dar activitatea oportună a multora se poate ciocni și anihila reciproc rezultatele utile; este necesar să se creeze o armonie a acestor activități diverse, să se găsească sinteza lor · O astfel de sinteză, o astfel de rezolvare a conflictului dintre activitățile libere este sarcina legii Fichte spune: "Sarcina principală și întrebarea principală a științei dreptului: cum este posibilă o societate a ființelor libere, ca atare?" (III,) Răspunsul este dat astfel: "numai în așa fel încât fiecare ființă liberă să-și limiteze libertatea la libertatea tuturor celorlalți" (III, , I o) Legea este determinarea reciprocă a libertății multora Numai acolo unde există o dispută despre libertate, doar există lege (X,) Dreptul este soluționarea unei dispute între acțiunile libere ale multora (X,) Libertatea fiecăruia trebuie păstrată, principiul personalității autonome trebuie să fie de nezdruncinat, prin urmare, disputa poate fi soluționată numai sub forma unui acord liber al fiecăruia cu toată lumea și al fiecăruia cu toată lumea pe baza reciprocității complete, adică, printr-un contract social Acea parte a contractului social, care este menită să sintetizeze diferitele efecte ale oamenilor asupra lumii exterioare, Fichte o numește contract de proprietate și îi acordă o importanță capitală Statul se bazează pe contractul de proprietate; statul este punerea în aplicare și menținerea acestui tratat; fără implementarea acestui acord, cultura este imposibilă, un impact planificat asupra lumii exterioare este imposibil și, prin urmare, însăși existența omului este imposibilă Statul trebuie să ofere fiecăruia o anumită sferă de activitate, un anumit cerc de lucruri, ca mijloace pentru scopurile sale Biblioteca Runiverse JUSTIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN Fichte Astfel, baza proprietății este activitatea oportună, munca "Produsele muncii mele sunt proprietatea mea" Fichte

acceptă din toată inima această poziție (III,), dar mai mult decât atât rezultă din construcția sa: am dreptul nu numai la ceea ce am produs, ci și la ceea ce am nevoie pentru scopurile mele, chiar dacă nu am cheltuit munca pentru acest instrument "Ultimul temei al dreptului de proprietate asupra unui lucru este subordonarea acestuia față de scopurile noastre", spune el (III, -) Construcția lui Fichte a dreptului și, în consecință, a drepturilor de proprietate, necesită o strictă reciprocitate a relațiilor; un raport juridic este o relație; Eu recunosc sfera de libertate a altcuiva doar de dragul ei, astfel încât alții să recunoască sfera mea de libertate; de aceea cel care nu are nicio proprietate nu este obligat să păstreze bunurile nimănui Contractul de proprietate prevede ca fiecare să i se dea propriul său suum cuiique Acum întrebarea este, ce poate, care ar trebui să fie această activitate, de dragul căreia se încheie contractul de proprietate? Aceasta este, desigur, activitate după scop; dar care sunt aceste obiective? Fiecare are propriile scopuri, scopurile sunt nenumărate; dar cu toate diferențele, este posibil să găsim un scop comun? (III, iii X,) Există un astfel de scop: primul și imediat obiectiv al oricărei munci, al oricărei munci, este să trăiești, să trăiești prin propria muncă J)! (III, -) Și nu doar să trăiești, ci să trăiești cât mai bine posibil, εύζην - "so angenehm leben, ais es mõglich ist" (III,) Acum contractul de proprietate primește conținut, primește un singur scop comun Fichte spune: "Sfera acțiunii libere este repartizată între indivizi prin intermediul unui acord al tuturor cu toți, iar proprietatea ia naștere din această împărțire Dar cum ar trebui făcută această împărțire astfel încât să fie conformă cu principiul dreptului; sau este suficient ca ea să fie produsă, oricare ar fi rezultatul acestei împărțiri?" (III,) Nu, este definit de un scop comun: a trăi și a lăsa să trăiască: "leben und leben lassen!" (ibid) Oricui trebuie să i se asigure dreptul de a trăi prin munca sa (III,)) "Der Zweck aller menschlichen Thãtigkeit - ist der, leben zu kõnnen" (IH,) Biblioteca "Runivers" B VYSHESLAVTSEV Cel care nu are nicio proprietate nu este obligat să respecte proprietatea nimănui; mai mult decât atât: cel care este pus în imposibilitatea de a exista prin munca sa nu este nici el legat de nimic, căci nu este prevăzut cu ceea ce încheie un contract (X,) Totuși, dacă toată munca unei persoane merge doar pentru a menține viața, atunci el nu poate duce o existență demnă de o persoană; viața lui va fi ca a fiarelor de povară Cu câtă durere vede Fichte această umilire morală a neamului uman, cu ce forță cere drepturile omului! Iată cuvintele lui: "Un om trebuie să lucreze; dar nu ca o fiară de povară, care, epuizată, adoarme sub povara ei, iar apoi, după o odihnă inevitabilă, cel trezit își târăște din nou bagajele Nu, trebuie să lucreze fără teamă pentru a-și ridica ochiul și spiritul la cer, pentru a cărui contemplare a fost creat Nu se cuvine ca el să mănânce cu vite; hrana lui trebuie să fie, de asemenea, diferită de furaj, locuința lui din taraba, așa cum frumosul său trup este diferit de corpul unui animal Acesta este dreptul lui, numai pentru că este om" (III,); "Aceasta nu este doar o dorință evlavioasă, este dreptul și destinul omenirii de a trăi atât de ușor, atât de liber, cu atâta putere asupra naturii, atât de cu adevărat umană pe cât îi permite natura" (III,) Cu aceste cuvinte sunt eliminate toate predicile pastorale de caritate personală și compasiune, toate aceste încercări de a rezolva problema socială prin fapte de bunătate individuală Fichte se alătură aici marelui său profesor Kant, care spunea că oamenii nu vor caritate, ci dreptul lor, "întrucât nu este suficient ca ființelor înzestrate cu libertate să se bucure de

binecuvântările vieții: important este principiul prin care obțin aceste binecuvântări pentru ei") Acest scop - a trăi cultural, a trăi demn de un om - este atins prin lege și prin stat Acesta este scopul contractului social, scopul conform căruia omenirea însăși trebuie să-și reglementeze relațiile de proprietate *) Streit der Facilitateti ed Kehrbach, pp rev mier Losen Blattern, p și urm ' Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN FICHTE Și ca și cum pentru a reduce în cele din urmă la tăcere vocile celor care consideră aceste scopuri o preocupare de bază pentru lucrurile pământești, Fichte declară direct că a trăi și a trăi cât mai bine posibil, nu este, desigur, ultimul scop pentru umanitate; nu, acesta este doar primul obiectiv al creativității libere; în ordinea scopurilor, este doar un mijloc pentru scopul ultim al libertăţii morale: "Freiheit ist das hôchste Gut" (IV,) Viața temporară a omului, desigur, nu este "un scop în sine"; nu, este doar un mijloc, dar singurul mijloc, și deci sfânt: "Das zeitliche Leben-ein Kampf um Freiheit" Scopul final al acestei vieți pământești temporare este împărăția libertății, împărăția lui Dumnezeu pe pământ Acum, în justificarea socialismului său, Fichte vine cu două principii de bază, care atât înainte, cât și după el au fost înaintate de socialiști: el cere naționalizarea pământului și socializarea producției Ambele decurg cu necesitate logică din construcția sa de proprietate Fichte neagă construcția romană a proprietății ca dominație absolută asupra unui lucru și, prin urmare, neagă proprietatea privată asupra pământului O astfel de proprietate se bazează pe ideea că există dreptul de a exclude pe alții de la folosirea terenului, fără a fi nevoit să dispună el însuși de el; dar aceasta contrazice direct principiul reciprocităţii în drept şi principiul muncii ca fundament al proprietăţii În deplin acord cu construcția sa de proprietate, Fichte nu recunoaște decât dreptul de a cultiva pământul și dreptul la produsele acestei culturi Fermierul nu poate interzice o astfel de utilizare a pământului său care nu dăunează cultivării, de exemplu industria minieră Nimeni nu poate pretinde un pământ pe care nu îl poate cultiva Pământul necultivat este proprietatea comunității (III,) Dar întregul pământ în general este proprietatea statului și numai acesta, în conformitate cu scopul său - de a permite tuturor să existe - distribuie pământul pentru uzul indivizilor (X,) Astfel, dacă fermierul nu poate locui pe parcela sa, atunci este necesară o redistribuire a pământului (III,) Scopul întregii munci umane este de a trăi și de a trăi bine și este atins cu cât mai deplin, cu atât productivitatea acestei forțe este mai mare Productivitatea crește odată cu dezvoltarea tehnologiei Biblioteca "Runivers" B VYSHESLAVTSEV iar cu diviziunea muncii (III, - X,) Scopul comun este cel mai bine și pe deplin atins prin eforturi comune, mijloace comune; "nu fiecare lucrează pentru sine, ci fiecare lucrează împreună pentru a menține viața fiecăruia" (X,) Toți sunt responsabili pentru munca fiecăruia, pentru că de ea depinde bunăstarea întregii comunități Prin urmare, toți membrii comunității trebuie să reglementeze între ei planificarea muncii lor Se deduce astfel dreptul și datoria statului de a reglementa producția și distribuția La urma urmei, aceasta, această stare, este responsabilă pentru viața tuturor și, în consecință, pentru munca tuturor Nu poate lăsa această bază cea mai importantă a existenței sale în seama jocului întâmplării, a capriciului arbitrarului personal, a luptei pasiunilor! Rezultatele acestui fals liberalism se văd cel mai bine în exemplul statului non-socialist, pe care Fichte l-a supus unor critici severe Statele existente se bazează cumva pe construcția pe care Fichte o dispută fundamental, pe înțelegerea proprietății ca

dominație absolută asupra unui lucru; asupra lor, spune Fichte, se pot vedea consecințele practice ale construcției romane a proprietății Vedem, spune el, statele ca refugii ale proprietarilor de pământ; puterea este în slujba acestor proprietari, este plătită de ei (IV,) Bineînțeles, ei cer doar protecția proprietății lor și nu doresc nicio altă ingerință în treburile lor De aici și avantajul pentru ei al teoriei că statul a fost creat doar pentru apărarea drepturilor private și că comerțul nu privește statul Potrivit acestei teorii, spune Fichte, statul ar cădea dacă nu ar mai exista hoți și tâlhari, căci orice altceva este în afara competenței sale (IV, -) Dar statul nu este doar o forță coercitivă, este și o forță eliberatoare; nu este un despot plantat pentru a speria răul, este o societate organizată după principiile legii; "nu există societate altfel decât în stat și prin stat" (X,) Ar fi frivol să credem că totul va merge de la sine, că fiecare își va găsi munca și pâinea singur (III,) Vedem ce se întâmplă în realitate: cu o incertitudine reciprocă completă Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN FICHTE În realitate, unii îi jefuiesc pe alții, știind că și ei îi vor jefui atunci când vor avea ocazia (III,) Fichte numește o astfel de libertate economică fărădelege: "Freiheit - das ist Gesetzlosigkeit des Erwerbs" (IV,) Rezultatul libertății economice este sclavia economică: omenirea este împărțită în bogați și săraci; "Die Menschheit zerfãllt in zwei Grundstamme: die Eigenthiimer und die Nichteigenthümer" (IV,) Astfel, după Fichte, în starea istorică, în starea de fapt, primează profitul, iar nu dreptatea, forța, nu dreptul; iar sarcina morală a omenirii este de a transforma această stare de fapt într-o stare de rațiune Mijlocul pentru aceasta este socialismul Putem clarifica acum mai precis atitudinea lui Fichte fata de principiile juridice de baza ale socialismului Își întemeiază construcția pe dreptul la produsul integral al muncii sau pe dreptul la existență? în ce măsură neagă venitul necâștigat? Știm că venitul necâștigat este posibil sub formă de rentă a terenului și sub formă de profit pe capital Fichte neagă chiria pământului, căci el neagă dreptul de proprietate privată asupra pământului; dar cum se raportează el la un alt tip de venit necâștigat: rentabilitatea capitalului? cum se raportează el la dreptul de proprietate privată asupra instrumentelor de producție? Nu avem indicii directe în acest sens și, totuși, întrebarea este hotărâtă definitiv În primul rând, este necesar să lămurim de ce Fichte nu vorbește despre acest aspect al venitului necâștigat Problema se explică prin realitatea istorică pe care a avut-o înaintea lui Revoluția industrială a avut loc în Germania, după cum explică Sombart *), în anii ai secolului al XIX-lea, până atunci a dominat vechiul tip de industrie - producția artizanală Dominația capitalismului până în anii a fost limitată aproape exclusiv doar la Anglia Prin urmare, clasele sociale pe care le avea Fichte înaintea lui erau: reprezentanții) Sombart, "Germania în ajunul revoluției economice" pp i- mier "Dezvoltarea capitalismului* Biblioteca "Runivers" B VYSHESLAVTSEV proprietate feudală - junkers, și reprezentanți ai producției și distribuției artizanale - mici artizani și negustori Pe acesta din urmă, în calitate de reprezentanți ai muncii, Fichte îl ia sub protecția sa În ceea ce privește burghezia modernă, capitaliștii în sensul modern al cuvântului, precum și muncitorii moderni salariați, proletariatul, Fichte nu îi cunoaște încă, căci aceste clase au apărut în propria sa țară abia de ani mai târziu Prin urmare, pentru el, problema proprietății instrumentelor de producție nu se pune Totuși, din punctul său de vedere, această întrebare este rezolvată în același sens ca și

problema proprietății funciare: Fichte neagă venitul necâștigat în principiu și sub toate formele sale; la urma urmei, venitul necâștigat este o sechestrare a produselor muncii altuia, un sechestru bazat pe construcția legală romană a proprietății, care îți permite să excluzi pe alții de la folosirea unui lucru fără a-l putea folosi singur Fichte neagă că o astfel de proprietate duce inevitabil la exploatare El recunoaște ambele principii socialiste de bază: dreptul la produsul deplin al muncii și dreptul la existență și, în același timp, oferă sinteza acestora - dreptul de a exista prin propria muncă, și nu un simplu drept la existență, ci dreptul la existență la o existență umană decentă, dreptul la petrecere a timpului liber, dreptul la dezvoltare mentală Așa înțelege Fichte în linii mari sarcinile statului socialist Acum întrebarea este care sunt mijloacele practice care duc la realizarea acestor scopuri Fichte răspunde la aceasta în "Statul comercial închis" În caracteristicile lor principale, ele sunt Pentru ca cetățenii să poată trăi fără a avea nevoie de nimic, trebuie: i) să producă cantitatea necesară de produse brute;) procesează aceste produse din) distribuie-le prin schimb Prin urmare, nu- nevoia de trei feluri de activitate, trei state (Stande) în stat: producători, artizani și comercianți Numărul de producători determină numărul de artizani; numărul acelor și altora determină numărul comercianților Această relație de echilibru este reglementată de stat, prin urmare determină numărul de oameni din fiecare stat Statele formează Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN FICHTE magazine închise Dar importul de produse din străinătate bulversează echilibrul; prin urmare comertul exterior este interzis; statul însuși formează o uniune închisă Principiul închiderii stă la baza întregii construcții, așa cum arată chiar titlul "Statul de tranzacționare închis" Punerea în aplicare a tuturor acestor măsuri necesită supraveghere continuă a poliției, organizarea unui stat polițienesc Este necesar să recunoaștem acest întreg proiect ca fiind extrem de nereușit, chiar și pentru vremea lui; el cere revenirea la organizațiile breslelor medievale; în plus, el restabilește ideea străveche a autosuficienței statului, idee care este complet inaplicabilă lumii noi *) Filosoful nostru a eșuat pentru că a invadat un domeniu care se află în afara competenței sale S-a pus întrebarea cum ar trebui organizată economia națională, astfel încât fiecare să poată trăi prin propria muncă Evident, doar economia politică aplicată poate răspunde la aceasta Problema mijloacelor este o chestiune de tehnologie, o chestiune de știință aplicată, care este în cea mai strânsă legătură cu știința pură, care stabilește legi; în ceea ce privește filosofia practică, ea stabilește doar scopurile finale pentru tehnologie sau, altfel, critică acele scopuri care sunt de fapt urmărite de această tehnologie Schmoller spune: "Meritul lui Fichte constă în faptul că a arătat imoralitatea cifrei de afaceri economice moderne și, în același timp, a trasat sarcini care ar trebui să fie pentru fiecare economist adevăratul ideal al unei economii legitime" Se poate adăuga că Fichte a trebuit să se limiteze la aceasta; cum, prin ce mijloace pentru a realiza aceste idealuri, cum să rezolve aceste probleme - aceasta este treaba economistului Iar Schmoller, ca economist, avea dreptul de a nega mijloacele pe care le-a propus Fichte și, în același timp, de a recunoaște inviolabilitatea principiilor sale etice și filozofice El spune: Fichte a subliniat corect care sunt adevăratele sarcini ale societății umane, dar s-a înșelat cu privire la mijloacele pentru implementarea lor Privind acum construcția lui Fichte în ansamblu, cu toate meritele și demeritele ei, și punându-și întrebarea Vezi Yellinek, "Dreptul modernului stat /, - Biblioteca

"Runivers" B VYSHESLAVTSEV valoare filosofică fundamentală, trebuie să ne amintim în primul rând că acesta este doar primul cuvânt al filozofiei idealiste despre socialism și nicidecum ultimul său cuvânt Când Kant a stabilit principiul de bază al filosofiei practice, principiul personalității ca scop în sine, el a predeterminat în esență problema socialismului; sechestrarea produselor muncii altora, însuşirea veniturilor necâştigate atrage întotdeauna pericolul transformării personalităţii muncitorului într-un mijloc şi doar un mijloc Cum a tratat Kant exploatarea proprietății este evident din propriile sale cuvinte: el numește primăvară în relație cu rasa umană, când unii se bucură de beneficii pentru care alții trebuie să îndure greutăți atât de mari Meritul lui Fichte constă doar în faptul că a tras o concluzie consistentă din principiul etic al lui Kant Dar în sistemul lui Fichte, principiul etic al lui Kant a suferit schimbări semnificative Principiul unei persoane libere autonome, ca idee care construiește etica, a transformat la Fichte într-un principiu mondial, într-un principiu fundamental; "Eul" absolut, subiectul, ca activitate nesfârșită, este principiul fundamental al a tot ceea ce există și a tot ceea ce ar trebui să fie, este principiul atât ontologic, cât și teleologic Primatul rațiunii practice a devenit suveranitatea rațiunii practice Filosofia, prin contemplarea intelectuală, dezvăluie subsolul procesului lumii, baza sa metafizică; iar acest fundament este activitatea infinită a eului liber În caracterizarea viziunii despre lume a lui Fichte și fundamentarea socialismului în această viziune asupra lumii, am comparat-o cu materialismul istoric al lui Marx și Engels Erau două morale polare: materialismul și idealismul; filozofia necesității naturale și filosofia libertății etice Platon spune: "opusele par a fi legate prin capete" Ce găsim în comun în aceste sisteme? În primul rând, ei cer socialism Dar acest lucru nu este suficient, în viziunea lor asupra lumii trebuie să existe un anumit punct de contact, care îi face polari Acum nu este greu de văzut: ambele sisteme pretind că au descoperit adevăratul principiu fundamental *) S W ed Rosenkranz Bd IX, S Cp Bd, IV, S - Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN FICHTE proces istoric; ambele sisteme se sprijină pe o bază metafizică Nu este greu de descoperit genealogia metafizică a marxismului, care dezvăluie relația sa de sânge cu sistemul lui Fichte: Hegel spune că în sistemul său substanța devine subiect El preia această idee de bază de la Fichte Hegelienii de stânga, și Marx printre ei, au făcut din nou subiectul o substanță și, în plus, o substanță materială Corectitudinea acestei genealogii este confirmată de însuși Engels; el spune: "noi socialiştii germani suntem mândri de faptul că descindem nu numai din Saint-Simon, Fourier, Owen, ci şi din Kant, Fichte, Hegel" Astfel, socialismul lui Marx și Engels, ca și cel al lui Fichte, se sprijină pe o bază metafizică Prin urmare, Sombart are dreptate când spune: "Numai în această contopire a aspirațiilor politice și economice cu dogmele unei viziuni justificate metafizic asupra lumii și vieții, există o explicație pentru acel fanatism dogmatic, acea forță irezistibilă a credinței cu care învățăturile socialismului sunt atât de des apărate" *) Dacă acum, în concluzie, ne întrebăm care este principala trăsătură a metafizicii fichteene, atunci trebuie să răspundem: este caracter etic Fundamentul etico-metafizic susține toate construcțiile acestui sistem Apelul puternic la creativitatea morală îl face deosebit de fascinant Toate marile întrebări ale omenirii și printre ele problema socială sunt puse aici ca întrebări de etică Acesta este tocmai primul cuvânt al filozofiei idealiste despre socialism, pe care îl rostește prin gura

lui Fichte; își păstrează semnificația până în zilele noastre Șeful neokantianismului modern, Hermann Cohen, care neagă metafizica lui Fichte, recunoaște drept corect punctul de vedere al lui Fichte asupra chestiunii sociale ca și asupra problemei etice El spune: "Socialismul are dreptate pentru că se bazează pe idealismul etic Idealismul etic servește ca fundament" *) B Vysheslavtsev *) Socialism și mișcare socială) Cohen: "Einleitung mit kritischem Xachtrag* zur Ausgabe der "Gesch d Matt " pr Al Lange , Întrebări de filosofie, carte $ Biblioteca "Runivers" Platon în interpretarea lui P Natorp (P Natorp Platos Ideenlehre Eiiiie Einführung in den Idealismus) Lucrarea lui P Natorp "Platos Ideenlehre", apărută în urmă cu câțiva ani, este, fără îndoială, cel mai valoros și mai interesant fenomen din literatura recentă despre Platon Această lucrare aparține condeiului unui cercetător remarcabil al filosofiei grecești, un cunoscător remarcabil al lui Platon Nathorp își dedică lucrările lui Platon de mulți ani, iar lucrarea de față este, parcă, rezultatul muncii sale Din această cauză, cartea lui Natorp nu este ușor de citit și presupune că cititorul cunoaște bine Platon, mai ales că Natorp comentează sistematic toate lucrările sale Realizând un nou punct de vedere asupra învățăturilor lui Platon, Natorp îl verifică asupra tuturor dialogurilor și obligă astfel cititorul să facă cu el dificila sarcină a unei analize amănunțite a gândurilor filosofului, necesită o atenție intensă asupra lui însuși, dar pe de altă parte de mână, el răsplătește pe deplin cititorul cu amploarea și seriozitatea punctului său de vedere, armonia și integritatea desfășurând imaginea dezvoltării lui Platon S-ar putea să nu fii de acord cu Natorp, dar nu poți decât să simți o mare plăcere în a-i citi cartea, ceea ce ne face să reconsiderăm și să verificăm înțelegerea obișnuită a doctrinei ideilor lui Platon Interesul cărții este sporit de faptul că Natorp este plin de simpatie filozofică vie pentru Platon; el nu separă istoricul de filosof în sine și chiar și în subtitlul cărții sale își stabilește sarcini nu numai istorice, ci și filozofice generale ("Eine Einführung in den Idealismus") Și trebuie să recunoaștem că tocmai aceasta este partea extrem de valoroasă a lucrării lui Natorp "Suplimentând" pe Platon, Natorp a reușit să-l apropie Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETARE П NATORPA pentru noi, el a reușit să dea viață formulelor sale, - ca să spunem așa, smulge-l pe Platon din puterea timpului Și deși, după cum vom vedea, marele gânditor nu se reflectă în totalitate în opera lui Natorp, acesta trezește involuntar dorința ca, în cele din urmă, tot Platon să-și găsească pentru sine același interpret gânditor Zeller, care a oferit cea mai bună expunere a lui Platon de până acum, rămâne totuși prea mult istoric, dacă se poate să-i reproșeze acest lucru: îi lipsește acea atracție filosofică pentru Platon, care îl face pe Natorp să fie interesat nu numai de ceea ce a dat Platon, ci și în ceea ce a vrut să ofere, te face să te adânci în tendințele și motivele muncii lui Desigur, aceasta este rădăcina subiectivismului inamovibil din interpretările lui Natorp; dar fără un asemenea subiectivism, istoria filozofiei este în general moartă, deoarece fiecare gânditor de geniu este întotdeauna mai mare și mai profund decât operele sale - Sarcina istoricului, până la urmă, nu se poate limita la o reproducere exactă a ceea ce a rămas din gânditor: ea constă și în a ne introduce, pe cât posibil, în însăși atmosfera creativității filosofice, în acele perspective care au inspirat gânditorul, care l-a forțat să caute o expresie din ce în ce mai adecvată a adevărului Prin urmare, doar un filozof, doar unul care caută el însuși soluția problemelor filosofice, poate fi un adevărat istoric al filosofiei ! După cum spune bine

Windelband, istoria filozofiei este realizarea treptată a "conștiinței normale", și numai în lumina acestei "conștiințe normale", deoarece noi, participanții vii la dezvoltarea ei, participăm la ea, poate semnificația interioară a căutări şi contradicţii ale unuia sau aceluia gânditor să fie relevate ■ Din acest punct de vedere, cercetarea istorică este uneori chiar un fel de experimentuni crucis pentru viziunea istoricului asupra lumii Dacă nu reușește să înțeleagă un gânditor genial și sincer (și ar trebui să fie luate în considerare doar aici) în lumina viziunii sale asupra lumii, dacă nu numai rezultatele creativității, ci și motivele sale principale în acest gânditor nu sunt pe deplin înțelese de el , atunci de multe ori aceasta poate fi o consecință îngustimea punctului de vedere din care privește istoricul Și, prin urmare, nu este nimic esențial improbabil în faptul că, de exemplu, învățătura lui Platon nu a fost înțeleasă până acum, că "în viitor Biblioteca "Runivers" c Zenkovsky Noua renaștere a idealismului kantian, așa cum crede Natorp (S V), a adus o înțelegere reală a lui Platon Cu o asemenea construcție, problema interpretării lui Platon încetează să mai aibă doar interes istoric, doar sens istoric: rezoluția ei capătă o semnificație filozofică generală Adecvarea unui anumit punct de vedere filozofic pentru interpretarea corectă din punct de vedere istoric a unui gânditor, de exemplu, în acest caz, Platon, este în sine un mare merit al acestui punct de vedere, datorită faptului că o înțelegere mai profundă a problemelor întotdeauna dezvăluie mai clar adevărul și neadevărul, accidental și esențial în sistemele mai restrânse Capacitatea de a înțelege alte sisteme, de a înțelege posibilitatea logică și psihologică a apariției lor, este în general un semn de mai mare profunzime, iar când vine vorba de înțelegerea unui gânditor remarcabil și versatil, cu atât mai mult, desigur Și dacă Natorp încearcă să arate că învățătura lui Platon este o schiță și, în parte, o dezvăluire a sistemului idealismului transcendental, dacă el susține că numai asimilând și acceptând punctul de vedere al lui Kant se poate înțelege totul în Platon, atunci el, în acest sens leagă soarta interpretării sale cu soarta teoriei filosofice pe care a apărat-o personal Dacă, așadar, se dovedește că interpretările lui Natorp nu explică întregul lui Platon, atunci aceasta înseamnă că în fața privirii mentale a lui Platon plutea că el a fost inspirat nu de sistemul de idealism transcendental drag lui Natorp, ci de altceva Și asta înseamnă, alături de faptul, că gânditorul de geniu, poate singurul dintre filosofi în căutarea lui arzătoare a adevărului, poate cel mai mare în mobilitatea interioară și profund antidogmatism al minții sale, nu se încadrează în domeniu de vedere al idealismului transcendental, că acest punct de vedere nu acoperă problemele în întregime Și dacă doar interpretările lui Natorp sunt suficient de profunde, dacă totul este făcut în ele pentru a folosi punctul de vedere de plecare, atunci eșecul trebuie să indice îngustimea necondiționată a acestui punct de plecare *) Vom vedea că Natorp este conștient de acest lucru, cel puțin, dar în raport cu oponenții punctului său de vedere, văzând în "neînțelegerea" lui Platon o consecință a dogmatismului lor Vezi mai jos ■ - Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA Înainte de Natorp, s-a subliniat de mai multe ori că ideea principală a lui Platon din doctrina sa despre idei trebuie interpretată în spiritul idealismului transcendental Astfel, Cohen, în articolul său "Die plato-nische Ideenlehre psychologisch entwickelt" *) a încercat să arate că de la bun început Platon a gândit în ιδέα funcția activă a spiritului nostru în cunoașterea realității "Dacă Platon ar fi rămas, în ciuda faptului

că totul ne este dat în contemplare", scrie Cohen *), "dacă ar fi rămas la sensul inițial al conceptului de ιδέα, ar fi ajuns în mod natural și inevitabil la Kant, la ceea ce nu este transcendent, că totul este un fenomen* Cohen, însă, nu neagă că Platon credea ideile transcendente; el vede doar în această abatere, "mitărie critică" (S) Un punct de vedere mai clar a fost luat de Lotze în Logic (S) Este surprins că istoricii filosofiei, care se înclină în fața profunzimii lui Platon, decid să-i atribuie astfel de prostii precum recunoașterea unei existențe transcendente în spatele ideilor Potrivit lui Lotze, Platon a vrut să atragă cu conceptul său despre idee lumea valorilor, acea sferă, al cărei sens nu depinde de lumea fenomenelor Dimpotrivă, "lumea ideilor" dă valoare fenomenelor, iar fenomenele ne atrag atenția doar în măsura în care "participă" la idei Desigur, ideile sunt "reale" dacă prin acest cuvânt înțelegem același lucru pe care îl înțelegem atunci când vorbim despre "realitate", adică, despre valoarea unei legi a naturii Interpretând astfel învățătura lui Platon, Lotze atinge în treacăt întrebarea de ce Aristotel, având ocazia să înțeleagă pe deplin învățătura lui Platon, îi reproșează ceea ce, în opinia lui Lotze, nu era vinovat Lotze vede rezolvarea acestei întrebări în volumul) pe care Aristotel în polemica sa a avut în vedere nu atât propria învățătură a lui Platon, cât acele neînțelegeri care au apărut devreme în Academie Având în vedere caracterul fugac al observațiilor sale, Lotze nu dă totuși dovada afirmației sale riscante Natorp, adiacent celui planificat in lucrarea specificata Zeitschrift für Võlkerpsychologie) Zeitscher f Võlkerps S) Logik S Vezi mai jos dezvoltarea de către Natorp a acestui motiv Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKI după înțelegerea lui Platon, el a mers departe de predecesorii săi în îndeplinirea sarcinii sale El nu s-a limitat la analize generale, așa cum a făcut Eotze, nu a rămas în punctul de vedere al lui Coheii, care recunoaște două perioade în înțelegerea ideilor de către Platon, ci a încercat să dezvăluie sistematic și consecvent dezvoltarea epistemologiei lui Platon După ce și-a plasat concepțiile epistemologice în centrul căutărilor filozofice ale lui Platon, Natorp a încercat în primul rând să demonstreze această semnificație centrală a epistemologiei pentru toate dialogurile și apoi să aducă opiniile etice și religioase ale lui Platon în legătură cu epistemologia El și-a pus sarcina largă de a înțelege aceste concepții despre Platon ca forme în care i s-a clarificat secretul cunoașterii - pentru a arăta că patosul interior al filosofiei lui Platon, nervul ei vital, baza ei creatoare, consta într-o formă tot mai puternică şi pătrundere profundă în problema cunoaşterii Și este imposibil să nu vedem în simplitatea lui Natorp, în unilateralitatea sa inspirată, o adevărată perspectivă istorică, chiar dacă recunoaștem puterea acestei intuiții ca fiind mică, chiar dacă îl acuzăm pe Natorp de miopie Printre diferitele încercări de a-l înțelege pe Platon din conexiunea interioară a gândirii sale / încercarea lui Natorp merită mai multă atenție că multe aspecte ale interpretării sale pot fi recunoscute ca indiscutabile Comparați, de exemplu, punctul de vedere excelent și, în unele privințe, de asemenea incontestabil despre Platon, dezvoltat de Vl Soloviev în articolul său despre Drama vieții lui Platon Dezvăluind frumos rădăcinile și sensul mentalității care a fost fixată în Phaedra și Pir, Vl Solovyov este complet incapabil să ne explice această nevoie interioară de cercetare pur epistemologică, ale cărei rezultate sunt notate în dialoguri Cu cât remarcile epistemologice ale lui Platon sunt mai superficiale și dezinvolte, cu atât necesită o atenție mai serioasă / Prin semnificația lor fundamentală, prin productivitatea lor,

considerentele epistemologice ar trebui să ocupe un loc foarte serios în opera unui filozof, iar însuși accidentul în exprimarea acestor considerații epistemologice a izvorât, probabil, din faptul că gândurile pe teme epistemologice erau obișnuite și constante în Platon Platon și-a scris dialogurile pe diverse teme, dar însăși punerea în scenă și prelucrarea acestor subiecte ar putea fi complet determinată de epistemologi Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA Gândurile platonice ale lui Platon Atunci o oarecare neglijență în dezvoltarea viziunilor epistemologice la Platon este de înțeles Dacă o astfel de construcție este corectă, atunci trebuie verificată fără greș pe toate dialogurile: la urma urmei, dacă doar admitem că nu totul și nu în toate dialogurile pot fi explicate din motivul indicat al creativității filosofice, vom admite evident câteva cenți din care s-a dezvoltat filosofia lui Platon acesta, recunoaștem alte câteva rădăcini (de exemplu, etice și religioase) ale creativității lui Platon și astfel ne vom confrunta cu o nouă întrebare - despre unitatea internă a personalității lui Platon Această întrebare este cu atât mai serioasă cu cât Platon (sub interpretarea epistemologiei lui de către Natorp) nu era deloc preocupat de dezvoltarea problemei realității Potrivit lui Natorp, Platon a fost una dintre acele minți critice în care "de la început până la sfârșit" atenția este acordată "procesului de cunoaștere", și nu subiectului cunoașterii *) Cum să combinați absența "nevoie metafizică" asumată de acea psihologie critică despre care vorbește Natorp, cu aspirații estetice, religioase: și etice, care sunt mereu legate de "iluzia realității", dacă Natorp îi place atât de mult să o exprime? Este clar că Natorp încearcă, așa cum vom vedea mai jos prezintă aspirațiile "metafizice" ale lui Platon ca "produse secundare" ale acelui sistem de gânduri și dispoziții care a fost asociat cu gândurile sale epistemologice; este clar că nu vrea să vadă nicăieri excepții, vrea hotărât să interpreteze totul metafizic în propriul său spirit Natorp are dreptate: dacă filosofia lui Platon în rezultatele ei a fost "de la început până la sfârșit" doar epistemologie și doar epistemologie, atunci așa a fost în motive și rădăcini Nu se poate nega lui Natorp un simț psihologic profund atunci când cu atât de încăpățânat îl curăță pe Platon de orice urmă de metafizică, reducând expresiile "periculoase" la metafore sau pur și simplu la expresii nereușite: Platon fie era complet lipsit de "nevoia metafizică", fie era complet sub puterea sa Majoritatea istoricilor nu observă adâncimea) miercuri A N Gilyarov Platon ca martor istoric Pagină) Vezi PI Idealehre S - Biblioteca "Runivers" V ZEPKOVSKI problema psihologica laterala Ei spun adesea j) că teoria ideilor s-a dezvoltat abia mai târziu într-un sistem metafizic, că inițial a avut o semnificație pur epistemologică pentru Platon Dar dacă teoria ideilor de la început a avut doar un sens epistemologic, atunci acest sens nu poate fi exprimat decât în termenii idealismului transcendental (vezi, de exemplu, excelenta dezvoltare a acestei gândiri în articolul lui Cohen), și trecerea către metafizică marchează o întorsătură atât de bruscă (și într-un sens filosofic și psihologic) la Platon care nu este justificată de datele istorice Trebuie deci admis că Platon a fost de la început până la sfârșit un metafizician în teoria ideilor sau, negând acest lucru pentru primele faze ale dezvoltării teoriei ideilor, negând acest lucru și pentru cele ulterioare, așa cum face Natorp De partea lui, în orice caz, cererea de consistență psihologică Trecând la o analiză mai detaliată a operei lui Natorp, trebuie să facem rezerva că ne vom opri doar asupra punctelor principale ale prezentării sale Cartea lui Natorp este, după planul său, un comentariu grandios, a

cărui valoare nu se află doar în puncte de vedere generale, ci și în numeroase observații individuale Din această cauză, sfidează expunerea; ne-am propus să recreăm doar tabloul general al dezvoltării operei lui Platon, așa cum o pictează Natorp, stăruind doar în trecere asupra analizelor sale individuale Natorp este convins că de la începutul și până la sfârșitul dezvoltării sale filozofice, Platon a văzut în idei nu o sferă a realității superioare, nu un "lucru în sine" metafizic, ci poziții pure ale gândirii, metode de cunoaștere Adevărat, Platon vorbea despre "separarea" ființei și a ființei, vorbea despre diferența dintre cunoașterea în concepte și cunoașterea empirică obișnuită - dar sensul real al acestei despărțiri, în care Aristotel îi reproșează atât de insistent, este, după Natorp (S), doar în recunoașterea priorității necondiționate asupra "logicului", față de ceea ce fundamentează existența obiectelor De- mier Windelband Platon Pagină Pe aceasta se construiește, de altfel, articolul menționat al lui Cohen Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA Platon nu este de vină pentru această "dublare" a lucrurilor, care Aristotel îi atribuie: el a învățat doar că conceptele pure le preced în mod logic pe cele empirice (S)> predate în legătură cu aceasta despre două sfere ale ființei, ca funcții a două feluri de judecăți (S) Orice judecată empirică presupune una pură, la care se referă ca o reflectare a imaginii originare; realitatea nu se opune nici uneia, nici celeilalte, ea este pusă în λογοι, iar ființa sensibilă, obiectele sensibile "există" în măsura în care "participă" la această ființă pură Faptele empirice își au rădăcina în principiile fundamentale ale gândirii, iar în ele, în λογοί, realitatea trebuie fundamentată Acesta este, după Natorp, sensul metodologic al ideilor - aici, în opinia sa, este exprimat principiul idealismului critic sau mai bine metodologic (medio-dischen) (S) Această viziune de bază a lui Platon asupra ideilor nu a prins contur în el imediat Chiar și atunci când își stăpânise gândul, era în permanență aproape de acel pericol pe care eleenii nu reușiseră să-l evite și anume să dizolve transcendentalul în transcendental Descoperirea cunoașterii a priori, care determină logic întregul sistem de experiență, nu a fost făcută de Platon în toată puritatea acestui fapt, iar învățătura sa, spre deosebire de cea a lui Kant, în care sensul logic al cunoașterii este a priori pe deplin elucidat , poate fi numit "apriorism psihologic" (S) O analiză a dialogurilor în secvența lor cronologică și internă ne permite să privim mai adânc în istoria acestei doctrine, care îl face pe Platon, și nu pe Aristotel, părintele științei europene În primele dialoguri etice, este important de remarcat faptul că depășind empiricul, care a pregătit pentru gândirea lui Platon opoziția de idei și experiență (S i) Astfel, de exemplu, deja în Laches se aude separarea ființei, supusă legii timpului, de ceea ce există în afara timpului În Meno avem deja o dezvăluire complet clară și definitivă a ideii că avem cunoștințe neobținute din experiență, cunoștințe a priori Până acum, această descoperire este încă legată de idei religioase și mistice - cu binecunoscuta doctrină a amintirii; totuşi, această învăţătură este doar "conform Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKI anexă etică" (S $)> neputând să ascundă sensul principal al descoperirii Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem în aceasta o abatere serioasă în direcția psihologiei Jatorp chiar este de acord că Platon, care nu uitase încă doctrina rememorării în Phaedo, a acordat acestei ipoteze psihologice mai multă importanță decât era în interesul laturii logice a doctrinei sale Și tocmai această abatere spre psihologism ne explică acele neînțelegeri cu învățăturile lui Platon care continuă până în zilele noastre: transformarea ideilor în

"lucruri" de un fel aparte, în Ueberdinge, la care stau lucrurile sensibile, deși într-un relație inexplicabilă, dar totuși "materială" - această neînțelegere fatală își are baza în primul rând în imaginea poetică a expunerii lui Platon Totuși, nu trebuie să ne lăsăm influențați de această imagine, nu trebuie să-i acordăm mai multă importanță decât merită Numai izolând miezul gândirii sale putem vorbi de esența a ceea ce a spus Platon în Meno Și trebuie să fim de acord că cerința consecvenței psihologice ne obligă să vedem în Menon pe baza a ceea ce dau dialogurile ulterioare, în care latura logică a învățăturii sale nu este în niciun caz legată de imaginile poetice Descoperirea cunoașterii a priori a fost o chestiune de perspectivă strălucitoare a problemei cunoașterii, dar inevitabil nu a putut apărea în fața privirii lui Platon în toată claritatea și separarea necesară Natorp spune adesea că Platon a fost, parcă, orbit (S) de perspectiva care se deschidea înaintea lui; starea de spirit creată în el de această descoperire l-a făcut foarte receptiv la impresiile orfice Și dacă avem în vedere că ceea ce la Menon i s-a revelat ca forță constructivă a cunoașterii, la Gorgias i-a apărut în fața lui în semnificația sa reformatoare pentru etică, pentru viață - dacă luăm în considerare acest lucru, atunci acea dispoziție ridicată, acea stare subiectivă patos care a determinat predominarea fanteziei poetice asupra analizei abstracte Aici se afla un pericol grav, al cărui sens este deosebit de clar la Fedro, reprezentând cea mai înaltă fază de convergență *) Așa explică Natorp starea de spirit religioasă a lui Platon, văzând în ea un derivat al creativității sale filozofice Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA căsătoria adevărului descoperit de Platon cu ideile religioase şi mistice În Phaedrus, înălțimea artistică uimitoare este combinată cu imaginile "periculoase" în problemele filozofiei "pure", iar cu acea mare atenție, potrivit lui Natorp, ar trebui să-l tratezi pe Phaedrus Propriul său comentariu asupra acestui dialog este remarcabil pentru profunzimea sa izbitoare de gândire și inteligență Scopul principal al dialogului cu Fedro a fost acela de a dezvolta conceptul și sarcina filozofiei sau dialecticii formale, iar critica retoricii, latura sa formală, joacă aici un rol subordonat Filosofia formală, ca disciplină științifică, ca bază a filozofiei, apare aici pentru prima dată Prin urmare, Phaedrus marchează descoperirea logicii nu numai ca o disciplină independentă, ci pur și simplu ca principală disciplină filosofică (S) În Fedro, conceptele încetează să mai joace doar un rol formal logic, ca mijloc de prelucrare a materialului experimental, așa cum a stabilit până acum Platon, urmând lui Socrate În Fedru, dialectica nu este doar "metoda imanentă" a oricărei științe, ci este ea însăși o știință specială cu obiect propriu (S) Astfel, în Fedru, doctrina ideilor recreează pentru prima dată "conceptul" socratic în transcendentalismul lui Platon, grație separării "purului", numai în gândire și datorită gândirii acestui conținut Un limbaj plin de simbolism orfic, Platon vorbește despre acel "original" pe care sufletul l-a contemplat "înainte de" experiența senzorială, învață că doar amintirea acestor imagini pure face posibilă experiența senzorială Sensul logic al acestor expresii figurative constă în recunoașterea ființei pure, al cărei concept nu poate fi derivat din experiența senzorială; dimpotrivă, acesta din urmă trebuie redus la primul "Imagine" și "reflecție" - ceea ce, în interpretarea metafizică a lui Platon, s-a transformat într-un "lucru în sine" și un obiect sensibil, vorbesc doar despre dependența conceptelor empirice de cele pure Aristotel, căruia, ca mulți alții, îi lipsea un "organ" (S) pentru înțelegerea metaforelor lui Platon, a

privit ideile ca la lucruri, în timp ce ființa lor pură și urâtă este doar originea lor logica Natorp este însă de acord că "Platon joacă prea neglijent în acest caz Biblioteca "Runivers" V ZENKOVOKIY metafore" (S), dar Platon însuși consideră cuvintele sale o glumă poetică* Prin urmare, trebuie să se poată "citi printre rânduri" (S) pentru a înțelege ceea ce, în adâncurile întunecate ale inspirației, lega metaforele din Phaedrus cu clare, prin analize separate în Theaetetus, Phaedo, State De asemenea, trebuie remarcat că în Fedru însuși există pericolul ca transcendentalul să se dizolve în transcendental Datorită dominației ideilor orfice la Platon, separarea gândirii pure de contemplația senzuală ar putea duce la o falsă comparație a ființei pure cu ființa sensibilă, la înțelegerea ei ca o realitate suprasensibilă, adică la condensarea transcendentului în transcendent Dar Platon a reușit totuși să evite acest pericol, pe care eleanii nu l-au putut depăși: dialogurile ulterioare ne convin de acest lucru În Fedru, însă, Platon a dat cele mai multe motive pentru interpretarea metafizică a învățăturii sale: nu degeaba îi lipsesc Fedroului acele expresii care vorbesc cel mai clar despre "imanența ideii în fenomene" - παεουσία și μέτεζίζ (S) În dialogurile ulterioare, găsim, în primul rând, o expresie mai pură a adevărului revelat, lipsită de idei religioase și mistice, o aprofundare și dezvoltare a învățăturii, doar conturată în Fedru Astfel, la Theaetetus, binecunoscutele cuvinte despre "meeutica" lui Socrate vorbesc despre prezența cunoașterii a priori printre noi, fără a lega acest fapt de doctrina rememorării (S -) În Theaetetus, pentru prima dată, Platon dă o enumerare a conceptelor de bază; finalizarea acestei lucrări o găsim la Parmenide și Sofistul Platon formulează clar în Theaetetus și una dintre propozițiile fundamentale ale teoriei sale a cunoașterii - și anume că toată cunoașterea începe cu experiența Materialul de cunoaștere dat senzual ne confruntă cu o problemă, a cărei soluție constă în determinarea a ceea ce este dat Acesta este noul concept de cunoaștere pe care l-a dezvoltat Platon: cunoașterea constă în prelucrarea materialului, în determinarea experienței date cu ajutorul conceptelor de bază Aceste concepte de bază sunt o funcție a unității sintetice a conștiinței, dar nu sunt încă pe deplin recunoscute de Platon în semnificația lor pentru activitatea de judecată Numai în Phaedo conceptele de bază indicate în Theaetetus Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI I NATORP se dezvoltă în predicate ale judecăților, iar categoriile se adâncesc în fundamente (S i i) Această legătură dintre învățăturile lui Theaetetus și Phaedo este cea care, potrivit lui Natorp (S w), este principalul motiv pentru a-l pune pe Theaetetus înaintea lui Phaedo * Reducerea propozițiilor științifice la fundamentale, un indiciu al necesității de a ascensi de la propozițiile găsite de știință la principalele, "primele" principii, și-a găsit expresia clasică în Fedon În "metoda principiilor" indicată aici, și după Natorp, este exprimat sensul esențial al ideilor Și contrar afirmației binecunoscute a lui Aristotel că Platon nu a reușit să-și folosească doctrina ideilor ca metodă de fundamentare a ființei, Phaedo este cel mai clar și mai convingător dezvăluie fundamentele științei ființei, știința lumii empirice Indicând două feluri de ființă - a fi neschimbătoare și a fi trecătoare, Platon le fundamentează în două feluri de judecăți, deoarece orice ființă înseamnă doar o funcție a judecății și nu are nicio semnificație în afara ei (S) Platon vede baza logică a judecăților experimentale în posibilitatea generală de a lega predicate contradictorii cu unul și același subiect "Așa se dovedește idealismul", scrie Natorn, "deja în Platon, puterea sa de a

fundamenta posibilitatea experienței, adică a face posibil studiul empiric al legilor ființei și, prin urmare, a se justifica pe sine" (S) Oricât de grandioase ar fi loviturile desenate ale teoriei cunoașterii, oricât de clare și profunde ar fi analizele din Fedon, ele nu sunt încă complet eliberate de acele idei orfice cu care erau încă asociate în Fedro Dar deja în Pir, acest imn artistic la principiul imanenței, avem deja în fața noastră o înțelegere a apriorismului complet liberă de misticism "Eros" aspiră nu la frumos, ci la crearea frumosului, nu la "lucru în sine" ceresc, ci la principiul care se presupune, "născut" prin gândire (S) În cele din urmă, în Pirat găsim sistematica conturată a științelor, a căror dezvoltare a dat-o Platon în Stat Rezultatele cercetării epistemologice ale lui Platon pot fi exprimate după cum urmează Ideile nu sunt lucruri în sine, ci metode de cunoaștere, legi ale ființei; lucrurile sensibile devin obiectul experienței, ne pot fi cunoscute doar în măsura în care "participă" Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKY în idei, adică logic sunt procesate Deoarece experiența ne dă probleme, deoarece poate fi caracterizată ca nedeterminată, ideile pot fi numite scopul cunoașterii Cu toate acestea, numai matematica poate fi numită știință în adevăratul sens al cuvântului, totuși științele empirice, întrucât subiectul lor nu poate fi dedus din conceptul de ființă pură, au un caracter ipotetic Această îndoială cu privire la posibilitatea îmbrățișării științifice a experienței (vezi statul B) creează un pericol nou, extrem de grav Dacă experiența este doar un pretext pentru procesul de cunoaștere, dacă experiența nu poate fi niciodată pe deplin cunoscută, atunci nu înseamnă aceasta că obiectul cunoașterii adevărate nu ar trebui să fie experiența senzorială, ci ceva care o depășește? Nu ar trebui, în interesul cunoașterii adevărate, să opunem lumea sensibilă cu lumea realității superioare și să vedem în idei revelația existenței cu adevărat, a lumii lucrurilor suprasensibile? Ne confruntăm din nou cu pericolul extinderii conceptului de transcendent în conceptul de transcendent, pericol, de altfel, pregătit de întreaga caracterizare anterioară a logicii transcendentale Cunoașterea empirică este posibilă numai datorită condițiilor transcendentale ale cunoașterii, dar în același timp este și imposibilă, întrucât lumea experienței, rămânând "nedeterminată", nu poate fi niciodată determinată necondiționat Sensul noii dileme este că, dacă nu arătăm posibilitatea experienței științifice, atunci va trebui să limităm sfera cunoașterii adevărate la lumea conceptelor și să postulăm, poate, o realitate transcendentală ca subiect Căutăm așadar un răspuns la întrebarea care este subiectul cunoașterii științifice - lumea empirică sau ceva extraempiric? Rezolvării acestei probleme Platon a dedicat dialogul lui Parmenide, a cărui interpretare (S -) aparține celor mai strălucitoare și valoroase pagini ale operei lui Natorp Fără a intra în detalii, să evidențiem ideea principală din interpretarea lui Natorp Lumea conceptelor, izolată de experiență, își pierde orice interes pentru Platon în Parmenide: printr-o analiză foarte abstractă și complexă, Platon, prin Parmenide, spune (S) că subiectul judecăților cognitive nu poate fi "unul", că adevărat subiect al judecăţilor cognitive Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETARE și NATORPA nu poate fi decât "altul", adică lumea fenomenelor Dovada și dezvăluirea acestui gând dezvoltă în schițe ingenioase teoria platoniciană a experienței, alungând irevocabil și definitiv conceptul de transcendent din subiectul considerației filozofice În însăși formularea problemei experienței, în recunoașterea fundamentării acesteia ca sarcină esențială, Natorp vede un succes enorm, un pas înainte extrem de important Natorp este de

acord, este adevărat, că bogăția de gânduri din Parmenide este cuprinsă într-o formă foarte grea, astfel că analiza lui "abia le-ar putea procesa"; înțelegerea ei este însă facilitată de dialogurile Sofistului și Filebului, care stau în cea mai strânsă legătură cu tema lui Parmenide Fără a intra în detalii, să subliniem că la sofist, acea condiție a cunoașterii este supusă unei considerații mai profunde, care impune ca "ideile" să fie în legătură reciprocă între ele (S) Cel mai înalt concept unificator în sofist este conceptul de sinteză La Philebus, tendinţa ştiinţifico-empirică a dialogului, exprimată în principiul specificaţiei, merită atenţie Fiecare lege generală necesită specificații suplimentare pentru a aborda ultima problemă a cunoștințelor noastre, obiectul experienței = x Această "extindere a generalului în empiric", trecerea la experiență de la natura logică a judecății, poate fi numită în mod specific metoda logică (S) Ea îndeplinește sarcina deja indicată în Parmenide - și anume fundamentarea logică a fizicii, fundamentarea științei empirice În Timeu găsim o realizare ulterioară a acestei sarcini generale Doctrina spațiului, care dă o formă atât de pozitivă și concretă lumii sensibile, se deduce logic din condițiile judecății, din necesitatea determinării raportului dintre predicatul gândirii și experiența x În aceasta, cu o claritate uimitoare, se dezvăluie sensul metodologic al doctrinei ideilor care normalizează gândirea noastră Acesta este miezul învățăturii lui Platon Ideile sunt un concept epistemologic și transcendental, dar în niciun caz unul metafizic; ideile sunt metode de cunoaștere, normele de gândire sunt legile ființei, înțelese nu izolat de gândirea cognitivă, ci ca definiții și presupuneri ale acesteia Ideile sunt regulile cunoașterii, reglementându-l atât din partea procesului de cunoaștere, cât și din partea conținutului cunoașterii Sistemul lui Platon este deci un presentiment Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKY și în multe privințe o revelație strălucitoare a idealismului transcendental De aceea doar Kant ne explică pe Platon pe deplin; fără a intra în spiritul kantianismului, așa cum este reconstituit de către kantienii de persuasiune idealistă, nu se poate evita eroarea care a dus la neînțelegerea comună a lui Platon pentru toți istoricii Platon nu era, așa cum cred oamenii, un dualist; era, dimpotrivă, un monist în sensul strict al cuvântului Natorp a adăugat încă două capitole mari la interpretarea sa, interpretând întrebarea atitudinii lui Aristotel față de Platon Pentru noi, această parte a operei lui Natorp este de o importanță capitală, deoarece în ea Natorp încearcă să indice motivul general al neînțelegerii lui Platon de către cele mai mari minți, începând cu Aristotel Natorp vede acest motiv general în "dogmatismul" lui Aristotel, aruncând acest reproș, evident, tuturor istoricilor Pentru a înțelege însă acest reproș, trebuie să ne oprim asupra clarificării conceptului de critică și dogmatism la Natorp Conform înțelegerii obișnuite, critica diferă de dogmatism prin aceea că pune premise dovedite la baza unui sistem de cunoaștere, în timp ce în sistemele dogmatice teoria cunoașterii nu le precede, ci decurge din fundamentele metafizicii Natorp consideră că această opoziție este superficială: se poate porni de la o teorie a cunoașterii testată critic atunci când se construiește un sistem și totuși să gândească dogmatic Potrivit lui Natorp, dogmatismul și critica diferă nu în ceea ce au pus înainte: analiza ființei sau a cunoașterii, ci în modul în care gândesc sarcinile cunoașterii Cunoașterea nu poate fi lipsită de obiect; toată cunoașterea este cunoașterea obiectului: obiectul este scopul, calea către care se află cunoașterea Dar pentru unii, "obiectul" este ceva dat nouă, complet și în acest sens opus

cunoașterii; pentru alții, "obiectul" este doar un scop ideal, ceva care devine, ia naștere în chiar procesul de cunoaștere Cel care consideră obiectul cunoașterii a fi dat vede sarcinile cunoașterii în abordarea lui, prelucrarea lui, înțelegerea a ceea ce este dat din obiectul în experiență Obiectul ca rezultat al cunoașterii este în acest caz ceva abstract, un produs al prelucrării logice a unui material dat, concret Un astfel de punct de vedere, constând într-o înțelegere abstractă Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA cunoștințe (abstractivo Auffassung der Erkenntniss) și se numește Natorp dogmatic Situația este diferită pentru critică, care recunoaște experiența ca doar un pretext pentru procesul de cunoaștere Experiența ne dă x, care trebuie determinat, iar procesul de cunoaștere, din punct de vedere critic, constă așadar în construirea a ceea ce nu este încă acolo - și anume "obiectul") Sarcina cunoașterii din aceasta punctul de vedere este nesfârșit (S) Punctul critic în legătură cu faptul că ea se gândește la un obiect care nu ne-a fost dat, ci construit de noi, Natorp îl numește și genetic Atât critica, cât și dogmatismul și-au propus aceleași scopuri (cunoașterea "obiectului"), dar pentru critică atenția la proces, la calea cunoașterii relevă în întregime faptul gândirii transcendentale, în timp ce pentru dogmatism distincția dintre transcendental și momentul empiric în cunoaștere este de neînțeles Înecându-se în obiectul pretins dat al cunoașterii, mintea dogmatică consideră cunoașterea ca fiind complet determinată de obiectul său ("dat" acesteia, "independentă" de ea*) Dacă, totuși, infinitul cunoașterii, luate în considerare de critică, se deschide înaintea privirii sale mentale, dacă înțelege că cunoașterea își găsește normele în legile rațiunii, atunci cum va înțelege el această a doua dependență a cunoașterii de condițiile ei transcendentale? Față de hipnoza vieții concrete, empirice ("Danago" pentru noi), dogmatismul este înclinat să considere dependența mamei - față de cunoașterea subiectului său în general singurul tip de dependență, care afectează cunoașterea năucitorului: un dat experiența senzorială creează un mod comun de implementare a acesteia Din această cauză, dependența cunoașterii de condițiile sale transcendentale, indicată de critică, mintea dogmatică nu poate înțelege altfel decât prin analogie cu prima dependență a unui obiect sensibil Recunoașterea faptului că adevăratul obiect al cunoașterii este ideea sună pentru mintea dogmatică ca recunoașterea unei a doua realitati, insensibile: înțelege transcendentul ca transcendent (S) Acesta este procesul, aceasta este "greșeala" care, potrivit lui Hathorpe, stă la baza părerii lui Aristotel și, după el, a tuturor celorlalți istorici, că Platon a recunoscut întrebările suprasensibile ale filosofiei, KN Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKI realitate Natorp consideră că problema transcendentului este în general o problemă imaginară și încearcă să demonstreze că este o problemă imaginară și pentru Platon Faptul că istoricii vorbesc cu încăpăţânare despre transcendent la Platon mărturiseşte doar "eterna incapacitate a minţilor dogmatice de a asimila punctul de vedere al criticii" (S) După ce a stabilit un punct de vedere comun asupra cauzelor neînțelegerii vechi a lui Platon, Natorp analizează apoi controversa lui Aristotel cu Platon pas cu pas Nu vom intra în detaliile acestei controverse, pentru că nu contribuie cu nimic esenţial la ceea ce a fost prezentat până acum Am spus deja că opera lui Natorp este interesantă ca încercare de a plasa cercetarea sa epistemologică în centrul operei filosofice a lui Platon Însă indiferent de aceasta, în opera lui Natorp, cu o mână harnică și atentă, se adună nu numai gânduri epistemologice clare, ci și obscure

ale lui Platon, nu se dezvăluie doar afirmațiile lui pozitive, ci și aluziile, tendințele sale Dacă nu suntem de acord cu Natorp în ansamblu, atunci nu putem ignora multe dintre interpretările lui, de exemplu Parmenide Pentru a aprecia, însă, opera lui Natorp în ansamblu, este necesar să scriem același comentariu grandios pentru a-l verifica pas cu pas Și această lucrare a lui Natorp este demnă nu doar pentru că este un comentariu sistematic remarcabil, ci și pentru că el, cu un profund instinct psihologic, caută unitate în personalitatea genială a lui Platon, căutând un centru în jurul căruia s-au grupat diversele sale aspirații și dezvoltată Oricât de reușite și spirituale au fost încercările făcute până acum, în ele gândurile epistemologice ale lui Platon nu au fost niciodată strâns legate de planurile sale creatoare Natorp a încercat să privească epistemologia lui Platon nu ca pe un derivat al metafizicii, eticii, religiei sale, ci ca un centru, nu numai filozofic, ci și creativ (să ne amintim, de exemplu, explicația influenței ideilor orfice asupra Platon) Știința istorică, desigur, îi este îndatorată lui Natorp deja pentru faptul că a devenit clar că era imposibil să ignorăm particularitatea Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA dezvoltarea logicii și epistemologiei platoniciene; dar cu greu se poate spune că încercarea lui Natorp, în ansamblu, poate fi recunoscută ca a căutat cu adevărat centrul creator al filosofiei lui Platon Nu vom intra în detalii, ci subliniem câteva considerații interesante exprimate de Gomperz în analiza sa asupra cărții lui Natorp (Arch f Gesch d Philos XI Band , Heft); cititorul va găsi acolo o critică plină de spirit a ideii de bază a lui Natorp că ideile lui Platon sunt metode La noi, vom evidenția câteva puncte care nu se potrivesc deloc cu punctul de vedere al lui Natorp > În primul rând, să subliniem ceea ce se poate numi teoria experienței suprasensibile După Platon, "a priori" sau, mai bine, cunoștințele neobținute din experiența senzorială sunt totuși cunoștințe experimentale: se bazează pe experiența suprasensibilă, a cărei reamintire creează cunoștințe "a priori" C-D) Windelband spune despre aceasta: "Platon arată o rigiditate deosebită a tuturor gândirii antice, care nu permitea conceptul de energie creatoare a conștiinței, ci dorea să vadă în orice cunoaștere doar o reproducere a ceva primit, găsit într-o formă finită Dacă conținutul unui concept este diferit de conținutul percepțiilor care îi corespund și nu este dat în ele, atunci el trebuie să fie dat și perceput de suflet într-un alt mod Zeller este mai vag cu privire la acest subiect "Cum ar trebui", scrie el, "să reprezentăm cunoașterea ideilor, ca intuitive sau discursive, directe sau mediocre, Platon nu spune despre acest lucru și, probabil, nici măcar o astfel de întrebare nu a apărut înaintea lui" Cu toate acestea, admite că "anschauende Phantasie", care a jucat un rol important în doctrina ideilor a lui Platon, a contribuit la condensarea ideilor în obiecte ideale, i e l-a adus involuntar pe Platon mai aproape de recunoaşterea experienţei suprasensibile În altă parte) Zeller se exprimă mai precaut Recunoscând că ideile sunt cunoscute în concepte, Zeller spune că nu urmează deloc acel Platon J) Platon, p Cf Fouillée Philosophie de Platon, I,) Philos, d Griech th II S Anm) Ibid S Anm ' ' * Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKY a vorbit despre contemplație nu în sensul propriu al cuvântului: "gândirea dialectică pentru Platon este în același timp contemplație spirituală, o înțelegere directă a realității)) Soluția întrebării despre sensul metafizic al ideii la Platon depinde și de soluția întrebării pe care am ridicat-o De fapt, dacă suntem de acord că Platon a gândit cunoașterea a priori ca rezultat al unei experiențe suprasensibile speciale, atunci nu poate

exista nicio ezitare în faptul că a recunoscut sfera realității superioare, care este obiectul acestei experiențe, a recunoscut transcendentul realitate *), existent cu adevărat Dacă Platon a recunoscut că în cunoașterea a priori spiritul nostru este determinat de natura sa logică (cum crede Natorp), dacă sistemul de concepte pure care determină cunoașterea empirică, el a considerat "pregăsit" în sufletul nostru și s-a limitat la aceasta (vezi Platos Ideenlehre S), atunci recunoașterea lumii transcendentale nu este legată logic de teoria "cunoașterii pure" Platon într-un asemenea caz ar putea fi, dar nu ar putea fi un metafizician, iar construcția lui Natorp, care reduce toate formulele cu colorare metafizică la expresii nereușite ale lui Platon, este logic admisibilă într-un astfel de caz În orice caz, este permis ca gândurile lui Platon să se dezvolte în direcția idealismului transcendental, al cărui sens psihologic este bine dezvăluit de Natorp, care spune că atenția sa principală este concentrată nu pe subiectul cunoașterii, ci pe procesul cunoașterii Toate acestea sunt permise, deși necesită justificare istorică, dacă Platon a văzut în conceptele pure doar o funcție a minții și este cu totul inacceptabil dacă apariția lor a fost gândită de Platon ca rezultat al unei experiențe speciale care presupune obiectul său Platon ar putea învăța că "ființa" este doar o "stare de gândire" sau, așa cum spun kantienii, este doar o categorie a minții noastre) dacă, aprofundat în procesul de cunoaștere, nu și-a pus nicio întrebare despre adevăratul esență) "Transcendental" îl înțelegem pretutindeni ca depășind limitele experienței senzoriale; despre transcendent în sensul de a depăși limitele conștiinței, desigur, Platon nu a vorbit niciodată și nimeni nu i-a atribuit asta) Așa interpretează Natorp conținutul lui Phaedo Vedeți mai multe despre asta mai sus Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA shchi realitatea, dacă el era interesat de cunoașterea adevărată, și nu de cunoașterea existenței cu adevărat; iar Platon nu s-a aflat în niciun caz pe linia idealismului transcendental, dacă toată atenția sa era îndreptată către realitatea care ne este dată în experiența teoretică, morală și estetică, dacă Platon nu s-a îndoit niciodată că există A fost r του δντος Oηρα (Phaed^ C) motivul creator al filozofiei lui Platon sau a fost doar o formulă figurativă propusă de gândurile epistemologice? Ni se pare că în acest caz nu pot exista două opinii Dacă Natorp subliniază că o atitudine serioasă față de imaginile platonice face de neînțeles din punct de vedere psihologic tonul și caracterul analizei din Fedon, Parmenide etc , atunci trebuie să subliniem că acea neatenție la problema realității, cu care se mândrește idealismul transcendental și pe care Natorp vrea să-l impună lui Platon, este complet incompatibil cu incomparabila sa gândire imaginativă Imaginile lui Platon trebuie să pălească, să-și piardă viața și să se decoloreze, pentru ca, după comentarii complexe și obscure, să se transforme în formulele pe care Natorp le extrage din ele În opinia sa, aspirațiile poetice ale lui Platon au interferat cu el; nu ar fi, totuși, mai bine să le recunoaștem ca parte integrantă a geniului lui Platon? La urma urmei, punctul de vedere al idealismului transcendental este atât de abstract, presupune o astfel de dezvoltare a conceptelor abstracte, încât Platon însuși ar fi trebuit să simtă cel mai bine pericolul limbajului figurat în prezentarea învățăturii sale, toată incomensurabilitatea imaginilor pline a realității, cu un punct de vedere care ignoră problema realității Într-adevăr, pentru acea extragere din imaginile de formule abstracte, pe care Natorp o face aproape la fiecare pas, este nevoie de un "organ" special, cu care grecii din vremea lui Platon erau cu greu înzestrați! Dar a scris

pentru ei Revenind la întrebarea pusă, evidențiem două puncte care vorbesc tranșant pentru faptul că Platon vedea în concepte rezultatul contemplației directe, pe care o preda) Windelband vorbește în mod caracteristic și sincer despre acest subiect, păstrând "modestia" tipică a idealismului transcendental în chestiuni de etică și religie Vezi Preludii Biblioteca "Runivers" c Zinkovski despre înțelegerea intuitivă a existentului, despre "percepția conceptelor" În apărarea acesteia vorbește, în primul rând, doctrina rememorării, care apare mai întâi la Meno alături de indicarea faptului cunoașterii a priori Este semnificativ faptul că într-un dialog atât de târziu precum Phaedo, în care, potrivit lui Natorp, sensul pur logic al doctrinei ideilor este deja clarificat cu deplină claritate, doctrina amintirii nu numai că nu este abandonată, ci, dimpotrivă , este interpretat în termeni atât de concreți, empirici, ai săi până la viața spirituală reală, încât este imposibil să vezi în el un lapsus accidental, o expresie nefericită Și chiar dacă acceptăm că doctrina amintirii a fost doar o "ipoteză de lucru" pentru Platon, cum ne conectăm cu interpretările lui Natorp acel moment de dăruire și pasivitate care este exprimat în termenul de "amintire"? Orice exprimare inadecvată a gândirii lui Platon nu ar fi trebuit să o distorsioneze; între timp, termenul de "amintire", care ne impune ideea că obiectul amintirii a fost odată perceput, adică a fost obiectul experienței și deci reprezintă o realitate care nu este determinată de subiectul experienței, ci, dimpotrivă, o determină - acest termen nu a făcut decât să denatureze gândirea lui Platon, dacă era așa cum o înfățișează Natorp În momentul în care înaintea ochilor lui Platon sclipeau perspectivele largi dezvăluite de doctrina sa asupra ideilor (Menon-Phaedrus), Platon nu s-a putut abține să caute imagini care exprimă, și nu distorsionează adevărul, pe care încă nu îl înțelesese în separarea lui logică Când doar un sentiment vag îi era ghid în noi perspective, acest sentiment nu putea decât să joace un rol esențial în selecția imaginilor Și dacă ceea ce a vrut să spună Platon în doctrina sa despre amintire nu este acoperit complet de el, atunci această imagine a exprimat ceva? Potrivit lui Natorp, doctrina rememorării vorbește doar despre originea cunoașterii din adâncurile conștiinței de sine (S) Dar Gândirea lui Platon aici este prea îngustă și, dacă este îmbinată cu ideea că "conceptele pure" sunt doar o funcție a minții, atunci este complet de neînțeles modul în care Platon ar putea introduce aici termenul "amintire" Dacă Platon s-a limitat la a indica faptul că cunoașterea nu este extrasă din experiența senzorială, atunci cum ar putea el să nu fie conștient că termenul) Caracteristicile cărții S N Trubetskoy Doctrina Logosului, p Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA "rememorarea" exprimă nu numai acest fapt, ci și faptul că cunoașterea a priori a fost cândva rezultatul percepției, a fost oare cunoaștere experiențială? Chiar dacă în Menon și Fedru Platon însuși a fost aproape de pericolul introducerii transcendentului în sistemul său, de ce a lăsat în Phaedo un termen atât de seducător, furnizându-i astfel de remarci psihologice care nu lasă îndoieli cu privire la sensul real al acestui termen? Nu se poate decât să fie de acord cu Zeller că Platon nu a făcut distincția între cunoașterea ideilor strict intuitivă și discursivă, dar nu se poate crede și că momentul intuiției nu a fost introdus în doctrina sa despre cunoașterea ideilor Acest moment nu putea fi exprimat clar nici măcar fără asta, din cauza faptului că cunoașterea ideilor era pentru Platon împreună cu acea cunoaștere a generalului: iată un nod pe care gândirea platoniciană nu l-a putut desface deloc Dar toate imaginile lui Platon, doctrina sa despre rememorare, nu sunt

explicabile din punct de vedere psihologic decât dacă momentul intuitiv al cunoașterii unei idei nu numai logic *), ci și psihologic a precedat procesul empiric al cunoașterii Gomperz spune pe bună dreptate cu această ocazie că doctrina rememorării nu a fost o consecință, nu rezultatul (după Natorp, nereușit) al doctrinei lui Platon, ci premisa ei *) Așadar, un neajuns grav al operei lui Natorp ar trebui considerat că ignoră momentul intuitiv din învățăturile lui Platon, ignoră conceptul de experiență suprasensibilă, pe care s-a bazat Platon) Semnificația filozofică a acestei laturi în învățăturile lui Platon constă în faptul că evidențiază prezența neîndoielnică a transcendentalului (în sensul suprasensibilului) la Platon Platon, care a recunoscut realitatea empirică ca fiind iluzorie, a predat despre realitatea suprasensibilă numai datorită certitudinii dogmatice inerente raționalismului său că adevărata cunoaștere este cunoașterea existenței cu adevărat) Problema corelației dintre ființă și gândire a fost decisă complet de Platon E Tak încearcă să interpreteze acest Natorp Vezi S și) miercuri Vezi și Zeller Ibid S Anni S) Acest punct este deosebit de bine analizat de Fouillée La philosophie de Platon TI *) Cp Zeller Ibid S - , Biblioteca "Runivers" V ZENKOV S KIY în spiritul epistemologiei grecești obișnuite (Tit V : λόγοι sunt similare cu ceea ce servesc ca interpretare; λόγοι despre ceea ce este constant, puternic și deschis minții, ar trebui să fie în mod natural constant); Platon considera imposibil să se separe analiza epistemologică de cea ontologică (vezi, de exemplu, Theaetetus), iar aceasta nu era rezultatul unei convingeri în identitatea ființei și gândirii, ci era cea mai dogmatică latură a raționalismului său Și în nimic nu se simte atât de clar dogmatismul lui Platon în această chestiune ca în apelul său liber la expresiile figurate, la ideile religioase, pline de prospețime și semnificație religioasă pentru epoca sa Oricine are măcar o privire asupra problemei realității în lumina idealismului transcendental nu și-ar fi putut forma imagini cu o asemenea libertate Potrivit lui Natorp, toate ideile religioase și mistice de care sunt pline dialogurile lui Platon sunt împărțite de el nu în latura lor filozofică, ci în latura lor psihologică, îi servesc ca façon de parler, fără a avea un sens profund, real Considerăm acest punct de vedere extrem de eronat Putem presupune că scriitorul se regăsește pe sine, cu gândurile sale cele mai bune și profunde, cu ajutorul unor astfel de expresii, astfel de cuvinte, care îl fac să fie înrudit cu gândirea vulgară "Gândul rostit este o minciună", suntem gata să fim de acord cu aceasta, văzând în aceasta motivul principal al inacceptabilității literalismului filologic Dar aceeași filologie ne învață să explicăm gândirea în toate contextele ei, pornind de la principiul incontestabil că aleatorietatea, vagul expresiilor individuale se corectează printr-un ton general, un sens general Platon aparține numărului celor mai transparenți în ceea ce privește modul de a scrie filosofi și nu se poate presupune că, alegând o expresie nepotrivită gândirii sale "(de exemplu, ανάμνησις), nu ar fi lămurit în întreg textul, în tot cursul raţionamentului, gândul simplu că el înţelege prin reamintire nu amintirea reală, ci doar caracterul general al nederivarii unor cunoştinţe din experienţa senzorială Dacă, totuși, Platon este înțeles așa cum îl interpretează Natorp, atunci trebuie să admitem că nu a existat niciodată un scriitor mai nereușit [decât Platon Cu adevărat, limba lui Platon este dușmanul lui Imaginile trăiesc cu el în plinătatea vieții sale artistice; ele pătrund în conștiință, ne poartă în lumea de dincolo de ceruri, Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA dar tot conținutul

extrem de artistic al dialogului este doar o ispită Timp de două secole, imaginile lui Platon au pus stăpânire pe cititor - înseamnă asta că Fedro, Pir este o adevărată operă de artă? În acest caz, trebuie să admitem că Platon fie nu a înțeles ce a scris, nu a simțit poezia a ceea ce a creat și, prin urmare, nu a văzut "pericolul", fie a fost conștient că își induce în eroare cititorul și a făcut-o intenționat Istoricul care l-a citit pe Platon așa cum l-a citit Natorp nu are dreptul să facă niciuna dintre aceste presupuneri, ofensatoare pentru Platon Platon ar putea depăși granițele gândirii stricte, desenând o imagine artistică care l-a introdus în gândurile sale, dar de la libertatea poetică la distorsiune, acest pas este atât de mare încât nu poate fi explicat printr-o "prejudecată față de psihologism" Natorp nu a ţinut deloc în seamă de concreteţea gândirii lui Pla-| tonuri În Platon poetul nu este îl împiedică pe filosof; Inspirația poetică a fost unul dintre izvoarele operei sale, motiv pentru care recurge atât de ușor la forma mitologică De remarcat că după cel mai popular punct de vedere asupra semnificației învelișului mitologic pe care Platon o dă gândurilor sale, apare acolo unde Platon "nu vrea sau nu poate să-și dezvolte gândurile în concepte" *) Forma mitologică, spune Zeller, este uneori o nevoie directă pentru Platon Toate aceste interpretări sunt corecte, dar insuficiente: ele explică perfect de ce Platon nu recurge întotdeauna la concepte pentru a-și exprima gândurile, dar nu explică de ce învelișul mitologic al vorbirii este în așa armonie cu întreaga structură a gândurilor lui Platon, ele fac nu explică acea seriozitate cu adevărat poetică cu care vorbeşte Platon în miturile sale Nu trebuie să-l smulgem pe Platon din atmosfera mentală pe care o respira, nu trebuie să uităm că tendința de gândire abstractă nu a înlocuit poezia imaginilor în el Miturile lui Platon nu sunt o formă de gândire învechită, ci totuși un mod viu, în interior apropiat de Platon de gândire concretă *) Nici cititorul, nici, în consecință, *) Vezi Windelband Est alt phil Pagină Zeller Ibid S) miercuri remarci interesante pe acest subiect în articolul citat Co-hen'a S Vezi şi Windelband Platon Pagină - Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKI Platon însuși nu simte nicio stingherie în trecerea de la concepte la imagini, iar acest lucru decurge din faptul că cele mai abstracte concepte au fost gândite concret de Platon Poate nicăieri această combinație de concretețe a gândirii cu analiza abstractă nu este atât de tipică ca la Parmenide, unde, de exemplu, cel, luat în sine, este înfățișat ca ceva concret Imaginile lui Platon nu sunt scheme ad-hoc inventate - ar fi atunci plictisitoare, leneșe și superficiale; adevărată inspirație artistică și filozofică scânteie în ei Prin urmare, Rohde are perfectă dreptate când, bazându-se pe alte date, îl recunoaște pe Platon drept un adevărat poet religios, și îl numește cu succes și Windelband "primul teolog") Platon a fost într-adevăr o natură versatilă, combinând armonios aspirațiile etice, religioase și științifice - iar "Sărbătoarea", de exemplu, este un studiu de filozofie religioasă și un tratat de etică profundă și o lucrare filozofică strălucită În istoria filozofiei religiei, Platon ocupă un loc nu mai puțin mare decât în istoria științei, iar această combinație de diverse aspirații nu a fost mecanică pentru el, ci a avut un sprijin intim în profunzimile spirituale, în natura creativității Având în vedere toate acestea, putem spune: Natorp a comis un păcat grav în raport cu adevăratul Platon, decolorându-și și ofilindu-și gândul figurat El a privit toate locurile mitologice din Platon, ca la "greșelile" lui Platon, ca la metafore care acoperă esența gândirii sale de la cei neinițiați și, odată pornit pe această cale alunecoasă, nejustificată din punct de

vedere istoric, Natorp nu a putut să se încadreze în tabloul său trăsătura cea mai profundă și intimă a personalității filosofice a lui Platon, aceea του cvcoç δηρας, care îl face să gândească mereu metafizic Păcatul filologic a fost cel care i-a permis lui Natorp să-l transforme pe Platon în Kant grecesc, închis în fața lui sensul metafizic al învățăturilor lui Platon Precaritatea designului lui Natorp nu afectează nimic - cu o asemenea evidență / ca în explicarea motivelor vechiului) Rohde Psiho B II S -) Windelband Platon, p Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA neînțelegerea lui Platon; acesta este cu adevărat călcâiul lui Ahile Cu intuiția unui istoric profund, Natorp și-a dat seama că neînțelegerea lui Platon, dacă a existat, sugerează motive generale, adânc înrădăcinate pentru aceasta De aceea pentru el neînțelegerea lui Platon nu este atât o problemă istorică și culturală, cât una psihologică; după cum ne amintim, el decide să arunce un reproș de "mentalitate dogmatică" nu numai lui Aristotel, ci și tuturor istoricilor care au urmat Acest reproș este prea grav pentru a-l arunca fără niciun motiv și, desigur, Natorp le are: tonul său militant se explică prin credința în infailibilitatea propriului punct de vedere, credința în adevărul sistemului idealismului transcendental Natorp dorește cu îndrăzneală să conecteze soarta interpretării sale cu soarta acestui punct de vedere, de parcă ar vrea să pună o dilemă: fie are dreptate în înțelegerea lui Platon, și atunci aceasta dovedește validitatea punctului său neo-kantian de vedere, sau greșește în primul și greșește apoi în al doilea? Probabil că cititorii au observat toată artificialitatea terminologiei lui Natorp în caracterizarea sa a dogmatismului și criticii Dar să lăsăm argumentul despre cuvinte și să intrăm în esența problemei Dacă dogmatismul pornește întotdeauna din faptul că obiectul i se dă și din această cauză este condamnat fatal să nu înțeleagă punctul de vedere critic *), atunci este complet liber de "iluzia naturală" (S) , din momentul criticii date, așa cum o construiește Natorp? Desigur că nu! Acest lucru este recunoscut chiar de Natorp, deși el pune cuvântul "dare" între ghilimele (vezi S;;); pentru el însă "darea" conceptelor de bază este în acelaşi timp o "stare de gândire" În aceasta constă, desigur, originalitatea: a idealismului transcendental, pe care el îl recunoaște ca fiind datitatea funcțiilor de bază ale cunoașterii, originalitatea lor logică și nederivabilitatea ca punct de plecare al sistemului său, adică lasa in urma lor sensul doar ca functii ale mintii · Subliniind aceasta din urma, Natorp spune in mod constant ca fiinta pura este "cere" de gandirea noastra Întrucât rațiunea este "sursa" ființei pure, Aristotel, potrivit lui Natorp, a fost chiar condamnat să nu-l înțeleagă pe Platon în "fiecare caz separat" (S) Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKI în măsura în care trebuie să i se acorde o funcție activă în "crearea" conținutului său, în măsura în care gândirea ajunge inevitabil la doctrina subiectului, a rațiunii absolute, a "conștiinței generice", a "eului epistemologic" etc Toate acestea nu ne duc dincolo de idealismul transcendental, toate acestea sunt un sistem de gândire extrem de clar și, în mod pozitiv, ar trebui să fim surprinși dacă istoricii cu încăpățânare nu le observă la Platon Chiar dacă mințile "dogmatice" se află sub hipnoza ființei empirice, "date" și în acest sens obiecte "independente" față de subiectul empiric, nu pot ele într-adevăr să conțină gândul că "dată" în gândirea pură ființa "se bazează pe minte" în sine? Ne putem aștepta ca mințile dogmatice să facă aceeași greșeală asupra căreia Kant avertizează în dialectica sa transcendentală - confuzia dintre subiectul epistemologic și empiric; ne putem aştepta la "greşeala" pe

care a făcut-o Plotin când a transformat "ideile" lui Platon în gândurile Divinului, poziţiile subiectului metafizic Dar dacă "dăruirea" ființei pure se bazează pe funcția activă a rațiunii, atunci transformarea acestei ființe puse de rațiune în cea mai înaltă realitate trebuie atribuită nu unui cadru dogmatic, ci unei simple neatenții Într-un cuvânt, dacă ființa pură este dată după Platon ca o "poziție" a gândirii, atunci apariția unei înțelegeri eronate a idealismului lui Platon este inexplicabilă Este caracteristic, de altfel, că de partea înțelegerii metafizice a ideilor lui Platon se află un cercetător atât de independent precum Windelband, cel mai pur reprezentant al neokantianismului Natorp este însă conștient de faptul că "dăruirea" ființei pure, de care Platon a ținut cont, este altceva decât "poziția" rațiunii În două locuri (S și) Natorp caracterizează obiectele pure ale gândirii drept "pregăsite"; aici (S) el dă o asemenea interpretare a termenului "Erzeu-gen" încât "crearea" de către minte a obiectelor pure ale gândirii coincide complet cu "preprezenţa lor" Este, desigur, clar pentru cititor că acest nou concept duce complet dincolo de limitele idealismului transcendental "Anticipatul", deși intră în sistemul minții, nu poate, prin însăși natura sa, să fie recunoscut ca o funcție activă a minții; sursa sa nu poate fi recunoscută ca orice supra-individ Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA subiect, minte universală Se poate fie pur și simplu să se oprească asupra constatării ființei pure "pregăsite", fără a întreba despre sursa ei, fie să recunoască "pregăsită" ca rezultat al unei experiențe suprasensibile speciale Acest lucru este determinat de acea, ca să spunem așa, pasivitatea minții față de ființa pură, pe care o pornim cu termenul "pregăsit" Platon s-a oprit la cel de-al doilea punct de vedere, iar cursul gândurilor sale este surprinzător de clar chiar și la Meno: avem cunoștințe care nu sunt împrumutate din experiența senzorială, ceea ce înseamnă că este împrumutată din experiența suprasensibilă Platon, parcă, nu simțea nici măcar posibilitatea de a se opri pur și simplu la constatarea cunoștințelor insensibile, fără a se întreba despre sursa ei; și întrucât conceptul clar de individualitate este în general străin de filozofia sa , întrucât atenția sa nu a fost deloc îndreptată către partea prezentată de Plotin în doctrina subiectului metafizic, de Kant în doctrina subiectului epistemologic, el ar putea caută doar sursa cunoașterii insensibile într-o experiență specială, suprasensibilă Această dezvoltare unilaterală a atenției filozofice a lui Platon *) poate fi explicată exclusiv prin faptul că ideea de realitate suprasensibilă, de experiență suprasensibilă nu a fost o concluzie, ci o premisă a învățăturii sale) Abia atunci sunt de înțeles, de exemplu, contradicțiile din învățătura lui Platon despre Dumnezeu), vagitatea învățăturii sale despre individualitate, ceea ce i-a dat lui Teichmüller motive să afirme că Platon nici măcar nu s-a gândit să predea despre nemurirea individuală Teichmüller, care prin critica sa a relevat contradicții în sistemul de gândire al lui Platon, a arătat doar că doctrina individualității este plină de ambiguitate și necugetare, că este de înțeles doar dacă premisa lui Platon ar fi idei religioase despre preexistența sufletului) mier Zeller Ibid S) "Într-un mod ciudat", notează Prince S N Trubetskoy (Doctrina Logosului, p), nu găsim la Platon o doctrină definită despre vreun subiect de idei, despre o minte absolută cuprinzătoare, ca sursă sau cauză a acestora) miercuri Zeller Ibid- S $, Rohde Psiho II S - , , fi) Cp Zeller Ibid S) Cp Zeller Ibid S - Anm Biblioteca "Runivers" B ZZNKOVSKY Doar intuiționismul lui Platon, doctrina capacității de a asimila direct cea

mai înaltă realitate, ne explică logica interioară a creativității lui Platon, dezvăluie originalitatea învățăturii sale, că cunoașterea ideilor era pentru el cunoașterea generalului și, împreună cu asta, s-a bazat pe un moment intuitiv, reprezentat empiric printr-un fel de "remembering" Atenția filozofică a lui Platon, care nu avea îndoieli cu privire la posibilitatea unei adevărate cunoașteri și o considera fezabilă datorită capacității noastre de a cunoaște insensibilul, a fost îndreptată spre analiza acestei capacități în latura ei obiectivă, și nu subiectivă Platon a dezvoltat așadar doctrina unui obiect suprasensibil fără a atinge problema subiectului (metafizic sau epistemologic) al cunoașterii adevărate; despre el se poate spune că era interesat nu atât de procesul de cunoaștere, cât de subiectul acestuia, adică de terminologia lui Natorp, nu gândea critic, ci dogmatic Dacă Platon ar fi un critic în sensul lui Natorp, fie ar indica clar că sarcinile filozofiei se limitează la afirmarea "pregăsită" și rolul său în cunoaștere, fie ar dezvolta doctrina minții universale ca sursă din acest pre-găsit Absența ambelor și recurgerea constantă la conținutul obiectiv al "pregăsitului", însăși terminologia (είδος, ?δέα etc), toate acestea pot fi explicate doar din ipoteza că sursa "pregăsitului" găsit" Platon a fost desenat în lumina ideilor sale religioase, adică -e ca o experiență suprasenzorială Fără această presupunere, Platon este de neînțeles Conceptul lui Natorp de dogmatism și critică nu ne explică nici transformarea idealismului transcendental al lui Platon într-un sistem metafizic de către istoricii săi, nici dezvoltarea internă a lui Platon însuși Dacă Platon a fost un critic "de la început până la sfârșit", atunci consistența psihologică a structurii gândirii sale cu ceața cu care s-a învăluit pe sine și pe cititorii săi grație gândirii imaginative este complet de neînțeles; este de neînțeles cum perspectivele criticii nu au dispărut în fața privirii lui Platon pe calea care duce la clarificarea momentului intuitiv în cunoaștere, la recunoașterea "dogmatică" a celei mai înalte realități Atunci când interpretăm Natorp în Platon, trebuie să presupunem ceva filosofic profund Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA dramă, o luptă ascunsă a motivelor contradictorii, fără de care nici dezvoltarea operei lui Platon, nici rătăcirile sale ale istoricului, nici Platon, nici platonismul nu sunt inexplicabile S-ar mai putea indica câteva puncte din învățătura lui Platon care îl apropie de Auffassuiig der Erkenntniss abstractiv, i e face din el un dogmatist; s-ar putea indica o serie de momente "critice" din învățăturile lui Platon, pe deplin asimilate de istoricii săi "gândind dogmatic" Nu vom intra în detalii, ci doar vom atrage atenția cititorului asupra apropierea intrinsecă a "dogmatismului" și a "criticii" în interpretarea lui Natorp, ceea ce face ca aceste concepte să fie complet nepotrivite scopului pe care sunt destinate să-l servească Potrivit lui Natorp, dogmatismul și critica diferă în ceea ce privește modul în care privesc sarcinile cunoașterii, modul în care se raportează la subiectul acesteia Este această diferență rezultatul sau baza celor două direcții ale filosofiei? Dacă critica și dogmatismul sunt două răspunsuri diferite la întrebarea de bază a teoriei cunoașterii, atunci de ce mințile dogmatice sunt incapabile să înțeleagă adevărul criticii? Acest lucru este posibil doar dacă dogmatismul are rădăcini în însăși psihologia minții, nefiind rezultatul, ci temeiul creativității filosofice, dacă se abate de la critică în acele profunzimi în care analiza și claritatea sunt încă imposibile Într-un cuvânt, dacă dogmatismul este caracterizat de "o eternă incapacitate de a înțelege punctul de vedere critic", atunci

aceasta nu poate rezulta decât din psihologia minții dogmatice și critice, și nu din eroarea rezultatelor gândirii: eliminarea eroarea ar putea în acest din urmă caz să ucidă dogmatismul pentru totdeauna Așa arată Natorp când reduce diferența dintre dogmatism și critică la diferența dintre două atenții cognitive: dogmatismul este mai interesat de scopurile cunoașterii, critica în chiar procesul ei Această caracterizare este foarte reușită, dar, din păcate, vorbește împotriva lui Natorp: este destul de clar că critica nu este capabilă să înțeleagă sistemele dogmatice *), decât invers Cel care îndreaptă atenția către scopurile cunoașterii, nu poartă în natura atenției sale niciun obstacol în calea înțelegerii căii cunoașterii, deoarece această cale este determinată de scopul său și, invers,) Luăm aceste cuvinte în sensul pe care le dă Natorp Biblioteca "Runivers" V ZENKOVSKI cei care sunt adânci în analiza căii cunoașterii pot ignora și chiar să nu înțeleagă scopul general al cunoașterii În legătură cu aceasta, nu merită faptul semnificativ că fiecare sistem metafizic construiește cutare sau cutare "teorie a cunoașterii", dar nu toate punctele de vedere epistemologice duc la metafizică? Mai departe, este permis să ne întrebăm care este valoarea criticii, dacă esența ei stă doar într-o direcție diferită a atenției cognitive, în alegerea altor premise? Pentru toată lumea, diferența esențială dintre critica bazată pe premise dovedite și dogmatism, care permite presupuneri neverificate, este clară, dar critica lui Natorpov în esența sa nu este cu nimic mai presus decât dogmatismul În cele din urmă, se exclud reciproc, așa cum este în înțelegerea obișnuită și cum este cerut aceasta de principiul elementar al diviziunii logice? Într-adevăr, chiar și pentru critică, experiența propune ceva "dat", deși "imediat"; categoria "dăruire" este inclusă în mod egal în ambele sensuri Toată diferența dintre dogmatism și critică nu se rezumă oare la faptul că în prima, abstractizarea joacă un rol mai mare, ceea ce nu are sens pentru a doua; dar este de la sine înțeles că acest semn nu are nicio legătură cu atenția anterior indicată a dogmatismului la obiectul de cunoaștere "dat"; Pe de altă parte, atenția acordată procesului de cunoaștere exclude abstracția din mijloacele de cunoaștere? Să spunem, în sfârșit, diferența dintre critică și dogmatism nu constă în faptul că prima recunoaște "obiectele" ca construcții ale minții, în timp ce cea din urmă recunoaște realitatea lor independentă? Dar este atunci tertium non datur, este imposibil punctul de vedere (reprezentat ca, în opinia noastră, de Platon, de orice raționalism dogmatic în general) că "obiectele" există "independent" și pot fi cunoscute rațional, adică poate fi "construit" deductiv? Nu ne propunem să analizăm punctul de vedere personal al lui Natorp și am vrut doar să arătăm că, după ce a pus tranșant problema neînțelegerii seculare a lui Platon în cazul corectitudinii interpretării sale, el nu a rezolvat-o Însăși caracterizarea criticii în Natorp însumează câteva dintre caracteristicile sale, dar nu le ridică la esența sa și a fost creată de Natorp, evident, doar pentru a se potrivi pe Platon cu caracterizarea sa Biblioteca "Runivers" PLATON ÎN INTERPRETAREA LUI P NATORPA Având în vedere că Natorp nu l-a înțeles pe Platon, nu putem decât să apreciem în opera sa o încercare talentată de a verifica sistematic interpretarea obișnuită a lui Platon Din această cauză, opera lui Natorp merită cea mai vie atenție, merită să fie supusă unei discuții sistematice Epistemologia lui Platon nu a fost niciodată supusă unei analize atât de atente și chibzuite, iar aceasta este marea valoare a operei lui Natorp Poate servi ca o bună introducere în studiul lui Platon, deoarece ridică o serie de întrebări serioase; el

prezintă cu o claritate deosebită sarcinile unei astfel de înțelegeri a lui Platon, în care ar fi puse în legătură diverse aspecte ale operei sale Fără a împărtăși punctul de vedere principal al lui Natorp, cititorii îi vor fi totuși foarte recunoscători pentru opera sa originală concepută și executată cu o pricepere rară Lucrarea lui Natorp este însoțită de un Ñamen-uhd Sachregister remarcabil de complet, pe care îl recomandăm tuturor celor care îl studiază pe Platon V Zenkovsky Întrebări de filosofie, carte * Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Recenzie de cărți Soziologie Untersuehungen ùber die Formen der Vergesell-sehaftung Von Georg Simmel Leipzig, Nu este nevoie să extindem ce interes natural trezește apariția acestei cărți Printre sociologii moderni, Georg Simmel ocupă un loc extrem de distins și destul de ciudat El a depășit cu bucurie cele două pericole principale care se află în calea unui cercetător în această ramură a cunoașterii în general atât de dificilă din punct de vedere metodologic și, ca să spunem așa, delicată Prima constă într-un monism abstract, schematic, în care versatilitatea strălucitoare a realității sociale dispare fără speranță Putem recunoaște drept puternice în sens filozofic scuzele pentru un asemenea monism; dar când principiul monist trece de la a fi formal la a fi material, el echivalează invariabil cu întinderea materialului sociologic pe un pat procrust Un alt pericol este eclectismul lipsit de caracter, care degenerează atât de ușor în locuri comune plictisitoare Nimeni nu-i poate reproșa lui Simmel nici schiță, nici banalitate; nimeni nu-i va nega receptivitatea profundă la toate nuanțele mediului social, subtilitatea analizei psihologice, prospețimea și bogăția sintezei și, în sfârșit, adecvarea aproape artistică a conținutului și a formei Aceste calități se manifestă în "Probleme ale filosofiei istoriei", și în "Filosofia banilor", și în "Diferențierea socială", și în monografii despre Kant, Schopenhauer, Nietzsche Cititorul va găsi toate aceste calități în paginile Sociologiei Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE Punctul de plecare al acestei sociologie este recunoașterea faptului că se deosebește de alte discipline umanitare (în sensul cel mai larg al cuvântului) nu într-un subiect special, ci într-un mod special de a considera acest subiect, central pentru ea este conceptul de societate, pe care trebuie să o ia în sens strict formal: ca ansamblu de interacțiuni între oameni născuți din cele mai diverse, cele mai elementare și complexe, stând în pragul vieții animale și reprezentând rodul întregii dezvoltări a naturii umane, a stărilor psihice Întrebarea "cum este posibilă societatea" amintește de întrebarea kantiană "cum este posibilă natura"; dar are o semnificație metodologică diferită, datorită faptului că aici, pe lângă formele a priori ale spiritului nostru de cunoaștere, prezența la alți subiecți a acelorași premise necondiționate ale "Eului" lor, pe care le recunoaștem în noi înșine ( ) S) Într-un cuvânt, în pragul sociologiei se află problema animației altcuiva Studiul sociologiei trebuie îndreptat înainte de toate către cele mai simple stări, către formele sociale in statu nascenti, nu în sensul manifestărilor primitive care eluda cercetării istorice, ci în sensul acelor relații microscopico-moleculare între oameni care apar zilnic, din care în sfârșit În cele din urmă, sunt rezumate toate momentele majore din viața societății Aici, este dată o legătură inextricabilă între psihologie și sociologie, care poate fi ascunsă de aparatul tehnic complicat al relațiilor sociale Dintre aceste relații, Simmel le ia în primul rând pe cele care sunt legate de proprietățile cantitative ale grupurilor umane - cu dimensiunile lor mai mari sau mai mici, cu posibilitatea ca acestea să găsească anumite

caracteristici numerice (de exemplu, sensul sociologic al lui duobus liti-gantibus) , tertius gaudet) Aici, de interes deosebit este selecția psihologică a ideilor care se realizează diferit între grupuri de numere diferite În continuare, sunt luate în considerare toate tipurile de subordonare socială - trăsături asociate cu dominația unei persoane sau a unui grup de oameni sau cu dominația unui principiu abstract, precum și trecerea de la un subordonat Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE negarea personalității față de supunerea de norme obiective Aici Simmel ajunge la datele binecunoscute, permițând să se caute un corector împotriva dominației principiilor coercitive nu în negația lor anarhistă, ci în combinația lor oportună (S) Capitolul de controverse tratează una dintre cele mai generale întrebări din sociologie: ce loc ocupă printre alte energii sociale tot felul de forme respingătoare? Armonia absolută, ca și comuniunea sfinților din Paradisul lui Dante, este la fel de mult o negație a vieții sociale, precum este o vrăjmășie absolută anihilătoare Ambele principii sunt în mod necesar inerente; singura întrebare este în ce proporție sunt amestecate Aici merită o atenție deosebită paginile strălucitoare dedicate "luptei indirecte" - concurență (S) Mai puțin originală, deși ilustrată cu exemple foarte interesante, este analiza efectului de consolidare pe care nevoia de a lupta îl are asupra unui grup social În tehnica luptei, un capitol special este dedicat "misterului", adică ascunderea de către un grup de altul a aspectelor cunoscute ale VIEȚII sale Deosebit de importante din acest punct de vedere sunt societățile secrete - forma în care forțele sociale cele mai viabile și în curs de dezvoltare, cărora le aparține viitorul, sunt uneori îmbrăcate, alteori pe moarte și condamnate irevocabil de istorie (S) Alături de lupta grupurilor se află acele relații reciproce complexe acțiuni care se bazează pe încrucișare - pe apartenența acelorași indivizi la grupuri diferite Efortul grupurilor de a-și îmbrățișa complet membrii și de a se elibera de această influență încrucișată creează o tehnică deosebită: iată, de exemplu, celibatul, așa cum îl găsim în Biserica Catolică, unul dintre cele mai puternice mijloace prin care un grup poate folosi toate energia spirituală a membrilor săi Aici trecem la o întrebare mai generală despre autoconservarea grupurilor sociale, care se exprimă în primul rând în păstrarea unității acesteia (pe baza teritorială, ereditară sau succesiune de funcții); condițiile organizatorice (formarea unor organe stabile și durabile într-un grup dat) și condițiile de natură internă (sensul moralității și dreptului, locul acordat individului etc) servesc acestui scop În general, aceste interese Biblioteca "Runivers" recenzie de carte imobilitatea completă (conservatorismul guvernelor aristocratice) și elasticitatea extremă pot de asemenea să corespundă Conformitatea sociologică de un tip sau altul este în strânsă legătură cu structura grupului, cu diferențierea părților sale și cu gradul de trecere dintre aceste părți Pe de altă parte, în scopul autoconservării, condițiile spațiale ale vieții grupului sunt foarte esențiale Chiar dacă se află în poziția unei mici minorități, în unele cazuri se poate apăra împotriva condițiilor ostile prin dispersie, în altele prin concentrare Un loc aparte îl ocupă grupurile rătăcitoare cu solidaritatea lor internă specifică, precum și grupurile care se îndreaptă către o grupare teritorială Ultimul capitol este consacrat chestiunii extinderii grupurilor și formării individualității (S) Aici, orice mediu social poate fi considerat sub un dublu aspect: cât de mult favorizează diferențierea grupurilor și cât în acestea din urmă favorizează diferențierea membrilor acestora Cu toată diversitatea empirică, se poate crede că proporția ceteris

paribus a elementului individual și social din comunitate este o valoare constantă De aici și relația particulară dintre individualism și cosmopolitism, care cresc ambele pe terenul dezintegrarii unității originare de grup strict păzite - un fel de relație, în sens sociologic, atât "aproape", cât și "departe" Ambele pot da naștere tăgăduirii individuale de sine, care dispare în stadii intermediare (S) Una dintre expresiile sociologice ale acestei căi de mijloc între aproape și departe, între tendința de a transfera centrul de greutate în viața individualismului sau la viața întregului, este aristocrație Simmel însă, după ce a arătat toată varietatea de aplicații ale acestor categorii sociologice, individuale și sociale, avertizează, ca să spunem așa, împotriva ipostazei lor În cele din urmă, atât individul, cât și societatea sunt doar concepte auxiliare, metodologice, care ne permit să comparăm clar fenomenele Ele ar putea fi comparate cu atributele lui Spinoza de extindere și gândire - una eademque res, sed duobus modis expressa Al treilea concept metodologic principal pe care îl folosește sociologul este "uman Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE oferă, ca să spunem așa, un punct de vedere independent din care examinăm realitatea istorică Cele de mai sus oferă o idee despre conținutul noii lucrări a lui Simmel, dar ideea este departe de a fi completă În primul rând, pe toată lungimea cărții, cititorul întâlnește o serie întreagă de excursii strălucitoare care întrerup, ca să spunem așa, dezvoltarea generală a gândirii: acestea sunt adevărate "încercări" independente (de exemplu, excursii despre lux, scrise) comunicare, despre aristocrație, despre funcțiile ereditare, despre străini, despre loialitate și recunoștință, despre psihologia socială, despre semnificația sociologică a organelor de simț etc) Mai mult, aici este necesar să omitem tot cel mai bogat material de exemple prin care fiecare situație este ilustrată Și, în cele din urmă, Simmel a împrăștiat o serie întreagă de, ca să spunem așa, indicii din care ryh fiecare ar putea servi ca subiect de analiză sociologică în stilul său Dar, alături de toate acestea, care asigură un loc binemeritat în literatura modernă noii cărți a sociologului berlinez, este imposibil să nu recunoaștem una dintre trăsăturile acesteia, care dintr-un punct de vedere mai pedant poate părea un dezavantaj "Sociologia" lui până la urmă nu reprezintă nicio unitate, ceva asemănător unui sistem Simmel se gândea cel mai puţin la toate la armonia exterioară; Yun nu a ezitat între capitolele despre încrucișarea socială și autoconservarea grupurilor să insereze un capitol complet introductiv despre "sărăcia" El își dezvoltă subiectele și își distribuie materialul într-un fel impresionist, iar acest impresionism asupra unui cititor neobișnuit poate impresiona un anumit manierism Să fim corecți: în economia științifică generală, aceste exemple fragmentare de gândire sociologică, aceste lecții ale metodei sociologice, răspund unor nevoi mult mai vitale decât sistemele cu cea mai ireproșabilă arhitectură de la Kotlyarevsky Studii de filozofie morală din secolul al XIX-lea Tradus din franceză sub redacția lui N Solovyov și I Lindemann M , Colecția propusă constă dintr-o serie de articole care prezintă punctele de vedere morale ale unor gânditori pozitiviști Biblioteca "Runivers" RECENZIE, CARTE Tovarăș secolul al XIX-lea, în principal francez Colecția se deschide cu articolul dlui Belo "Principii ale moralității pozitiviste și conștiinței moderne", introducând filosofia morală a lui Comte în relația sa cu conștiința democratică modernă Acest articol, subliniind în mod adecvat că moralitatea pentru Comte a fost rațiunea de a fi a întregii sale filozofii, oferă o expunere excelentă a principiilor de bază: autonomia și unitatea omenirii,

doctrina altruismului și - cel mai bun loc în articol -iluminarea relației dintre individ și umanitate în sensul înălțării, refacerii individului de către umanitate Neajunsurile articolului pot fi puse pe seama ignoranței comparative a învățăturilor lui Comte despre progres și metoda subiectivă Următorul articol al domnului Darlu, "Moralitatea lui Renouvier", care caracterizează etica lui Renouvier ca fiind individualistă și autonomă, prezintă, ca puncte principale, teoria justiției a lui Renouvier și înțelegerea lui a sarcinilor moralității aplicate, precum și a lui economic și juridic vederi Printre problemele articolului se numără nemenționarea principiului principal pentru Renouvier - primatul practicii și înțelegerea sa extrem de interesantă a legii morale nu ca postulat, ci ca fapt De mare valoare în etica lui Renouvier este și critica sa remarcabilă a evoluționismului Articolul celebrului economist C Gide despre "moralitatea lui Bastiat" este o încercare foarte îndrăzneață de a arăta acordul dintre opiniile autorului "Les Harmonies économiques" și idealurile moderne (cooperarea liberă) Este clar că autorul reușește această încercare după foarte, foarte multe rezerve și amendamente la morala lui Bastiat Articolul domnului Berne despre "morala lui Proudhon" este o expunere detaliată a doctrinei dreptății acestui gânditor Un articol original, dar oarecum dogmatic și unilateral este scris de domnul Landry despre Karl Marx și etica sa ca pozitivist și posibilist în sensul respingerii moralității idealiste absolute Articolul domnului Allier "Moralul și politica lui Renan" prezintă în detaliu evoluția spirituală a lui Renan Defectul său este o reprezentare palidă a punctelor principale din viziunea lui Renan asupra lumii asupra perioadei sceptice; evident, autorul presupune că acestea sunt destul de cunoscute Genial articol de Lichtenberger despre Nietzsche Ultimul articol al lui Brenswick despre Maeterlinck oferă o imagine foarte potrivită despre Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE consecvența în dezvoltarea ideii acestui mistic pozitivist În general, dacă ne amintim că această carte este studii și, prin urmare, nu urmărește să ofere nimic sistematic, atunci putem recunoaște că este o colecție de articole reușite, interesante, deși uneori scrise fluent Pe lângă introducerea cititorului rus în multe teorii obscure, oferă și o acoperire originală a învățăturilor deja populare Deficiența generală a articolelor (cu excepția articolelor despre Proudhon, Marx, Nietzsche și Maeterlinck) este o tendință excesiv de violentă de a prezenta acești gânditori ca fiind democratici: aceasta duce la unilateralitatea și modernizarea portretizării lor, încălcând astfel regula de bază a istoricului cercetare filozofică - simțirea personalității filosofului studiat de istoric; aici, mai degrabă, se întâmplă contrariul: și anume, adaptarea punctelor de vedere ale filosofului expus la opiniile istoricului său Este puțin probabil ca ideea principală a articolelor - legătura acestor moraliști cu democrația modernă - să beneficieze de o asemenea simplitate și grabă în a o fundamenta p Blonsky Karl Groos Jocuri cu animale A doua ediție revizuită Jena, În prefața cărții menționate mai sus, Groos remarcă destul de amănunțit că "autorul psihologiei jocurilor cu animale ar trebui să aibă într-adevăr nu două, ci mai multe suflete Deținând o pregătire generală preliminară psihologică, fiziologică și biologică, ar trebui să combine experiența unui călător în jurul lumii cu cunoștințele directorului unei grădini zoologice și amintirile unui pădurar adevărat Aceasta este într-adevăr o asemenea versatilitate pe care "nu se poate cere de la un muritor obișnuit" Meritul mai mare trebuie recunoscut autorului, care, ocupând funcția oficială de profesor de filozofie, dezvăluie în cartea sa atât

cunoașterea temeinică a vieții animale și observarea subtilă, cât și capacitatea de a pune fenomenele în legătură reciprocă Cartea lui Groos este împărțită în cinci secțiuni În primul capitol se ocupă de explicația general acceptată a jocului, Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE în virtutea căreia este o expresie a "un exces de forţă" Această teorie fiziologică ("debordarea energiei") își datorează dezvoltarea și răspândirea lui Herbert Spencer, dar, așa cum arată Groos, ea a fost stabilită în principiu încă din de celebrul Schiller în scrisorile sale "Despre educația estetică a omului" "Animalul lucrează atunci când lipsa este forța motrice a activității sale și joacă atunci când bogăția forței este această forță motrice, când excesul de viață însuși se transformă în activitate" (Schiller) Spencer oferă o scurtă prezentare a teoriei jocurilor sale în ultimul capitol din Fundamentele psihologiei Groos își formulează teoria jocurilor, pe care o consideră a fi specifică exclusiv animalelor superioare (opinie care este doar relativ corectă), într-o serie de propoziții, pe care le vom prezenta în următoarea parafrază liberă: I Animalele superioare sunt mai capabile să obțină hrană pentru ele însele decât cele inferioare; timpul și energia lor nu sunt cheltuite doar pentru întreținerea vieții, prin care dobândesc un exces de forță vitală Dobândirea acestora din urmă de către animalele superioare este favorizată și de faptul că au activități foarte diverse, datorită cărora, în timp ce se dedică unei activități, forțele destinate unei alte au posibilitatea de a fi restabilite Când excesul de forță a atins astfel o anumită înălțime și a devenit, ca să spunem așa, arhiprêt, el induce la descărcare Dacă în momentul demiterii nu există niciun motiv pentru activitatea serioasă corespunzătoare, atunci apare o simplă imitație a acestei activități - și acesta este jocul Recunoscând că la prima vedere teoria "excesului de putere" pare destul de tentantă, Groos consideră că este complet insuficientă pentru a explica jocul Fără să abordeze deocamdată întrebarea dacă un "exces de forță" este deloc necesar pentru inducerea jocului, Groos se întoarce în primul rând la critica celui de-al patrulea punct și subliniază că la animalele tinere și la copii, la care jocul se manifestă însuși în forma sa cea mai pură și mai elementară, nu poate fi vorba de imitație de către propriul corespunzătoare Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE activități serioase, deoarece astfel de activități nu se puteau datora vârstei foarte fragede Jocurile nu sunt în acest caz o imitație, ci dimpotrivă, ca să spunem așa, un prototip al activităților serioase corespunzătoare Astfel, din moment ce imitarea activităților grave anterioare ale individului trebuie să servească la elucidarea problemei, teoria lui Spencer este insuportabilă Dar imitarea altor indivizi la animalele tinere este la fel de exclusă și, prin urmare, principiul imitației nu poate fi aplicat unei explicații generale a jocului În acest din urmă sens, Groos se ceartă și cu Wundt În continuare, Groos revine la "excesul de putere" al lui Schiller "Atracția fiziologică față de folosirea forțelor pregătite și acel sentiment spiritual de mulțumire", spune el, "cel mai înalt grad pe care Schiller l-a recunoscut pe bună dreptate în sentimentul de libertate, este, fără îndoială, una dintre cele mai vizibile trăsături caracteristice ale jocului Dar este la fel de sigur că la întrebarea dacă este posibil, numai prin intermediul acestui principiu, să se ajungă la o înțelegere completă a jocurilor animalelor și omului, trebuie să primească un răspuns negativ Pentru că un exces de putere, ca atare, explică doar faptul că un individ într-o stare de "energie debordantă" este gata să facă ceva; dar el nu explică cum se întâmplă

că toți indivizii aceleiași specii prezintă în joc manifestări destul de clare de forță, în care sunt asemănători în specia lor și diferă de alte specii Soluția întrebării este foarte apropiată: în loc să ne ținem unilateral de atracția față de imitație, trebuie doar să ne întoarcem la luarea în considerare a răspunsurilor înnăscute ale organismului sau a instinctelor în toată diversitatea lor Spencer însuși era foarte aproape de această soluție corectă a întrebării; și anume, întrebând ce fel de activități fac de obicei obiectul imitației, dă următorul răspuns: în principal cele care "joacă cel mai important rol în viața unei ființe individuale" Din cele ce urmează, rezultă că acestea sunt cele mai importante Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Aceste activități sunt instincte, în special instinctele "distructive" și "de tâlhar" Ce formă va lua atunci teoria jocurilor? Groos o formulează astfel: "Activitatea tuturor ființelor vii este puternic influențată de modelele de reacție moștenite De exemplu, modul în care un animal dintr-o anumită specie își mișcă membrele și își folosește vocea; modul în care se mișcă în mediul său natural, cum își obține prada, cum cucerește alte animale sau scapă de ele, toate acestea au fost stabilite în toate trăsăturile sale fundamentale prin ereditate Dacă acum, pe de o parte, nu există niciun motiv pentru implementarea efectivă a unor astfel de predispoziții și, pe de altă parte, restabilirea energiei nervoase depășește cu mult cheltuielile acesteia, încât organismul necesită descărcarea rezervelor de forță acumulate - ceea ce are loc mai ales în tinerețe - atunci astfel de dispoziții vor apărea eventual și fără o cauză serioasă și într-un mod care în multe cazuri are aspectul de imitație a animalelor adulte, fără prezența unei astfel de imitații în realitate Un pisoi tratează o bucată de hârtie ca pe o pradă, un pui de urs se joacă cu semenii săi, un câine, care, după o lungă arestare în cameră, este eliberat în curte, urmărește fără rost, etc jocuri Adevăratele jocuri continue formează atunci doar un grup special într-o gamă mai largă de fenomene Dar pe lângă teoria "excesului de forță" mai există o altă teorie a jocului, să o numim "teoria restabilirii forței" (Erho-lungstheorie) Adevăratul sens al denumirii germane folosite aici devine clar din parafraza dată de Steinthal: sich erholen, spune el, înseamnă "sich selbst wieder holen", adică a se regăsi pe sine, a restabili puterea pierdută, atât trupească, cât și spirituală În modul normal , restabilirea forței are loc prin hrană și odihnă Dar același rezultat este atins în virtutea teoriei numite și în sens invers: pentru dobândirea forțelor cheltuielilor lor Biblioteca Runiverse Ê OP carte lovitură și asta se întâmplă în timpul jocului Ambele teorii par să se contrazică: conform teoriei Schiller-Spencer, excesul de forțe acumulat este cheltuit în cel mai neproductiv mod, dimpotrivă, conform celei de-a doua teorii, aceeași activitate servește la refacerea forțelor, pierderea de forțe care amenință cu epuizarea Dar la o examinare mai atentă, se dovedește că contradicția de aici este doar aparentă De fapt, ambele puncte de vedere se pot completa adesea reciproc De exemplu, dacă, să spunem, un om de știință, după o muncă obositoare în timpul zilei, merge seara să joace skittles, atunci prin aceasta el va odihni tensiunea mentală și, în același timp, va da o ieșire atracției pentru mișcare care s-a acumulat în timpul muncii sedentare Într-o carte care se ocupă de jocurile animalelor, Groos nu consideră oportun să ofere o analiză critică detaliată a teoriei "restaurării* forțelor" - întrucât își asumă sarcina de a explica jocurile, deci o explicație destul de adecvată într-o anumită zonă limitată devine inutilă atunci când se dorește să o aplice violent la întregul domeniu al jocurilor În

acest din urmă caz, se judecă prea unilateral din punctul de vedere al unui adult, în plus, acționând mai mult sau mai puțin conștient Nu există nicio îndoială că jocul poate servi la restabilirea puterii, dar nevoia de restabilire a puterii nu a creat jocuri "Că un câine tânăr aleargă împreună cu alți câini tocmai pentru că simte nevoia să-și refacă puterea, nimeni nu va afirma în mod serios acest lucru " Întrucât principiul considerat al "restabilirii puterii" nu poate avea decât o aplicație foarte limitată, teoria construită pe el nu poate servi drept bază pentru criticarea teoriei lui Spencer și, prin urmare, Groos merge în critica sa într-un mod independent Plecând de la principiul excesului de forță, el a arătat că comparația lui Spencer a acestui principiu cu fenomenele de imitație nu se aplică tuturor jocurilor În mod similar, încercarea de a explica totul printr-un singur exces de forță a eșuat, iar Groos a fost redus la concepția că chestiunea este în reacțiile moștenite corespunzătoare la iritare sau instincte Totuși, excesul de forță părea condido sine qua pop jocuri, Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE iar acum se pune întrebarea dacă această condiție este cu adevărat necesară Revenind la fapte, se ajunge la concluzia că un exces de forță acumulată este într-adevăr foarte, foarte adesea un stimulent pentru apariția unui joc, dar această condiție nu este deloc necesară, iar de foarte multe ori jocurile au loc nu numai în absența unui exces de forță, dar chiar și în prezența epuizării Exemplele vorbesc de la sine "Uită-te la pisoi, pe lângă care cineva trage o bucată de hârtie Să nu spunem că, la fel cum o pisică bătrână, când un șoarece adevărat trece pe lângă, trebuie să fie epuizată de moarte sau săturată dacă nu încearcă să apuce șoarecele, tot așa va sări și un pisoi pe un obiect mobil, chiar dacă pe care îl urmărea deja de ore în şir şi îşi consumase deja surplusul de forţă - Sau merită să priveşti câinii jucându-se Iată doi câini care urmăresc atât de mult în grădină încât, de epuizare, nu mai pot și, respirând greu, se întind pe pământ cu limbile întinse Dar iată că una dintre ele se ridică puțin, privirea ei cade asupra camarazilor ei și imediat, cu o forță irezistibilă, este din nou cuprinsă de o pasiune înnăscută pentru luptă Își calcă tovarășul, pufnește în jurul lui și, aparent împotriva voinței ei, supunând doar unei atracții atotputernice, încearcă cu o oarecare stângăcie grea să-i apuce piciorul Cel tachinat cască și, cu o privire de oboseală, încearcă încet să se apere, dar treptat instinctul ia stăpânire pe cel epuizat, iar după câteva clipe amândoi circulă din nou nebunești cu zel pătimaș, până când ultima dificultate a respirației pune un final al jocului Și în felul acesta, cu repetări nesfârșite, treaba merge mai departe, astfel încât se obține impresia: câinii așteaptă de fiecare dată doar până când apare puțină forță și deloc până când excesul de viață în sine se transformă în activitate - "În același mod, trebuie să observăm cum copiii care au mers până la oboseală la plimbare și pe care numai convingerea îi ține de lacrimi își pun imediat din nou în mișcare picioarele epuizate dacă este vorba de joacă și, într-un astfel de caz, resping orice fel de oboseală Puteți spune direct despre animalele tinere Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE a spune că, cu excepția mâncării, se joacă toată ziua, până seara, obosiți de joc, adorm Chiar și copiii bolnavi se joacă atâta timp cât puterea lor este în general suficientă și nu până când acestea din urmă sunt în exces ' Astfel, teoria excesului de forță a lui Spencer, ca unic principiu, este insuficientă pentru a explica jocurile Desigur, nu putem nega că un exces de forță este un moment foarte favorabil pentru manifestarea dispozițiilor motorii moștenite care stau la baza jocului, dar, așa cum

arată realitatea, o pregătire pentru descărcare există chiar și atunci când nu se pune problema unei exces de energie Conform comparației figurative a lui Groos, teoria lui Spencer aseamănă starea de fapt cu un vas în care apa curge mult timp, neconsumată în același timp și care, ca urmare a acesteia, trece brusc peste margine Dimpotriva, actiunea stimulilor externi ne conduce la o comparatie cu un vas dotat cu un astfel de mecanism datorita caruia se rastoarna din cauza unui impuls extern chiar si in cazul in care apa nu a ajuns inca la margine Reducând jocurile la o manifestare a instinctului, Groos trece în mod natural de la zona fiziologică la cea biologică generală Sarcina lui în acest caz este dublă: să definească cu precizie conceptul de instinct și apoi să considere sensul acestuia din urmă ca bază a jocului După o trecere în revistă istorică a acestei întrebări, Groos se oprește la propria sa definiție a instinctului, alăturându-se în acest caz în mare măsură lui Ziegler "Acțiunile animalelor și ale omului", spune el, "sunt instinctive în măsura în care sunt determinate de baza ereditară, fără nicio motivație din ideea scopului" Cu toate acestea, "conștiința scopului poate fi uneori adăugată la acțiunea instinctivă", ca punct secundar De aici rezultă că activitățile animalelor (și ale omului) pot fi de trei feluri - pur instinctive, pur voluntare sau una în care instinctul și voința sunt legate într-un fel (semi-instinctiv) Dacă includem în sfera considerațiilor noastre pe cele din urmă, atunci ajungem la următorul general Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE poziție: "Cu cât animalele sunt mai jos, cu atât instinctele lor sunt mai pure; cu cât sunt mai sus, cu atât influența căilor moștenite - parțial întărite, parțial înlocuite, parțial modificate de căile dobândite În acest raport, Groos vede o circumstanță extrem de oportună care contribuie la dezvoltarea raționalității Jocurile au același scop În starea adultă, animalul va trebui să îndeplinească o serie de sarcini complexe și vitale de mare importanță pentru viață "Dacă aceste instincte au apărut pentru prima dată numai la vârsta la care își găsesc o utilizare serioasă", atunci acest lucru ar fi destul de compatibil cu principiul eredității Dar dacă ar fi într-adevăr așa, atunci nu ar putea exista jocuri, iar instinctele corespunzătoare ar trebui să se manifeste elaborate până la cel mai mic detaliu "Deoarece, dacă acceptăm că ar fi dezvoltate doar în termeni generali și, prin urmare, nu suficient, atunci, fără joc, animalele ar intra în lupta pentru existență complet nepregătite " "Prin urmare, fără jocuri anterioare, ar fi de fapt absolut necesar ca instinctele să fie lucrate foarte pe deplin, ca, în consecință, sarcinile menționate mai sus să fie îndeplinite prin intermediul unor mecanisme moștenite cu aceeași perfecțiune, așa cum este cazul cu privire la anumite acţiuni instinctive care au loc în viaţă o singură dată Presupunând că acest lucru este posibil, unde va fi atunci cea mai înaltă dezvoltare a raționalității? • Ca slujitori ai naturii, conduși orbește de impulsuri moștenite, animalele ar fi, fără îndoială, retardate mintal Din fericire, lucrurile stau altfel " Mecanismele moștenite își pierd treptat din inerție și, pe lângă ele, iese din ce în ce mai mult experiența individuală Și asta se datorează jocurilor la o vârstă fragedă Având în vedere considerațiile de mai sus ale lui Groos cu privire la participarea la viața mentală a animalelor de "conștiință a scopului", "arbitraritate" și "rezonabilitate", nu găsesc posibil să fiu de acord și să-mi permit o mică digresiune în această chestiune În esență, întrebarea se referă doar la raționalitate, deci Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE ca "conștiința scopului", precum și "arbitrarul" propriu-zis, sunt doar proprietăți ale raționalității

Pentru un zoopsiholog, consider că este necesar să recunoaștem poziția conform căreia nu ar trebui să atribuim animalelor abilități mentale mai mari decât cele necesare pentru a le explica activitățile și, deoarece acestea din urmă sunt explicate destul de satisfăcător și fără a recunoaște raționalitatea animalelor, nu avem dreptul pentru a le atribui pe acestea din urmă Nu există nicio îndoială că instinctul care guvernează activitatea animalelor nu este în niciun caz moștenit de acestea sub forma unui mecanism inert, ci, dimpotrivă, poate fi modificat și, într-adevăr, adesea este modificat pe baza experienței senzoriale individuale Desigur, animalele sunt capabile de activitate mentală asociativă, dar asocierile lor sunt construite pe baza vieții senzuale, se caracterizează prin reprezentări și înclinații senzuale, "conștiința scopului" presupune prezența unei raționalități reale, pe care nu avem niciun temei pentru recunoaştere la animale Pentru o fundamentare detaliată a acestor prevederi, trimit cititorul la cele două lucrări ale lui E Wasmann traduse de mine în rusă, publicate sub titlul general "Rezultatele psihologiei comparate" (Kiev,) *) Aceste observații se aplică și unora dintre considerentele ulterioare ale lui Groos Referitor la semnificația biologică a jocului în viața animală, Groos spune în continuare: "Jocul animalelor tinere se bazează pe faptul că anumite instincte foarte importante apar chiar și într-un moment în care animalul nu are o nevoie serioasă de ele Nu este necesar să se atribuie această manifestare prematură exercițiului moștenit, deoarece moștenirea proprietăților dobândite este în general foarte îndoielnică Chiar dacă ar avea o influență facilitatoare, explicația prin selecție ar fi totuși în prim plan, deoarece jocurile aduc beneficii neprețuite Acest beneficiu constă în exercițiul preliminar * preliminar și dezvoltarea în timp a jocului de dexteritate în viața de mai sus O Rezumatul acestei cărți este plasat în "Întrebare Philos și Psycholl într-o carte pentru sept -oct ' Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE nyh sarcini Căci prin această selecție este posibilă slăbirea puterii oarbe a instinctelor și, sub forma compensării lor, să favorizeze tot mai mult dezvoltarea independentă a raționalității În momentul în care dezvoltarea raționalității este suficient de mare pentru a fi mai utilă în lupta pentru viață decât instinctele perfecte, selecția naturală va favoriza astfel de indivizi la care aceste instincte intră în activitate într-o formă mai puțin dezvoltată deja în tinerețe, fără motive serioase, doar de dragul exercițiului și a dobândirii dexterității - prin urmare, astfel de animale care se joacă Mai mult decât atât, până la urmă, pentru a aprecia semnificația biologică a jocurilor în toată sfera lor, trebuie să ne aventurăm următorul gând: poate instaurarea adolescenței în sine există parțial de dragul jocurilor; Animalele nu se joacă pentru că sunt tinere, ci au tinerețe pentru că trebuie să se joace Dacă jocurile servesc ca exercițiu preliminar și dobândirea dexterității în abilitățile necesare vieții independente, atunci valoarea lor ar trebui să crească în paralel cu dezvoltarea inteligenței Prin urmare, jocurile sunt o școală preliminară a vieții și din aceasta rezultă în continuare că jocurile la o vârstă fragedă sunt cele mai importante Din punctul de vedere de mai sus, jocurile individuale ale animalelor nu pot fi, desigur, deduse dintr-o atracție generală și omogenă a jocului; "dimpotrivă, deoarece animalele sunt induse să se joace de diverse instincte, trebuie să existe atâtea jocuri diferite câte instincte le provoacă " În capitolele al treilea și al patrulea, Groos oferă "prima încercare de trecere în revistă sistematică a jocurilor animalelor", o întreprindere care prezintă dificultăți enorme din cauza doar condițiilor externe de

colectare a materialului literar împrăștiat Această secțiune a cărții este cea mai extinsă; dar, deoarece chiar și o examinare superficială a diferitelor tipuri de jocuri ne-ar duce prea departe, trimit cititorul la original În revizuirea finală, Groos trece la luarea în considerare a laturii psihologice a jocurilor În marea majoritate a cazurilor, în acest moment, mă entuziasmez - Questions of Philosophy, Vol , Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărți shim joc și favorabil acestuia, este sentimentul de plăcere Această plăcere are acel caracter special, că sursele ei se află în însăși realizarea jocului Jocul se joacă "de dragul jocului", și nu pentru a realiza ceva care se află în afara sferei jocului Sau, așa cum spune Groos dintr-un punct de vedere mai general: "O anumită activitate, din punct de vedere psihologic, are caracter de joc în măsura în care este excitată de satisfacția care se află în sine" Care sunt cele mai importante surse de plăcere în joc? În primul rând, este satisfacerea dorinței generale de activitate În al doilea rând, cu sentimentul de plăcere este legată aducerea într-o stare activă a instinctelor "Desigur, există unele instincte, cu manifestarea cărora sunt asociate sentimente ascuțite de ^nemulțumire, dar manifestarea instinctului ca atare, aparent în majoritatea cazurilor - dacă există vreun proces mental - trebuie considerată ca o manifestare de deplină plăcere" Mai mult, o sursă mai specială de plăcere este activitatea energetică: "Tabloul fiziologic al plăcerii relevă o creștere a răspunsului muscular voluntar, o creștere a bătăilor pulsului, o creștere a adâncimii inspirației, o expansiune a vaselor de sânge periferice" Din plăcerea oferită de activitatea energetică, cea care este legată de efectuarea mișcărilor senzual plăcute diferă Aceasta include, de exemplu, diverse tipuri de sărituri; din jocurile omului legănându-se într-un leagăn, călare de pe un deal înzăpezit etc , care la păsări seamănă cu o cădere arbitrară în aer de la înălțime Formele superioare ale plăcerii de a juca, care se manifestă deja într-o formă inconștientă în regnul animal, pot fi descrise ca "bucuria de a se cunoaște pe sine ca cauză", "bucuria puterii" "Nous vivons davantage et sommes heureux de vivre!" Dacă se adaugă și instinctul de luptă, atunci avem eme bucuria succesului, a victoriei Orice joc, în măsura în care prezintă aparenta lipsă de scop de mai sus, "poate fi desemnat din punct de vedere obiectiv ca o imitație a unui act binecunoscut Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE valoare Dar din domeniul jocurilor umane, cunoaștem multe cazuri subiective, ca să spunem așa, activitate iluzorie (shani-ocupație), când jucătorul doar "se comportă ca și cum" ar fi furios, fricos etc Apar stări similare la animale? Consider că această întrebare, atunci când se recunoaște că și cu un copil care joacă "soldat" sau "mamă", întrebarea nu se referă la discuția despre caracterul iluzoriu al activității sale, va trebui să răspundem afirmativ Dacă un animal bătrân rezonabil dă semne de prietenie cu adversarul său într-o luptă și își folosește uneltele doar într-un mod aparent, dacă permite urmăritorului său din joc să se apropie de aproape, doar pentru a scăpa din nou în ultimul moment, dacă ea însăși primește o bucată de lemn sau chiar o aruncă în aer pentru a fi tratată ca o pradă vie, atunci există cel puțin posibilitatea unei astfel de interpretări Nu pot să-mi închipui că cineva ar putea rezista unei asemenea impresii dacă observă un câine adult, care, mârâind impresionant și deschizând gura, dar cu toate semnele de plăcere, își frământă stăpânul iubit Și consider că acest punct de vedere este justificat pentru că "conștiința rolului" băiatului care răcnește ar trebui aparent atribuită nu unor procese logice superioare, ci, dimpotrivă, doar faptului că o evaluare corectă

obiectiv a stării de fapt influențează mersul jocului ca idee inițială și creează acel tip de stare de tranziție, care a fost desemnată sub numele de "illusion volontaire" sau "auto-înșelăciune conștientă" Konrad Lange a vorbit pe larg despre acest subiect în cartea sa Esența artei și ajunge la următoarea concluzie: "Din toate acestea rezultă că auto-amăgirea conștientă nu este o simplă dobândire a omului, ci, dimpotrivă, este găsit deja în regnul animal" Semnificația enormă a acestui fapt pentru luarea în considerare genetică a fenomenelor estetice este destul de evidentă Dezvoltându-și în continuare părerile despre relația dintre jocuri și apariția artei, Groos își exprimă îndoielile cu privire la corectitudinea acelor opinii unilaterale, în virtutea cărora, încă de pe vremea lui Darwin, au încercat să reprezinte dezvoltarea artei Biblioteca "Runivers"' CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI stva pe baza unei curtari sexuale Potrivit lui Groos, jocurile cu animale, cu care curtarea este adesea asociată, ne oferă mai multe puncte de plecare în acest sens Cel mai frecvent motiv pentru creativitate în domeniul artei fără îndoială izvorăște din acea străduință pentru activitate care este de o importanță atât de mare pentru joc Dacă o persoană se află mai mult în poziția unui perceptor, atunci experimentează plăcerea percepției, care duce de la un simplu joc copilăresc în tărâmul plăcerii estetice "Dimpotrivă, dacă atitudinea lui este mai activă, atunci el experimentează plăcerea propriei activități sau experiența activității în sine sau percepția rezultate" " r J V Karavaev Cărți și broșuri noi primite de la editori Abramovici, N Ya Eseuri literar-critice Cartea I Creativitate și viață Ed SPb carte mag "Trud" Petersburg Art i' p k Avenarius, Richard Conceptul uman despre lume Transl N Samsonova Moscova Art XII-}- C și r Ashkinazi, I G Femeie și bărbat Otto Weininger și cartea sa Sex and Character SPb Ed "Semănat" Artă C k Besant, L Theosophy and new psychology SPb Art o C k Bekhterev, V M Sugestia și rolul ei în viața publică Ed al -lea completat SPb Art C și r Weininger, Otto Gen și caracter Pe ed A Volynsky SPb Editura Posev Artă XXV+ C R Vengerov, S A Principalele trăsături ale istoriei literaturii ruse moderne Ed al -lea Cu adăugarea studiului "Câștigători sau învinși?" SPb Art C k Biblioteca "Lumina" ed S A Vengerova Glebov, N Coordonate SPb Art I-}-iio C și r Guyot, M Necredința viitorului Cercetarea sociologică Cu o notă biografică despre Guyot Al Fullier si sj predi Biblioteca "Runivers" CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI cuvintele prof D N Ovsyannikov-Kulikovskaya Per cu friantt ed Da L Saker SPb Ed "Beneficiul public" Art XXXIXJ C p k Zabolotny, V Rolul războiului în istoria dezvoltării culturale Varşovia Art C k Nurlov, E Profet Moscova Art $ C și r k Makh, E Cunoașterea și amăgirea Transl G Kotlyar, ed N Lange Moscova Art C și r k Mizhuev, P G Australia fericită SPb Ed < -marele beneficiu" Artă C și r Omelchenko, A P , Dr În căutarea moralei socialiste SPb Ed <Pos-ѣвъ Artă De C k Pax-ov, N Marxismul și știința naturii Riga Art C k Rousseau, J J Despre influența științei asupra moralei Transl din franceza B B Knyazhidkago Cu prefață prof N I Kartseva SPb Art C k Timofeev, M I Cum să înveți să citești folosind metoda sunetului natural Odesa Art C k Springer, Rudolf Problema nationala (Lupta naționalităților în Austria) Trad cu el M Bratinskaya și A Brumberg, ed si cu prefata M Ratner SPb Ed "Beneficiul public" Artă XXV - C p Note juridice publicate de Liceul Juridic Demidov Yaroslavl Emisiunea I Art II-(- i -Ф- C i r k Ediția Intermediarului Moscova Tolstoi, Sonata L N Kreutzer Poveste C i k L Fructele iluminării Comedie C k L Puterea întunericului Dramă C k L Despre rațiune, credință și rugăciune Trei litere C la Biryukov, P Malevantsy

C la Kokosova, V Nu al nostru C la Mărturisirea unui sectar C la Dukhobors la începutul secolului al XIX-lea C la K'lchitsky, Petr Web de credință Din cehă C K George, Henry Problema terenului C yu k Hugo, V Săracii oameni C și k Biblioteca "Runivers" de cărți și broșuri noi, Garshin, V Signal C și k Korolenko, V Priyamysh C t la Nekrasov, E John războinic C și k Nikolsky, D Despre tutun C și k Tolstoi, L N Unde este iubirea, acolo este Dumnezeu, Ts Ero regele asirian Assarhadon C și k A Ch Podvig C i k Gorbunov-Posadov Calendar rural și rural C k Zonov, A, C Calendar pentru toată lumea C k Kabanov, N Primele cărți în esperanto pentru lectură Artă C kop L Limbă internațională auxiliară Esperanto Artă C k Biblioteca "Runivers" Societatea Psihologică din Moscova SSXXXVI Proces-verbal al următoarei ședințe (închise, cu invitați) din martie Ședința a fost deschisă la ora în Sala de Consiliu a Universității, sub președinția lui L M Lopatin, cu secretarul N D Vinogradov, în prezența domnilor membri actuali: Ts P Baltalona, T E Rybakov, G I Chelpanov și invitații În timpul întâlnirii s-au întâmplat următoarele:) L M Lopatin a anunțat decesul membrilor de onoare ai Societății E Zeller și I P Mrzheevsky și membru fondator A I Chuprov La propunerea lui L M , adunarea a onorat memoria defunctului ridicându-se în picioare) Procesul-verbal al ședinței precedente a fost citit și aprobat) Un terț vizitator al Societății, P K Engelmeyer, a citit un rezumat sub titlul: "Despre teoria creativității") După o pauză, a avut loc o dezbatere despre rezumatul citit, la care au participat, pe lângă referent, următoarele persoane: G I Chelpanov, N D Vinogradov, Ts P Baltalon, L M Lopatin) La finalul dezbaterii, L M Lopatin, în numele celor prezenți, și-a exprimat recunoștința referentului pentru un rezumat profund interesant, simplu și clar prezentat Întâlnirea a fost închisă la ora noaptea Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ SSXXXVII Procesul-verbal al următoarei ședințe (închise, cu invitați) din martie Ședința a fost deschisă la ora în Sala de Consiliu a Universității, sub președinția lui L M Lopatin, cu secretarul N D Vinogradov, în prezența domnilor membrii Societății: K A Andreev, A O Bachinsky, S N Bulgakov, N P Korelina, F B Lanna, A A Manuilova, B K Mlodzevsky, V Th Savodnik, V P Serbskago, П P Sokolov, G I Chelpanov, G G Shpett și invitați În timpul întâlnirii s-au întâmplat următoarele: x) Procesul-verbal al ședinței precedente a fost citit și aprobat) Membru al Societății G I Chelpanov a citit un rezumat sub titlul: "Despre subiectul psihologiei") După o pauză, a avut loc o dezbatere despre rezumatul citit, la care au participat, pe lângă referent, următoarele persoane: G G Shpett, * K A Andreev, B K Mlod-zeevsky și L M Lopatin) La finalul dezbaterii, președintele și-a exprimat, în numele celor prezenți, recunoștința referentului pentru un raport profund interesant) În partea închisă a ședinței, președintele a propus spre discuție chestiunea participării Societății la cinstirea prof Windelband (cu ocazia împlinirii a de ani din viața sa) S-a hotărât trimiterea unei telegrame de bun venit în numele Societății) I I Zhegalkin (B K Mlodzevskii, K A Andreev, L M Lopatin, N D Vinogradov) a fost propus pentru alegere ca membru cu drepturi depline al Societății Privatdozent al Universității din Moscova, Master de Matematică Pură Ședința a fost suspendată la ora : noaptea SSXXXVIII Proces-verbal al următoarei ședințe (închise, cu invitați) din octombrie Ședința a fost deschisă la ora , sub președinția lui L M Lopatin, cu secretarul N D Vinogradov, în Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ prezența domnilor membri titulari ai Societății: N A Abrikosova, K A Andreeva, N P Korelina, П P Sokolov, V M Khvostov, G I Chelpanov, G G Shpett, membru concurent al H P Foerster

şi oaspeţii În timpul întâlnirii s-au întâmplat următoarele: i) L M Lopatin a anunțat decesul unui membru de onoare al Societății, prof Universitatea F Paulsen din Berlin și membru titular Dr A G Petrovsky La propunerea lui L M , adunarea a onorat memoria celor care au murit ridicându-se în picioare) Procesul-verbal al ședinței precedente a fost citit și aprobat) Vizitator extern al Companiei A P Blonsky a citit rezumatul sub titlul: "Friedrich Paulsen ca filozof și pedagog") După o pauză, a avut loc un schimb de opinii despre rezumatul citit, la care au participat, pe lângă referent, următoarele persoane: V M Khvostov, П P Sokolov și L M Lopatin) În partea închisă a ședinței, a fost supus la vot I I Zhegalkin, Privatdozent al Universității din Moscova, Master în Matematică Pură, propus spre alegere ca membri cu drepturi depline ai Societății Candidatul a fost ales în unanimitate) Au fost propuși pentru alegeri: membri actuali - lăsați la Universitatea din Moscova în departamentul de filosofie П P Blonsky (L M Lopatin, G I Chelpanov și N D Vinogradov) și ca conferențiar membru-concurent de limba germană la Cursurile Superioare pentru Femei A V Blomerius (L M Lopatin, N P Korelina și N D Vinogradov) Întâlnirea a fost închisă la ora noaptea Biblioteca "Runivers" MATERIALE PENTRU STATISTICA REVISTA Materiale pentru statistica jurnalului În , exemplare ale revistei "ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE" au fost distribuite după locul abonamentului în felul următor: №№ ВЪ PROVINCIA ex №№ВЪ PROVINCIA ex I Kievskaya Ryazanskaya Khersonskaya Vitebskaya Harkovskaya Grodno regiuni ale trupelor Don ° Irkutsk Varshavskaya i iKaluzhskaya ! Tavricheskaya i Lublinskaya Poltavskaya Mogilevskaya Tomsk Stavropol Saratovskaya ib Tobolskaya Kazanskaya * Ufimskaya II Tambovskaya ib Akmolinskaya Ekaterinoslavskaya Bessarabskaya Nijni Novgorod Olonets U Liflyandskaya oSimbirskaya Vilenskaya iZ iTerskaya ib Vladimirskaya Ó Baku Moskovskaya bzeniseyskaya i Orlovskaya Kutaisskaya Yaroslavskaya Syr;Daryinskaya Volynskaya II Amurskaya Voronezh Vyborg Penza II Lomzhinskaya Sankt Petersburg Sdletska Smolenskaya II Semipalatinsk * Tiflis II estonă Ó Cernihiv Erivan Vologda IO Batumskaya I Podolskaya Yu Dagestanskaya I Tula IO Elizavetpolskaya I Vyatskaya Zakaspiyskaya I Kursk Kurlyandskaya I W Orenburg regiunea Karsk I Permskaya Radomskaya I Tverskaya o regiunea Samarkand I Arkhangelskaya i Semirѣchenskaya I zb Zabaykalskaya Fergana I Kostroma Yakutskaya I Kovno Minsk Total pe provincii Novgorod i Samarskaya și Moscova Astrakhanskaya IIIS -Petersburg Kuban Pskov " IVAbroad V Primorskaya Total Petrokovskaia (Liber și schimb) Biblioteca "Runivers " ANUNTURI eu Studii filozofice, = = recenzii K PIOT, publicată sub redacția prof G Chelpanova CONŢINUT TI Vol Shimansky, A K Doctrina lui Kant și Spencer despre spațiu Chelpanov, G I Despre filozofia imanenta Raport de activitate Psych Seminarii pentru - TI Vol al -lea Shcherbina, Doctrina lui A M Kant despre lucrul în sine Weinstein, A E Doctrina realității Schubert-Soldern Chelpanov, G I Avenarius și școala lui TI Vol al -lea Shcherbina, A M Doctrina lui Kant despre lucrul în sine (sfârșit) Zѣnkovsky, VV Starea actuală a problemei psihofizice Shpett, G G Problema cauzalității în Hume și Kant (Introducere) Chelpanov, G I Apriorism și empirism (replica prof Gilyarov) TI Vol al -lea Shpett, G G Problema cauzalității în Hume și Kant Chelpanov, G I Recenzia Op I S Prodana "Despre memorie Raport de activitate Psych Seminarii pentru anii - T II Emisiune al -lea Blonsky Doctrina lui Berkeley despre realitate Prețul pentru fiecare număr este de p Depozitul de publicații în redacția revistei "Întrebări de filosofie și psihologie" și în librăria lui H P Karbasnikov, Moscova, Mokhovaya, împotriva Universității Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE

FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE În toate librăriile cunoscute DE VÂNZARE: Pro(r) A I Vvedensky Eseuri filozofice Emisiune I Despre filozofie în Rusia, despre misticismul și critica lui V S Solovyov, despre liberul arbitru, despre sensul vieții, despre raportul dintre credință și cunoaștere Prețul pe care îl frec V Windelband Istoria filosofiei antice Traducere din germană, ed pro(r) A I Vvedensky Dr ed Preț ruble V Windelband Istoria noii filosofii în legătură cu cultura generală și științele individuale a -a ed ^ reeditat pro(r) A I Vvedensky pe a -a germană volume Pret ruble LUCRĂRI Societatea filozofică din Sankt Petersburg: Problema I Descartes Reflecții metafizice Transl editat și cu un articol despre(r) A I Vvedensky Descartes și raționalismul Preț I p Problema II și III Malebranche Căutarea adevărului Transl ed și cu un articol de E L Vadlov Pret ruble Problema IV Berkeley Tratat despre începuturile cunoașterii umane Transl ed și cu un articol de N G Debolsky Preț θ kop Problema V Aristotel Etică Transl și articol introductiv de E L Vadlov Prețul pe care îl frec cop Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Abonamentul pentru este deschis XX G jurnal XX Gi "VESTNIK EDUCATION^ Revista își propune clarificarea problemelor educației și creșterii pe baza pedagogiei științifice, în spiritul societății, al democrației și al liberei dezvoltări a individului În acest scop, revista urmărește dezvoltarea ideilor pedagogice, starea actuală a educației și educației în Rusia și în străinătate și oferă, de asemenea, recenzii sistematice ale cărților nou publicate despre pedagogie, științe naturale, științe sociale și altele, despre reviste pentru copii, publicații publice și cărți pentru copii În plus, revista conține articole de știință de popularitate despre diferite ramuri ale cunoașterii și artei, eseuri literare și pedagogice, povești, memorii și așa mai departe Cu această redacție, jurnalul a fost prezenți de: Doctor în Filosofie V Henri (Victor Henri), Yu I Aikhenvald, A D Alferov, prof V M Arnoldi, Dr D D Bekaryukov, Yu A Bunin, I A Bunin, prof A V Vasiliev, V P Vakhterov, K N Wentzel, Yu A Veselovsky, prof R Yu Whipper, A F Gartvig, pr -asoc A V Gorbunov, S T Grigoriev, A E Gruzinsky, A G Dauge, E A Zvyagintsev, N I Zlatovratsky, pr -asoc V N Ivanovsky, Pr -Conf univ II A Ivantsov, Dr V E Ignatiev, prof N A Kablukov, prof I A Kablukov, prof M M Kovalevsky, prof H M Kulagin, EI Lozinsky, prof T V Lokot, A I Lototsky, S P Melgunov, prof I I Mechnikov, N Mirovici, H F Mihailov, S P Moravsky, H M Nikolsky, prof D N Ovsyaniko-Kulikovsky, prof I G Orshansky, prof A P Pavlov, prof A A Radtsig, G Rokov, pr -asoc P N Sakulin, Pr -Conf univ E D Sinitsky, L D Sinitsky, S G Smirnov, N V Speransky, Pr -Conf univ B I Syromyatnikov, G A Falbork, prof A t Fortunatov, L B Khavkina-Hamburger, V P Khoprov, V I Charnolusky, N V Cehov, Prinț D I Shakhovskoy, prof F DF Erisman, Dr Vl I Yakovenko, V E Yakushkin, E I Yanzhul, acad I I Yanzhul și mulți alții Revista este publicată de ori pe an (în lunile de vară revista nu este publicată); în fiecare carte a revistei există mai mult de de coli tipărite Prețul abonamentului: pe an fără livrare ruble, cu livrare și expediere ruble, în jumătate de an ruble; cu expediere in strainatate p k ; pentru studenți și persoane insuficiente, prețul se reduce cu p Se acceptă abonamente: în redacție (Moscova, Arbat, Staro-Konyushenny per , satul Mikhailova) și în toate librăriile importante din ambele capitale gg Nerezidenții sunt rugați să contacteze direct editorul Editor-editor Dr H F Mihailov * Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE NOTE DE STUDIU Universitatea IMPERIAL Kazan pentru Notele științifice conțin: I În catedra de științe: cercetarea științifică a profesorilor și cadrelor didactice; rapoarte și observații, prelegeri și discursuri publice; rapoarte

despre călătoriile științifice de afaceri și extrase din acestea; lucrări științifice ale studenților, precum și lucrări ale persoanelor din afară recomandate de facultăți II În departamentul de critică și bibliografie: recenzii profesorale ale tezelor de master și doctorat depuse la Universitatea din Kazan și lucrări ale studenților depuse pentru premii; articole critice despre cărți și eseuri nou apărute în Rusia și în străinătate în toate ramurile cunoașterii, recenzii bibliografice și note III Cronica universitară: extrase din procesele-verbale ale ședințelor Consiliului; rapoarte despre dispute, articole dedicate revizuirii colecțiilor și situației instituțiilor de învățământ și auxiliare de la universitate, eseuri biografice și necrologie ale profesorilor și altor persoane care au fost apropiate de Universitatea din Kazan, o revizuire a predării, distribuirea prelegerilor, o raport de act etc IV Aplicații: cursuri universitare pentru profesori și lectori; monumente istorice și literare, cu comentarii științifice, și monumente cu semnificație științifică și nefăcute încă publice Notele științifice sunt publicate lunar în cărți de cel puțin file, fără a lua în considerare extrase din protocoale și aplicații speciale · Prețul abonamentului pe an cu toate aplicațiile ruble Cărțile individuale pot fi obținute de la editori pentru frecare Abonamentul este acceptat de Consiliul Universității Editor A Aleksandrov!" Tipărit prin decizia Consiliului Universității Imperiale Kazan Biblioteca "Runivers" ANUNTURI i?dH ACCEPT ABONAMENT (r)DH ТШПВРТ" Singurul din Rusia ChGRVII À TEL mIiIDJIiD popular stiintific flUfllAíllD pe probleme de spiritualism, psihism, mediumnitate și misticism (Revizuire și studiu de teorii și fapte puțin cunoscute: telespia, clarviziune, transmitere a gândurilor, personalitate divizată, obsesie, somnambulism, magnetism animal, mediumism, hipnotism, spiritism și alte fenomene și fapte) Un cuvânt independent în afara școlilor și a partidelor pe toate problemele controversate ale științei și vieții Iese de cel puțin ori pe lună în numere de la una la coli tipărite Articolele sunt însoțite de desene explicative, desene și portrete, după caz Sunt postate recenzii ale cărților noi și vechi; clarificări și răspunsuri editoriale la întrebările și scrisorile abonaților Secțiunea literară va conține nuvele, nuvele, romane, poezii și nuvele care corespund direcției revistei În ultimii ani, în jurnal, printre alte articole, au fost publicate: prof F Myers - "Despre existența post-muritoare" și "Fantome intravitale"; profesorul A Butlerova - "Articole despre mediumitate"; A Aksakov - "Animism și spiritualism"; prof N Wagner - "Fotografia mâinii invizibile"; A Dassier - "Pozitivismul în domeniul spiritismului"; Prof C Richet - "Ar trebui să studiem spiritismul"; Dr J Maxwell - Fenomene psihice, Dr M Prince - "Pluralitatea personalității"; prof C Lombroso - "Case neliniştite";A Schopenhauer - "Despre viziunea spirituală"; Dr Du-Prela - "Sufletul ca început organizator"; M Saburova - "Moartea este doar o metamorfoză"; prof Charcot - "Despre somnambulism și hipnotism"; Dr Okhorovich - "Prelegeri despre magnetismul animal"; A Wallace - "Darwinismul spiritual";Prof W Crookes - "Despre relativitatea cunoașterii umane"; P Chistyakova - "Istoria magiei și superstiției"; "Kant ca spiritist"; "Radiumul și clarviziunea", etc ; apoi Rapoartele Societății din Londra pentru Cercetare Psihică a Societății Spiritualiste Ruse etc Pplpipieo lituo în Rusia: pentru un an ruble, pentru */ ani ruble IIiDiIПЬПЫЛ Tsola în străinătate pentru un an ruble, pentru * / I al anului ruble k Emisiune separată la vânzare de copeici (pot fi trimise cu timbre poștale) Ppllinia pppiimYARTRSG la Moscova: în redacția revistei - Arbat, Casa Neidgart, IIIiDIiIbpa

lipvlnnMdulun * xv, nr , și în toate librăriile din Rusia Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE VESTNIN DE FIZICI EXPERIMENTALE ȘI MATEMATICĂ ELEMENTARĂ Este publicată de de ori pe an în numere separate, de nu mai puțin de de pagini fiecare, editate de Privatdozent VF Kagan Program ·· ;"la: articole originale şi traduse din domeniul fizicii şi matematicii elementare Articole dedicate problemelor predării matematicii și fizicii Experimente și dispozitive Cronica stiintifica Stiri diverse Trivia la matematică Teme pentru angajați Probleme de rezolvat Rezolvari ale sarcinilor propuse cu numele celor care le-au rezolvat Exerciții pentru elevi Atribuții de premii Departamentul bibliografic: recenzie a revistelor speciale; note și recenzii ale cărților noi Articolele sunt scrise cât mai popular posibil, fără a aduce atingere laturii științifice a problemei Semestrele precedente au fost recomandate: Uchen Com Min Nar etc pentru imn soțul și feminin, real Uch , lrohymn , City, Uch^, învață Internet și seminarii; Principal Antrenament militar Cap, pentru militari -uch unități; Uchen Com la Sfântul Sinod - pentru duh seminarii și școli Un număr de probă este trimis gratuit la cerere Condiții de abonament: Prețul abonamentului cu expediere: pentru un an G rub , pentru un suban- rub Profesorii și profesorii școlilor inferioare și toți elevii care se abonează la jurnal direct de la redacție plătesc ruble pe an, ruble pe șase luni Este permisă instalarea taxei de abonament prin acord cu redacția Numerele individuale ale semestrului curent câte de copeici fiecare, semestrele precedente câte de copeici Adresa corespondent: Odesa Colegiului editorial al Buletinului de fizică experimentală Ziarul "Svoboda", suspendat pe baza prevederii privind protecția în caz de urgență, este din nou permis și va fi publicat la Sankt Petersburg din decembrie în două ediții până la de numere separate pe an ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU la un mare cotidian progresist şi independent politic, economic ziar literar și științific "LIBERTATE" ZIARUL DE DIMINATEA ZIARUL DE SEARA Preț abonament pentru două ediții ale ziarului Svoboda cu livrare și expediere în Sankt Petersburg și alte orașe: timp de un an - ruble, timp de jumătate de an - ruble, timp de luni - ruble k , timp de o lună - p de copeici Este permisă rata: la abonament - ruble, în martie - restul de ruble În străinătate - timp de un an - de ruble, pentru o jumătate de an - ruble, pentru o lună - ruble Redacția și sediul central al ziarului "Svoboda": Sankt Petersburg, pr Nevski, Tel Nr - Expediție și tipografie "Svoboda": Sankt Petersburg, pr Zagorodny, ' Redactor-editor al ziarului "Libertatea" IL N Lodliailov Biblioteca Runiverse ANUNTURI SERIE DE COLECȚII PERIODICE, eliberat de Comisia pentru organizarea locuințelor; £*<ntgeniya Redactori departamentale: Priv -Conf N D Vinogradov (filologie), M O Gershenzon (catedra literară), priv - asistent P P GeMUNN*{econom departament), B A Kietyakovekii (catedra de drept), conferențiar privat N K Kai'TsOv' (est -catedra științifică), prof D M Petrushevskii (istorie, catedra) Publicația urmărește să informeze cititorii despre mișcarea literaturii științifice și populare și să urmărească dezvoltarea vieții publice ruse În fiecare număr plasate:) recenzii,) recenzii și) sistematice indexul cărților noi În șapte numere pentru , au fost publicate recenzii și recenzii În fiecare număr tipărite sistematic pointer nou cărți (predare și popular-științifice)-Titlul recenziilor: Țăranul rus (obz economie, lit), N, A Svavitskaya -Prima întrebare, pr -puncte M A Chlenova, Antichitatea vie în limba rusă aprins artă, bar H N Wrangel -Studiu despre Pușkin și Lușkinsk revista, J E Yakushkina -Teoria valorii, V X Dmitrieva - Legislație, prof univ É N Efimova -Estetica generală, N B

Samsonova -Creștinismul timpuriu, H I Nikolsky Zemsk autoguvernare și zemsk economie, N N Avinova -Problemă națională, N Boretsky-Beri-feld - Istoria Rusiei Mici, I IL Zhitetsky - Filosofia marxismului, H N Alekseva - Salvează, statistică, np -dow G G Schwittau -L Tolstoi și inteligența rusă (literatura aniversară), S Ya Frank -Siberia (geograf, sondaj), A A Borzova Al -lea an de publicare - cărți pe an De la ianuarie , se transformă în revistă Anul - p k O jumătate de an - I p k Emisiune separată - k Abonamentul este acceptat în toate librăriile din Moscova, Sankt Petersburg și provinciile și în biroul revistei: Moscova, Arbat, Nikolsky per Telefon - Vă puteți abona și la seria C p k O jumătate de an- p k "Critic Review" pentru este vândut ca volum legat, c p Conținut: recenzii, recenzii, programe ale comisiei de organizare a căminului citind Numele individuale sunt vândute în biroul revistei și în toate cele mai bune librării C otd emisiune - de ani, anii următori - de ani Editor B A Kietyakovek Editura E N Orlova Al patruzeci și patrulea an de publicare "ASTRAKHAN LISTOK" va fi publicată în sub ediţia anterioară şi cu aceeaşi componenţă de angajaţi permanenţi Ziar de direcție progresivă, de exemplu independent de orice partide și cerc Reprezentarea activă a intereselor regionale Cunoaștere largă a afacerilor locale Anunturi din provincii: Nizhegorsk, Kazansk, Simbirsk, Samarsk și Sarat și din Zakaspiysk regiune și Caucaz, precum și anunțuri guvernamentale, bancare birou, cale ferată Drumurile și ziarele sunt acceptate direct de redacție (Malo-Demid , sob d), dar restul sunt exclusiv de biroul central al L și E Metzl and Co (Moscova, Myasnitsk , satul Sytova) Taxă pentru reclame din linia minion: înainte de text copeici, după text copeici Prețul abonamentului * și cu expediere: an - ruble de copeici, V ani - ruble cop , luni - ruble de copeici, lună, - rub Editor-editor V I Sklabinekiy Întrebări de filosofie, carte) θ Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE De la noiembrie, la Moscova, apare lunar o revistă ilustrată AURORĂ BOREALĂ Dorind să ofere publicului larg oportunitatea de a ține pasul cu cultura contemporană, "Northern Lights" va oferi în fiecare carte cel puțin articole ilustrate completate despre literatură, artă, știință și afaceri publice Fiecare număr va conține ficțiune, original și tradus, o secțiune pentru copii, bibliografie etc Într-un an în cărți vor fi cel puțin nouăzeci și șase de coli tipărite, cel puțin de ilustrații în text și, în plus, cel puțin douăsprezece ilustrații color pe coli separate ANGAJATI! IO I Aikhenvald, A E Arkhipov, A N Benois, I Ya Bilibin, A Blok, gr V N Bobrinskaya, p -d M M Bogoslovski, prof S N Bulgakov, I A Bunin, A M Vasnetsov, S A Vengerov, S Vinogradov, V V Vladimirov, A S Volzhsky, pr A E Worms, bar H N Wrangel, L I Galbershtadt, M N Gernet, M O Gershenzon, I Gippius, V S Gyatsintov, Sergey Glagol, pr -d V A Gorbunov, Serghei Gorodetsky, I E Grabar, B A Griftsov etc N V/Davydov, A K Dzhivelegov, A F Diesperov, Dioneo, M V Dobuzhinsky, A V Elchaninov, V E Egorov, pr -d M D Zagryatskov, B K Zaitsev, V D Zamirailo, A U Zelenko, X Zilov, S V Ivanov, I A Ilyin, 'prof N A Kablukov, V V Kallash, pr B A Kistyakovsky, pr -d I A Kistyakovsky, P S Kogan, I Kozhevnikov etc θ θ Kokoshkin, pr -d I K Koltsov, S S Kondurushkin, pr M A Menzbir, D S Merezhkovsky, A M Mirz, A V Modestova, P P Muratov, P A Nilus, I A Novikov, prof I Kh Ozerov, L V Pasternak, S S Peremilovsky, V V Perepletchikov, A S Petrovsky, prof D M Petrushevsky, N Poyarkov, A S Prugavin, G A Rachinsky, A M Remizov, N K Roerich, N I Romanov, pr P M Sakulin, A V Seredin, A A Smirnov, Fedor Sologub, M P Somov, V I Strazhev, Trerlev, A M Fedorov, II A Florensky, D V Filosofov, V N Kharuzina, prof A V Tsinger, D N Chbotarevskaya, G I Chulkov etc G G Shpett, B F Ern, K θ Yuon, Ave A I

Yakovlev, S P Yaremin și mulți alții altele, de la care redactorii nu au avut încă timp să primească un răspuns Pppppmpiaa n + pp · timp de un an cu livrare si expediere in toate orasele din IIiDIIIipagi Tzipi Rusia ruble, timp de luni - ruble k , timp de luni - p k , timp de lună - k În străinătate timp de un an - p Prețul unei cărți separate este de de copeici, cartea este o concesiune pentru vânzători Pplpypiya - ppmmmaotpa într-un birou egal de reviste al departamentului de reviste - Iiidiiiiypa IIIrINIMalibp nala la N Pechkovskaya și în toate cele mai bune librării din Moscova, Sankt Petersburg și provincii Se vând numerele individuale în toate librăriile și în gările de cale ferată scump Adresa sediului central: Kuznetsky per , satul Khomyakova, nr , ap Z Tel - Biroul este deschis zilnic, în afară de adevăr, de la : la : Editor gr K N Bobrinskaya Editor A M Pogshcho Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Al -lea an de publicare ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU Ediția a -a W la un mare ziar politic, economic, public și literar "VOCE (IOSK Y") Luând ca slogan independența și punând ca obiectiv principal o conștientizare largă și deplină, redacția GOLOS MOSKVY a atras oameni de știință remarcabili și specialiști din toate ramurile cunoașterii pentru participarea lor imediată la ziar, a format o rețea extinsă de cheltuieli mari, și-a creat propria agenție de telegraf Oriunul sau altul a oferit ziarului posibilitatea de a ocupa un loc complet independent printre alte publicații Informații despre viața actuală din Sankt Petersburg și activitățile tuturor instituțiilor statului sunt primite zilnic prin telefon Cele mai importante evenimente sunt ilustrate de artiști În principalele orașe ale lumii și în toate orașele rusești există corespondenți PROPRII "FEULETONI" satirici și umoristici zilnici pe tema zilei Un loc larg este acordat "ÎNTREBĂRILOR DE ARTĂ" și "LITERATURII" artistice Prețul abonamentului pentru : Pentru chipurile spiritelor cunosc , militari, profesori și studenți timp de luni p - La " " " " " " " " " " "" " θ " " ,, " " " , Pentru chipurile spiritelor știind , militari, profesori și studenți p - k timp de luni p k " " " " " - " " " " " " " " " "-" L " " " " " " " - " " p - La " " - Atașat gratuit noilor abonați care s-au abonat pe o perioadă de cel puțin luni, o imprimare separată a romanului de I Engelhardt " REGULĂ MOSCOVĂ * Adresa șefului biroului: Moscova, strada Leontievsky, casa nr Tel - Responsabil redactor P I Smirnov Editura: "Parteneriatul de la Moscova pentru editarea de cărți și ziare" Abonamentul pentru este deschis PE REVISTA PENTRU PROFESORUL POPORULUI (al -lea an de publicare) CORPUL EDUCAȚIEI POPORULUI Apare de de ori pe an în cărți de la - coli Prețul abonamentului pentru revistă este de ruble într-un an, timp de șase luni - p k Prețul unei cărți separate este de copeici ADRESA EDITORIALĂ: Moscova, Polyanka, Uspensky pereulok, , apt Editori-editori: N V Tulupov și P M Shestakov Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Abonamentul pentru este deschis (XIV an de publicare) la o revistă ilustrată literară și de știință populară pentru familii și școli "RĂSĂRIT Y" În , VVSHODY va fi publicată în același spirit și direcție ca în anii precedenți În , abonații la "VSHODY" vor primi: №№ format mare de conținut variat Acestea includ: romane și povestiri, originale și traduse, poezii, povestiri istorice, basme, legende, biografii ale unor oameni celebri, călătorii, eseuri de științe naturale, geografie, etnografie etc Secțiuni permanente: Din știință și viață copii și populară literatură IO №№ "Biblioteca lui Vskhodov" - cărți de format mic, fiecare conținând o lucrare întreagă, ficțiune sau știință populară imagini separate pe cea mai bună hârtie peisaj Printre altele, Cronica familiei și anii copilăriei lui Bagrov-Vnuk vor fi incluse în

compoziția "Bibliotecii lui Vshodov" din S T Aksakova Ediție aniversară cu portrete și ilustrații în text Preț abonament: cu livrare și expediere: Pentru un an în Rusia ruble, pentru / an ruble k , pentru anul p k , timp de lună k În străinătate p Taxă publicitară: pagină- ruble, */ pagini- ruble, */ pagini- ruble ABONAMENTUL ESTE ACCEPTAT la sediul revistei: Sankt Petersburg, th Rozhdestvenskaya, Nr ; în cont Pechkovskaya: Moscova, linii Petrovsky și în toate librăriile cunoscute Ed -ed E · IMЪnvizh-Montvid În , publicarea (anul) a REVISTĂ "RAPORTUL DUMEI ORAȘULUI MOSCOVA" Revista este publicată de două ori pe lună în cărți de la la buc foi și este împărțit în două secțiuni, câte camere fiecare: o secțiune generală dedicată dezvoltării problemelor vieții urbane în Rusia și în străinătate și o secțiune oficială de referință Prețul revistei cu livrare în toate orașele Rusiei: Departamentul general Ambele departamente Timp de luni ruble kop frecare cop frecați " " " JJ " " "- i " " " " " " "" " "-" "-" "-" " Moscova Primăria editează lunar o revistă "Abatoare" dedicată problemelor afacerii abatoarelor Prețul revistei este de ruble timp de un an si p timp de luni, cu transfer si livrarea Se acceptă abonament · Moscova, Consiliul Local, Piața Voskresenskaya, clădirea Dumei Biblioteca "Runivers " ANUNȚAT IЯ ȘI GÂNDIREA RUSĂ Abonamentul pentru este deschis Cartea noiembrie (a unsprezecea) a fost publicată Cuprins: I Lideri - carte A II Sumbatov II Calea aeriana - K D Balmont III Poem N Gumilev, IV Viața de căsătorie - Edith Wharton, trad din engleza H M Korelina, V Stepan Stogov -A, M Fedorova VI Poem G A Rachinskaya VII E timpul pentru dragoste Rom Gerard d'Uvimya Pe cu frdnts N Zhuravskoy cont VIII Opt luni într-o închisoare siberiană -V Absolvire IX Vlad Solovyov despre creștini public -Volzhsky X Organizarea angajatorilor în relaţiile cu organizaţiile muncitori -G B Schwittau XI Persoană și lucru -S L Frank XII Viaţa lui Maupassant -Yal Chebotarevskaya XIII Scrisoare de la S -A Sed state - L A Tverskoy XIV În ţările slave de sud - A¡ A Otahovici XV Scrisoare din Anglia -S I Rapoporgha XVI Notă despre "Păsarea albastră" IO Aikhenvald XVII Oficialitatea noastră - A S Izgoeva XVIII Străin, politică - L Galbergitadt XIX Necrologie (A A Potekhin și A II Lensky) XX Biblie otd XXI Anunturi Continua)! abonat pentru TERMENI DE ABONAREA: An luni luni luni lună Cu ven și Perez : p p p r p In strainatate p p k r r k p k Se acceptă abonamente: la Moscova-Copt, jurnal: Vozdvizhenka, Vagankov per , d Kumanina În Sankt Petersburg, Vilna, Varșovia - în carte magazin Karbasnikov La Kiev - cărți magazin Ogloblin și Sokolovsky În Odesa - Prinț magazin "Trud" Depozitul de carte al revistei "Gândirea Rusă" Moscova Trimite prin comandă, impusă, cu plată toate cărțile rusești și străine existente la vânzare, cărțile din toate ramurile de cunoaștere și literatură, precum și notițe și rechizite educaționale Execuția este rapidă și precisă Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE mare cotidian politic, social și literar Publicat cu cea mai apropiată participare a lui A A Suvorin și constant colaborare "Rus" Prețul abonamentului pentru ziarul "Novaya Rus": Cu Onorul şi per pe an- p , la m - p k , la m - p p , la m - p , la m - p , la m - p , la m - p , la m - p k , la m - p k , la m - p k , la m - r k , la m - r k Fără onorul pe an - p , m - p k , m - p k , m - p k , m - p k , m - r k , m - r k , m - r k , m - r k , m - r k , m - p , m - r Pentru o hotar de un an - r , m - r , m - r , m - ani, m - ani, m - ani, m - ani} m - ani, m - ani, m - ani, m - p m p Prețul abonamentului de ani de zile studenți, profesori rurali, clerici rurali și paramedici rurali timp de un an ruble și lunar - copeici Un abonament preferențial este acceptat exclusiv la sediul principal al ziarului Novaya Rus, St gg profesorii rurali, clerul rural și

paramedicii rurali pot semna în plus față de biroul principal din instituțiile zemstvo Se acceptă abonament: în biroul principal al ziarului "Novaya Rus", Sankt Petersburg, Moyka, Filiale: Moscova, P S Arseniev, Bolshaya Dmitrovka, d Nr , ap Vilna: I I Grodzensky, Yanovsky per , casa nr , apartamentul Varșovia: Meretsky, Medovaya, Riga: Artel Gazetchikov, Ivanovskaya, nr Odesa: M Arfin, str Richelevskaya, casa nr Sevastopol: H H Savostin, un chioșc vizavi de monumentul lui Nakhimov și în agenții din toate orașele Rusiei Pentru a evita întârzierile în poștă și în livrarea ziarului, "New [Rus"" trebuie scris integral Editura G M Mikhin Editor I K Zaionchkovsky frecați intr-un an LUNAR frecare intr-un an, "gânduri noi" Din noiembrie a acestui an, , va începe să apară lunar "GÂNDIRE NOU" ca cele mai bune publicații străine, cu ilustrații și un program amplu Bashkin, A Grin, Ya Godin, A I Kuprin, Anatoly Kamensky, V Lensky, N F Oliger, A Roslavlev, Fyodor Sollogub, Wanderer, T Schep-kiioi-Kupernik Editorii negociază și așteaptă primirea unei părți din lucrarea deja începută de la Leonid Andreev, Valery Bryusov, Al Blok, K Balmont, P D Boborykin, S Gorodetsky, Gusev-Orenburgsky, P P Gnedich, S Ya Artiști: G Kuming, A Eberling, A Eissner și alții În plus, problemele pentru soluționarea cărora sunt premii interesante și valoroase Cuprins nr : Fedor Sologub - "Vanka the Key" și "Page Jean" M Artsybashev - "evreu" V Bashkin - "Sever" N Oliger - "Guslyar" Anatoly Kamensky - "Balul de Nord" V Lensky - "Frații" S Thurston - "Mascarada" Poezii: T Schepkina-Kupfarnik, A Roslavlev și alții Flammarion - "Praful Universului" Revizuire critică Articole despre sport, probleme ale femeilor și copiilor, departament provincial, sarcini Prețul abonamentului (șapte) ruble intr-un an Cei care au semnat înainte de noiembrie g va primi gratuit cărțile din noiembrie și decembrie Adresa: Sankt Petersburg, Yekatererininsk can , , ap D G McDonald iatgltriti · James Henry McDonald editorilor Yola ρθ Scott Biblioteca "Runivers" ANUNTURI organizarea lecturii acasă, format din Departamentul Educaţional al Societăţii de Difuzare a Cunoştinţelor Tehnice Comisia a emis două tipuri de programe în lumina:) episodice,) programe pentru un curs sistematic de ani) Programe de lectură la domiciliu pentru primul an al cursului sistematic Pret k cu plata rambursk k) Programe de lectura la domiciliu pentru anul I de curs sistematic Pret k , cu livrare ramburs k) Programe de lectură la domiciliu pentru anul I al cursului sistematic Preț k , • cu ramburs k) Programe de lectură la domiciliu pentru anul de curs sistematic Pret copeici, cu ramburs copeici b) istoria si) istoria literaturii Conținutul fiecăreia dintre aceste secțiuni este distribuit pe parcursul a patru ani de curs sistematic Programe episodice, seria I Spumă cop , cu ramburs cop Cuprins: Piramide (Egiptul Antic) Oraș medieval Istoria Revoluției Franceze Timp de necazuri în statul moscovit a) Istoria codificării dreptului civil în Rusia b) Comunitățile de plante din Rusia Centrală Wallenstein al lui Schiller Byron și timpul lui epopei din Novgorod Economia orașului și finanțele orașului Factori de criminalitate Fundamentele reformei judiciare în în Rusia Problema pedepsei cu moartea în literatura veche și nouă Programe cu episoade seria II Pret copeici, cu ramburs copeici Cuprins: Coreea Japonia Dreptul de război Istoria medievală a Angliei "Vai de înțelepciunea" Griboydov Anna Karenina*, rom L N Tolstoi Darwinism În plus, "Comisia pentru lectură la domiciliu" a publicat o colecție de programe de lectură pe probleme ale sistemului de stat Cuprins: Prefață Partea I Programe istorice Programe despre istoria lumii Programe despre istoria Rusiei Partea a II-a Programe pe probleme ale sistemului de stat I Ceai general Doctrina generală a dreptului

Istoria filozofiei dreptului Dreptul statului I Programe separate Doctrina generală a statului Reforme de stat Starea juridică Separarea puterilor Judecătoria în stare de drept Autoguvernarea Zemstvo Politica lui Aristotel Istoria medievală a Angliei Ordinea veche și revoluția Catedralele Zemsky Planul transformării de stat a lui Speransky Pretul Colectiei este de de copeici, cu livrare ramburs de copeici COMISIA DE CITURI ACASĂ Pokrovka, M Uspensky per , d Nr Debui Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE II PSIHOLOGIE V an de publicare ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU V an de apariție pentru o revistă lunară ilustrată pentru copii "FAMILIE ŞI ŞCOALA" Revista este destinată în primul rând copiilor de vârstă mijlocie (- ani), care au încă puțin acces la reviste mai vechi care există la noi În același timp, "Familia și școala" își stabilește ca sarcină să se aplice în mod egal atât intereselor copiilor care studiază în clasele inferioare ale instituțiilor de învățământ secundar, cât și înțelegerii elevilor din școlile publice elementare "Familie și școală" se compune din cărți lunare ale revistei și cărți separate ale "Bibliotecii de familie și școală" La "Familie și școală" participă: E A Bakunina, I A Belousov, E Volkova, N A Goldeva, S G Grigoriev, S D Drozhzhin, P Zaso-dimsky, P P Infantiev, V V Kapelkin, O Karysheva, A A Kzkor, A Kizevet, A A Kizevet N K Koltsov, M A Krukovsky, V N Lvov, T N Lvov, Vl Lvov, D N Mamin-Sibiryak, I I Mitropolsky, N Novici, Yury Novoselov, K D Nosilov, Sergey Orlovsky, O P Runova, S I Renova -berg, A I R Rubinova, V G Rudnev, P I Sakulin, A Serafimovich, V D Sokolov, A P Sushkin, N D Teleshev, M V Tilicheeva, V N Kharuzina și alții PREȚ DE ABONAMENT pentru cărți "Familie și școală" și pentru cărți "Biblioteci pentru familie și școală": cu livrare și transport ruble, fără livrare ruble k În străinătate p Abonament pe șase luni p k (acceptat exclusiv în redacţie) Abonamentul fără livrare este acceptat la Moscova: în redacție, în biroul lui N Pechkovskaya și în librăriile "Trud" și N Karbasnikov Un număr de probă al revistei este trimis de la redacție pentru trei mărci de șapte copecii Familie și școală" Moscova, str Goncharnaya, Editor-Editor Vl Lvov "VOCE" Abonamentul este deschis pentru -Primul an de publicare Ilustrație bisăptămânală revistă dedicat lit , general viață, arte și științe "Vocea" în va fi publicată într-un volum sporit la Moscova cu o compoziție completată de angajați într-o copertă de artă Aspect grațios Colaboratori la revista Voice: Leonid Andreev, Iv Belousov, Iv Bunin, A Verbitskaya, Dm Glushkov, A Dobrokhotov, S Drozhzhin, P Zasodimsky, Bor Zaitsev, Alex Istomin, N Kiselev , A I Kuprin, L Malinin, R Moguchaya, M Mikhalovskaya, N Moguchiy, Sergey Pinus, A Prugavin, N Stepanenko, Prof N Sumtsov, N Teleshov, N Timkovsky, Pavel Tulub, A Turkin și multe altele Pe lângă o secțiune de ficțiune bine înființată, revista Golos va publica articole critice, articole și note despre toate ramurile cunoașterii și artei Călătorii Articole și memorii istorice General și economie, articole "Literatura și viață" Bibliografie Satiră ilustr etc Prețul abonamentului cu livrare și transfer: Pentru un an - ruble, pentru de ani - ruble Rata: La abonament rub ; până la februarie și până la martie, de asemenea, câte o rublă Banii pot fi trimiși cu timbre de economii (dar nu poștale) Sediul principal și redacția revistei "Goloe" Moscova, Rozhdestvenka, Zvonarsky per , d Jtë Editor-editor N, V, Mighty, Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Abonamentul pentru la reviste este deschis:) "Tânăra Rusia** ("CITEREA COPIILOR") revistă lunară ilustrată pentru familii și școli PATRICEȘI UNUL AN DE EDITARE Revista este permisă a fi eliberată, prin abonament prealabil, bibliotecilor studențești ale instituțiilor de învățământ secundar, școlilor

orășenești, conform Regulamentului din , precum și sălilor și bibliotecilor publice gratuite În anul p k fără expediere, ruble cu redirecționare În , revista "Tânăra Rusia *" ("Lectură pentru copii") va oferi tuturor abonaților: CĂRȚI LUNAR, care includ: a) povești, povești și basme; b) poezii; c) eseuri și biografii istorice; d) articole științifice de popularitate; e) fotografii din portrete ale unor oameni remarcabili, din picturi ale unor artiști celebri etc · APLICAȚII GRATUITE: I Maykov, A K Tolstoi, Polonsky, Fet, Tyutchev Culegere de poezii cu portrete și biografii ale poeților, editată de D Æ Tikhomirov II Oameni de orice rang și rang (Din istoria societății umane) Eseuri culturale de Ya A Berlin:) Oameni comerciali;) Judecătorii;) Oameni de știință;) Medici;) Poeți și scriitori) Artiști și) Războinici III Albumul scriitorilor ruși (portrete) p cu transmitere în limitele evr Rusia) Lie Yeti", revista pentru educatori și profesori populari PATRICEȘI UNUL AN DE EDITARE Ministerul Învățământului Public este permis să fie emis, prin abonament prealabil, pentru bibliotecile profesorilor și sălile publice de lectură gratuite p k fără expediere, ruble cu redirecționare Revista apare de ori pe an, în cărți de până la coli ADRESA EDITORIALĂ: Nr , B Molchanovka, Moscova Se acceptă abonamente și în toate librăriile cunoscute Librării % concesiune Taxă pentru reclame în revistele "Rusia tânără" și "Listok pedagogic": Pentru pagina de ruble, pentru / pagină de ruble, pentru % din pagina ruble, pentru ι / s pagina ruble Editura E N Tikhomirova Editor D I Tihomirov Sub jurnalul "Rusia tânără" și "Listoc pedagogic" a fost organizat un depozit de carte cu publicații de D I Tikhomirov:) Biblioteca pentru familie și școală;) Biblioteca profesorului,) Manuale de D I Tikhomirov Catalogul se trimite gratuit la cerere Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU - PE REVISTA LUNARĂ "EDUCATIE GRATUITA" Publicat de A N Konshin Editat de I Gorbunov-Poeadov Revista "Educația liberă" are ca scop dezvoltarea întrebărilor despre creșterea și educația liberă, adică o astfel de creștere și educație, care se bazează pe autoactivitate, pe satisfacerea nevoilor gratuite ale copiilor și tinerilor și pe munca productivă , ca bază necesară a vieţii În legătură cu sarcina principală a revistei, stau următoarele sarcini:) dezvoltarea chestiunii reformării vieții personale, familiale și sociale în sensul schimbării însăși condițiilor de educație și) ajutarea la protejarea copiilor de cruzime și exploatare Toate aceste sarcini ale revistei ar trebui să fie dezvoltate conform următorului program:) Articole, eseuri și corespondență pe probleme de educație mentală, morală și fizică, educație și autoeducație) Articole, eseuri și povestiri din viața de familie, școală și socială din punctul de vedere al intereselor creșterii și educației) Articole despre maternitate și creșterea copilului în primii ani de viață) Articole și eseuri despre protecția copiilor împotriva cruzimii și exploatării) Articole privind inițiativele educaționale gratuite pentru populația muncitoare) Articole și eseuri despre munca manuală (agricolă, meșteșugărească etc)) Eseuri și articole despre natură, organizarea de excursii etc) Eseuri despre igiena copilăriei și tinereții) "Din carte și viață* Recenzie de reviste, cărți și ziare despre educație și educație) Corespondența dintre părinți, educatori, profesori și, în general, toți cei interesați de problemele reformei educației și educației) Întrebări și răspunsuri ale editorilor și cititorilor) Bibliografie Colaboratori ai revistei: E M Bem, I A Belevskii, Dr G M Berkengeim, L A Bessel, P I Biryukov, P N Biryukova, E I Bulgakova, Dr A S Butkevich, prof Yu N Vagner, V M Velichkina, K N

Wentzel, S A Venztel, M V Veselovskaya, Yu A Veselovskiy, A M Vikhrov, E E Gorbunova, I I Gorbunov-Posadov, A A Trombakh, H N A Guselinv, H N A Guselinv N I Jivago, A U Zelenko, A S Zonov, A A Zubrilin, O V Kaidanova, E A Karavaeva, acad N A Ka- · Satkin, M V Kistyakovskaya, M M Klechkovsky, A N Konshin, P V Krotkov, S A Levitsky, V I Lukyanskaya, Yu I Menzhinskaya, K A Mikhailov, Dr D V Pervukhin, A B Petrishchev, V V Petrov, S A Loretsky, A S Prugavin, F A Rau, Dr V V Rakhmanov, N A Rubakin, prof I E Repin, M X Sventitskaya, II M Solovyov, E K Solomin, V M Sukhova, A M Khirya-kov, S G Chefranov, E I Chizhov, S T Shatsky, Dr A Shkarvan, M A Ertel și alții Anul abonamentului este considerat de la septembrie până la septembrie Prețul abonamentului: timp de an cu livrare și expediere ruble, pentru jumătate I-a- r k Fără livrare la Moscova ruble k Pentru profesorii din mediul rural cu livrare și expediere timp de un an ruble, timp de șase luni - I p O taxă de abonament poate fi plătită în doi termeni: prima jumătate la abonament, a doua până cel târziu în februarie Abonamentele sunt acceptate la Moscova:) la biroul redacției Svobodnago Vospitaniya*, Câmpul Fecioarei, Trubetskoy per , Nr); în Sankt Petersburg: în Muzeul Mobile al Societății Tehnice (Prilukskaya,)), precum și în toate birourile care acceptă abonamente și librăriile care acceptă abonamente la reviste Biblioteca "Runivers" ANUNTURI ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU la jurnalul lunar literar-politic şi popular-ştiinţific NU "EDUCAȚIE" Pe octombrie, revista a trecut în mâinile unei noi redacție și este publicată în timp util "În viitor, educația* va fi un organism nepartizan, care și-a propus să producă literatură artistică sănătoasă în departamentul de ficțiune Secțiile economice și jurnalistice și trecerea în revistă a vieții interne și externe sunt amplasate pe scară largă Se introduc noi departamente: știință populară și pedagogie În secțiunea critică și bibliografică, pe lângă articolele de natură istorică, literară și critică, va fi făcută o recenzie detaliată a cărților și revistelor publicate în Rusia și în străinătate Revista este publicată cu participarea editorială: Dm Karyshev, V Toto-mianets, P Novoruekago, I Noekov Cartea dublă pentru septembrie-octombrie se află în arest, impusă prin ordin al Direcției Generale de Presă, urmând ca la eliberare să fie trimisă de îndată domnilor abonati Numărul din noiembrie este publicat pe decembrie, următoarele numere urmând să fie publicate în data de a fiecărei luni Prețul abonamentului; cu livrare și expediere timp de un an ruble, timp de jumătate de an - ruble k , timp de luni p de copeici, pentru o lună - de copeici, în străinătate pentru un an - copeici, pentru o jumătate de an - p Abonamentul este acceptat în Sankt Petersburg, Rozhdestvenskaya, , în biroul Educației* Editor-editor Dm Karishev Biblioteca "Runivers"